דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדען 8 טאָג.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל:
פיערטעל יאהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.6 פלארין.
האלביאהריג —.3 „
פירטעליאָהריג 1.50 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Krakau, December 1899. | נומר 27—28. | קראקויא, שבט תר"ס.

אינהאלט:

א) בעקענטנים פון אאלטען ציוניסט. ד"ר מאנדעלשטאם.
ב) אויף אויסצאהלען. פ.
ג) פאליטישע איבערזיכט. י. ל.
ד) בריעף פון ארץ ישראל. IV. דער אלטער ציוניסט.
ה) יודישע שטעדט און שטעדטליך. אמת.
ו) די יודישע וועלט.
ז) אלגעמיינע וועלט נייעס.
ח) דון יצחק אברבנאל. מ. פרייד.
ט) דער קאנאריק. געדיכט. מאררים ראזענפעלד.
י) דאס קראנקע יונגעל. מאנאלאג. י. ל. פרץ.
יא) די יודישע וועלט. רעצענזיע. י. י. וויסבערג.
יב) ליטעראַרישע נייעס.
יג) דער קורצער פרייטאג. פעליעטאן. ל—ן.

צו אבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Dietelsgasse 45.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6.

אין לאדז, בײ און זערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

„דער יוד“ איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

געזעלשאפט „כרמל“ ווארשא

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ רוסלאנד

פון נאטירליכע וויין און קאניאק

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

וועלכער ווערד אויסגעארבייט

אין די וויינגערטנער

פון די

יודישע קאלאניעס

אין

ארץ ישראל

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

„צו לויבען דעם כרמל-וויין און קאניאק איז גאנץ איבריג ווייל זייא זענען שוין אנערקאננט פון די גראסטע „אבלייטע פיר איינציג נאטירליך און ריין און קעננען קאנקורירען מיט דיא בעסטע פראנצאזישע או „אנדערע אויסלאנדישע פיינסטע סארטען“.

הויפט-קאנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נ׳ 2, טעלעפאן נו׳ 1433.

אדרעססע פיר בריעף: **Товаричество Кармелъ Варшава**. פיר טעלעגראממען: **Варшава Кармелъ.**

אבטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין **אדעססא** רישעליעווסקאיא אין דעם הויז פון ה׳ בארבאש:

אדרעססע פיר בריעף: **Товарищество Кармелъ Одесса**. פיר טעלעגראממען: **Одесса Кармелъ.**

צו אדעססער ראיאן געהערען די גובערניעס: חערסאן, קישיניעוו, יעקאטערינאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאווקא

אונזערע וויינען און קאניאקען בעקומט מען אין אלע וויינהאנדלונגען

כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר א זערע וויינען און קאניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער בטעמפעל אין פערקניפט מיט דער פלאמבע פון „כרמל“.

„НИВА“

ДАЕТЪ ВЪ ТЕЧЕНІЕ **одного 1900 года** своимъ подписчикамъ **безплатно**

„ПОДПИСНАЯ ЦѢНА НИВЫ“

на годъ со всѣми приложеніями:

Безъ доставки въ СПБ. **5 р. 50 к.**
Съ доставкою въ СПБ. **6 р. 50 к.**
Безъ доставки: 1) въ Москвѣ, въ Конторѣ Н. Печковской **6 р. 25 к.**; 2) Въ Одессѣ, въ книжн. магаз. «Образованіе»—**6 р. 50 к.**

Съ перес. во всѣ города и мѣстн. Россіи . . . 7 р.
За границу—**10 р.**
Разсрочка платежа въ **2** и **3** срока.

Подписчики «НИВЫ» получатъ въ **1900 г.**:

52 №№ журнала «**НИВА**» (до 1500 столбцовъ текста и 500 гравюръ).

12 ТОМОВЪ ПОЛНАГО СОБРАНІЯ СОЧИНЕНІЙ Н. В ГОГОЛЯ, которое будетъ **весьма значительно дополнено** матеріаломъ, не помѣщеннымъ въ послѣднихъ изданіяхъ соч. Гоголя, и будетъ отпечатано на хорошей **бѣлой глазированной** бумагѣ.

12 КНИГЪ «ЕЖЕМѢСЯЧНЫХЪ ЛИТЕРАТ. ПРИЛОЖЕНІЙ» (романы, повѣсти, разсказы, популярно-научныя статьи и проч. **современныхъ** авторовъ).

12 №№ «ПАРИЖСКИХЪ МОДЪ» (до **300 модныхъ** гравюръ по послѣднимъ фасонамъ лучшихъ мастеровъ).

ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

Н. В. ГОГОЛЯ

СЪ ПОРТРЕТОМЪ, ФАКСИМИЛЕ и АВТОГРАФОМЪ.

12 №№ **рукодѣльныхъ и выпильныхъ работъ и выкроекъ въ натуральную величину** (около 600 рисунк. и чертеж.).

СТѢННОЙ КАЛЕНДАРЬ на 1900 г., печатан. красками.

Подробное иллюстрированное объявленіе высылается безплатно.

Требованія адресовать въ Главную Контору журн. «НИВА», С.-Петербургъ, Малая Морская, 22.

I. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 27-28.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.6 פלארין.
אלביאהריג —.3 "
פי־טעליאהריג 1.50
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ־ ־ אל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יערע קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint jeden 8. Tag.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדען 8. טאג.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — ; "

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

Krakau, December, 1899. 27—28. נומר קראקויא, שבט תר"ס.

בעקענטניס פון א אלטען ציוניסט.

(ענדע).

אר־ץ־ישראל איז א לאנד אהן א פאלק און אהן געלד; די יודען זענען א פאלק מיט געלד, אבער אהן א לאנד; ארץ ישראל איז א לאנד וואס געהערט דער צוקונפט, די גרויסע פאלעסטינא־פארשער און קענער, אויף וועלכע מען קען זיך פערלאזען, זאגען און פערזיכערן דאס אונזער אלטעס לאנד קען דורך פלייס און ארבייט פערוואנדעלט ווערען אין א פרוכט־און בלומען־גארטען. פאלעסטינא און סיריען זענען אין שטאנד צו ערנעהרען בכבוד מיליאנען מענשען, איצט אבער זענען דיזע לענדער כמעט אהן איינוואהנער, וויסט און פוסט.

דער טערק איז פון נאטור בראוו, עהרליך און פרום! אבער געוועהנליך פויל, אבגעלאזען, ער פערלאזט זיך אויפ׳ן מזל און גלויבט ניט אין זיינע אייגענע קרעפטען. דער יוד אבער איז פון נאטור אינטעליגענט און פלייסיג, בעטראכט אלסדינג מיט ניכטערנע אפענע אויגען און האט פיעל ענערגיע און געדולד. ער איז פאר האנדעל און פאבריקאציאן ווי געשאפען, אויך איז ער פעהיג צו ערדארבייט, ווי ער האט דאס שוין לאנג בעוויזען.

דעם יודען און דעם טערק פערבינדט איין געמיינזאמעס באנד. דעם טערק פעהלט די וויכטיגסטע לעבענסבעדינגונג, די קולטור, אהן וועלכער ער קען צו גרונד געהן, ער מוז האבען קולטור אין זיין מלוכה, ווען ער וויל לעבען. פון די ארמעניער און גריכען, וועלכע האבען איהם געדינט אלס קולטורטרעגער, איז ער גענוג אויסגענריסען געווארען, דאגעגען מיט דעם יודען האט ער נישט געמאכט קיין ביטערע ערפאהרונגען און וועט זיי אויך קיינמאל נישט מאכען.

די שוויריגקייטען, וועלכע עס ליגען אויף דעם וועג צו בעזעצען יודען אין ארץ ישראל און סיריען, זענען ניט אזוי גרויס ווי מען מיינט. דער שד איז ניט אזוי שרעקליך ווי מען מאלט איהם אויס; די שוויריגקייטען זענען נאך לאנג ניט אזוי גרויס און שטארק, ווי די שוויריגקייטען און מכשולים וועלכע עס זענען געלעגען אויף דעם וועג פון די איטאליענער ביי זייער איינינגונג אלס פאלק. די איטאליענער האבען געמוזט ערשטענס אראבווארפען פון זיך דעם שווערען יאך פון מעכטיגען עסטרייך, דערנאך דעם שווערערען יאך, וואס דער מעכטיגער פאפסט האט אויף זיי ארויף געלייגט, זיי האבען געמוזט זיך בעפרייען פון דעם שטריק אויפ׳ן האלז, וואס די קליינע רעגירונגען האבען זיי ארומגעבונדען צו פערשטיקען. די איטאליענער האבען געמוזט שטארק קעמפפען געגען א גרויסער מיליטערמאכט און געגען אונצעהליגען חיל. די מלחמה איז געווען נאך בעזונדערס שווער און שטארק, ווייל זי האט זיך אבגעשפילט אין דעם אייגענעם לאנד, וואו עס זענען געווען פערשטעקט און פערבארגען אויף טריט און שריט טויזענדער פרעמדע און אייגענע שונאים, שפיאנען, מוסרים, צבוע׳קעס, אסימיליאנטען, פאנאטיקער און ד. ג. יעדער דער וואס איז געווען פאר די איינינגונג פון איטאליען האט געמוזט מפקיר זיין זיין לעבען, און דאך האבען די איטאליענער גליקליך אויסגעפיהרט זייער פלאן, זיי האבען גליקליך עררייכט וואס זיי האבען געוואלט און צו וואס זיי האבען געשטרעבט מיט אלע כחות; זייערע שווערע קרבנות זענען ניט אומזיסט געווען. מיר יודען ווילען ניט אין וועלען ניט מלחמה האלטען און קעמפפען מיט קיין מאכט, מיר ווילען נור פריעדליך, עהרליך און אפען ערד קויפען אין ארץ ישראל, און ווער קען עס לייקענען, אז עס איז פיעל שווערער אבצושאפען די מאכט פון טיראנען, קאטוילישע גייסטליכע, ווי זיך איינצושאפען ערד צום ארבייט. „די ערד האט פלאץ פאר אלעמען" און דער יוד האט געלד פאר אלץ ווען ער וויל נור, און מיר נעהמען זיך ניט אונטער חלילה מלחמה צו האלטען, מיר ווילען א פריעדליכע לאנגזאמע, קולטורעלע קאלאניזאטארישע ארבייט. אונזער פלייס און אונזער ארבייט, זיי וועלען זיין אונזער איינציגעס געוועהר און אונזער גאנץ כלי־זין. מיר ווילען ווידער בעקומען דאס לאנד פון אונזערע אבות ניט מיט געוואלד, נאר מיט געלד און מיט גוטע עהרליכע רייד, מיר ווילען וואנדערן ניט קיין שונאים צו געפינען, נאר פריינד אויסצוזוכען; און ווי עס שיינט, און ווי די סימנים ווייזען וויל דער טערק טאקי אונז אויפנעהמען. מיר האבען ניט וואס מורא צו האבען פאר קאנקורענטען, מיר האבען גוטע פריינד, די וואס העלפען אונז; מיר האבען שונאים די וואס ווילען פטור ווערען פון אונז; עס איז צו גלויבען דאס קיינער וועט אונז ניט שטערען אין אונזער ארבייט; די איינע וועלען ניט שטערען אויס ליעבע, די אנדערע אויס שנאה, מיר טרעטען קיינעם אין וועג, אדרבה, מיר טרעטען אב דעם וועג אנדערע, כדי מיר זאלען קיינעם ניט שטערען.

ווען אונזערע רייכע און זאטע, אונזערע מיליאנערען און געבילדעטע וואלטען וועלען איינזעהן און פערשטעהן אז ניט זיי מיינען מיר, ניט זיי געבען מיר די עצה, זיי זאלען פערלאזען זייער ווארעמעס אייראפייאישעס נעסט און זאלען אויסוואנדערען קיין פאלעסטינא; ווען די העררען וואלטען וועלען זיך בעדיינקען, דאס עס האנדעלט זיך אום די ארומסטע אונטער די ארומע, אום די עלענדסטע אונטער די עלענדע, די וואס קענען שוין מעהר ניט אריבערטראגען זייערע צרות און יסורים, און פון וועלכע עס קען ארויסקומען אין פאלעסטינא א דור, דורות בליהענדע געזונדע צום שטאלץ און צור עהרע פאר דער גאנצער יודענהייט — ווען די העררען וואלטען דאס אלעס פערשטעהן ריכטיג, וואלטען זיי געווים אויפהערען שפאטען און חוזק צו מאכען איבער דעם ציוניזם, פיס איהם אונטערשטעלען און אלע שוויריגקייטען לייגען איהם אין וועג... די פערשפאטונג איז א פערשפאטונג פון זיך זעלבסט, ווער עס לאכט פון ציוניזם לאכט פון זיך אליין...

און וואס דען ווינשען מיר, וואס דען פערלאנגען און פאדערען מיר פון אונזערע ברידער, די נאהענטע און די ווייטע? כמעט גאר נישט נאר מאראלישע שטיצע, א גוט ווארט, א פריינדליכע מינע. גרויסע קרבנות, צדקות און חסדים בעטען מיר ביי קיינעם, דער שקל וואס א ציוניסט צאהלט יעהרליך האט נאך קיינעם ניט ארומער געמאכט, די יודישע קאלאניאל־באנק, אונזער בעסטעס אינסטרומענט צו עררייכען אונזער ציעל, פערלאנגט אויך גאנץ וועניג, זי פערלאנגט דאס יעדער איינצעלנער זאל אויסלעגען גאנץ קליינע סומען וואס מעהרערע יודען, צווישען אונז רייידענדיג, פערלירען טאג טעגליך מעהר אין קארטען און אין קאפע־שאנטאן...

מיר ברויכען איין פאלקסבאנק, וועלכע זאל אנקלאפען אן די פפארטע (טערקיי), און זאל איהר זאגען: פערזיכער אונז, עס זאלען קענען פריי און געזעצליך אריינקומען אין לאנד הונדערט טויזענדער אומגליקליכע עהרליכע מענשען, די וואס ווילען לעבען און לעבען לאזען, די מענשען, וואס בעגעהרען און שטרעבען פלייסיג און עהרליך צו ארבייטען, זיך צו ניצען און העלפען אבער קיינעם ניט צו שאדען חלילה . . .

פאר וואס זאל די "פפארטע" ניט אננעהמען אונזער ביטע, פאר וואס זאל זי ניט געבען קיין ערלויבניש? יא, זאגען אונזערע געגנער, און דער הייליגער קבר און די אייראפייאישע מלוכות, וועלכע וועלען עס געוויס ניט צולאזען, און דער פאפסט א. ד. ג. אבער פון וואנעט ווייסט איהר אז די אלע שטערונגען וועלען קומען? האט איהר דען געפרופט? פראבירט דאך אמאל, אפשר זענען די שוויריגקייטען גאר נישט אזוי גרויס. פערלירען קענט איהר דאך גאר נייסט, איהר קענט נור געווינען . . .

ווען פאר איינינע יאהרען צוריק האבען די גריעכען אנגעהויבען דעם קאמפף מיט די טערקען וועגען דער אינזעל קרעטא — דאן זענען געווען אלע אויסזיכטען געגען די גריכען: די מאכט פון דעם טירקישען מיליטער, אלע אייראפעאישע רעגירונגען זענען געווען אונצופריעדען מיט די גריכישע פרעטענזיעס, און נאך מיין מיינונג זענען איבערהויפט טאקי די גריכען געווען אומגערעכט, זייער מאטיוו, דער גרונד צום קריעג איז געווען א פאלשער, און דאך האבען אלע גריעכען פון אלע לענדער מיליאנען געשיקט. און אויך אזוינע גריכען וועלכע האבען אפשר קיין איינציגעס מאל אין זייער לעבען די ערד פון זייער לאנד ניט בעטרעטען. מיליאנען האבען זיי געשיקט, וויסענדיג אז זיי וועלען זייער געלד צוריק קיינמאל ניט זעהן.

מיר אבער וואס ברויכען די געלד מיטעל, ניט צום בלוט פערגיסען, נאר צו רעטען מיליאנען אומגליקליכע ברידער, צו אידעלע הייכע קולטור־צוועקען, מיר, זאג איך, די וואס ווילען בריינגען דען טערק אין הויז פריעדען אנשטאט לאסט, האנדעל און פאבריקאציאן אנשטאט־רויב און רציחות; מיר די וואס בעטען דאס געלד ניט ווי א נדבה, ווי א צדקה, נאר מיר, די וואס ווילען דאס געלד פערוואלטען און פערוועדען שיצען און פערמעהרען מיט נוין פאר אלעמען ווי א נאציאנאל־פערמעגען, ווי א פאלקספאנד, מיר זאלען, פרעג איך, אומזיסט קלאפען אין די טהירען פון אונזערע ברידער?

ניין, דאס איז ניט מעגליך!

דאס איז ניט מעגליך ווייל איך האלט ניט, חלילה, די מעהרסטען אונזערע רייכע און געבילדעטע פאר אזוי שלעכט און הארט; איך האלט זיי ניט, גאט בעהיט פאר אזוי גלייכגילטיג און קאלטבליטיג געגען די צרות פון זייערע ברידער, ווי מען קען א מאל מיינען, עס שיינט נור אזוי. פון מיין אייגענער ערפאהרונג וויים איך וויפיעל עס האבען די אייראפייאישע יודען געטהון פאר זייערע ארומע אומגליקליכע ברידער אין יאהר 1885, אין יענע שווערע טעג. מיליאנען פראנק האבען זיך געגאסען פאר די אומגליקליכע עמיגראנטען פון זייערע רייכע ברידער אין דייטשלאנד, ענגלאנד, פראנקרייך, עסטרייך. איך בין דאמאלס געווען פרעזידענט פון דעם אונטערשטיצונגס־קאמיטעט, איך בין געשטאנען אין מיטען פון דעם אומגליק און עלענד און אלעס מיט מיינע אייגענע אויגען אנגעזעהן. דער יוד איבערהויפט איז א בעל־צדקה, א בעל־רחמים און גיט נדבות און צדקות אויף אלע זייטען, דער אונפערמעגליכער ווי דער רייכער, רחמנות און צדקה ליגט אין זיין טבע, דאס איז א מדה, וועלכע מיר האבען געירשנט פון אונזערע עלטערן עלטערנס, פון דור דורות. די מדה איז אונז איבערגעגאנגען אין בלוט און פלייש און בעווייזט קלאר—

פעלעטאן.

דער קורצער פרייטאג.

אנ׳אמת׳ע מעשה.

איך זאג אייך — הכל במזל תליא. אלץ ווענדט זיך אן גליק. אלץ העננט אב פון מזל און ווייטער גאר ניט. די קלענסטע זאך שפיעלט א מאל די גרעסטע ראלע, און די וויכטיגסטע זאך בעמערקט מען אפילו ניט. אלץ א מזל. מילא ביי דעם מענשען איז דאך געוויס דאס מזל דער עיקר, ווי זאגט מען עפיט "בעסער א קווינט מזל איידער א טון גאלד". איינער איז זיך גרויס און שטארק און מע מאכט גאר קיין פירוש פון איהם, און דער אנדערער איז א ברעקיל, א גאר ניט, דאכט זיך, און עס איז מלא כל הארץ כבודו, עס רודערט מיט איהם די וועלט. נאר אפילו ניט ביי מענשען, אפילו ביי אנדערע זאכען אויף דער וועלט. הענגט אויך אלעס אב פון מזל. וואס דארפט איהר מעהר, דאכט זיך, א קלייניצקע מטבע, דער גראשען, און פון דעסטוועגען אז עס איז בעשערט כבוד איז ווען רופען אונזערע חכמים "גדול" — איהם, דעם גראשען און אז רבי שמעריל איז מנדב צו דער תורה ח"י גדולים איז ניט געמיינט חלילה ניט רובל, ניט טאלער, ניט אימפריאלען, נאר — גראשענס. — די אייגענע מעשה מיט טעג. דאכט זיך, פיעל שענע ליעבע טעג זענען דא אין א קיילעכדיגען יאהר, פיעל שענע, ליכטיגע, פרעהליכע, מיט בליהונג און יונגע גרינס אויסגעפיצטע מחיה׳דיגע וועסנעטעג, פיעל רוהיגע, לאנגע, הייסע, מיט פארטיגע פרוכטען און צייטיגע תבואות בעלאדענע זומערטעג, פיעל זילבערקלארע ווינטערטעג, מיט ברענעדיגע קנאקעדיגע פרעסט, מיט גלאנציגען קריסטאלענעם שניי און ליבטיגען הימעל, אין דאך — אינטערעסירט מען זיך מיט קיינעם ניט אזוי ווי מיט דעם קורצען פרייטאג. א קליין ברעקיל טאג, מעהרסטענס א טונקלער, א קאלטער און א חמארנער, און שפיעלט א ראלע מעהר ווי אלע וואכעדיגע טעג פון א גאנץ יאהר. מזל און ווייטער גאר ניט!

ביי אונז אין חאנדריקוב, געדענק איך, איז דער קורצער פרייטאג געווען ניט קיין געוועהנליכער טאג, ווי אלע טעג, וואס פלעגען קומען און שלעפען זיך לאנגווייליג און פערשלאפען איינער נאך דעם אנדערען, נאר א גאנץ בעזונדערער טאג, אנ׳אורח וואס מען האט זיך אויף איהם בעצייטענס געריכט און געמאכט צוליעב איהם פיעל הכנות. און מיט עטליכע וואכען פריהער פלעגען זיך פראסטערע בעלי-בתים שבת אין שול אויסרעכענען, ווען געפאלט דער קורצער פרייטאג און אריינגעמען דאס גוט אין זינען. אלע בעלי-בית׳טעס האבען אבגעוואדט דעם אורח און בעמיהט זיך איהם געהעריג מקבל-פנים זיין, און מיט דריי טעג פריער האט געוואוסט קינד און קייט אז עס קומט אן דער קורצער פרייטאג. א שפאס צו זאגען א טאג — א מינוט, וואס מע זעהט זיך ניט ארום ווי ער געהט אוועק, און דערצו א פרייטאג, אנ׳ערב-שבת, און ווי אויף צו להכעיס נאך א מארק-טאג. די גאנצע נאכט פון דאנערשטאג אויף פרייטאג איז אין שטעדטיל געווען לעבעדיג און טומולדיג, פון אלע פענסטער האט געשיינט ליכט און די קראמען זענען געשטאנען אפען ווי אם העלען טאג. אויף די גאסען זענען ארומגעגאנגען לאנטערנעס מיט גרויסע שווארצע שאטענס פון מענשען הינטער זיך, און אומעטום האט זיך געהערט רייד און געשריי. אין איניגע שטעלען האט זיך געזעהן גאנצע ליומינאציעס, דאס האבען די מארק-ווייבער, העגדלערקעס, ערגיץ אין א ווינקעל הויף אדער אויפ׳ן גארטען געסמאליעט גענז, פעטע אויסגעשטאפטע געגזליך וואס האבען צו פיעל הנאה געהאט פון דער וועלט און דערפאר האבען זיי זיך געמוזט סמאליען אין פייער און דערנאך פראווען גלגול-שלג, ליגען אויסגעצויגען ווי די מליץ-יושר׳ס אין שניי, אויסקיהלען זיך, זיי זאלען געבען מעהר שמאלץ. די גאנצע נאכט האט פון די קוימענס געוואלעט רויך ווי ערב-פסח, מע האט גע׳כשר׳ט אויבענס און געפרעגעלט פסח׳דיגע שמאלץ מיט גריבענס, נאכדעם געבאקען חלה אויף שבת, און רעכטע אשת חילים האבען זיך אוספראוועט אין איין וועג אויסקאכען דעם צימעס אויך. אין שול איז מען געווען אויף א גאנצע נאכט, אביסעל געלערענט און אפילו גע׳בטל׳ט, געקויפט בשותפות קאלטע לעבערס, געבאקען בולבעס און דערצעהלט מעשיות. א כלל גאנץ חאנדריקוב האט געלעבט, געוואכט און ניט צוגעמאכט אנ׳אויג. און אלץ לכבוד דעם קורצען פרייטאג.

איינער פון די וועלכע פלעגען שטארק אין זינען האבען דעם קורצען

ווען מען ברויכט דאס נאך איבערהויפט צו בעווייזען — דאס אלע גלידער פון דעם יודישען פאלקס־קערפער, אין אלע לענדער און עקען פון דער וועלט, האבען אויפבעוואהרט ביז היינטיגען טאג זייער נאציאנאלען כאראקטער.

מיר קענען גאנץ בעשטימט זאגען אז די סבה וואס אונזערע רייכע און געבילדעטע שטעהן ווייט אדער זענען נענער פון אונזער בעוועגונג, די סבה דערפון ליגט ניט אין קארגשאפט, אויך ניט אין זייער גלייכגילטיגקייט צו יודישע צרות. נאך מיין איבערצייגונג ליגט די סבה אין דעם, דאס אין יעדען פון אונזערע רייכע ברידער און געבילדעטע שטעקט נאך ביז היינטיגען טאג א שטיק גלות יוד, דער וואס האט מורא פאר דעם העלען ליכטיגען זונענשיין, און דער וואס פיהלט זיך זיכער און רוהיג אין דעם טומאן, נעבעל פון קאסמאפאליטיזם. דער פחד וואס איז איהם געבליבען פון דער גהעטא ליגט נאך ביז היינט אין זיין הארצען. דער יוד האט מורא זיך צו בעקענען פאר דער גאנצער וועלט פריי און אפען, דאס ער געהערט צו זיין נאציאן, צו זיינע ברידער, ווייל דאס אחדות האט איהם א מאל געקאסט טייכען בלוט און טרערען, און איהם דוכט זיך אז ער איז זיכערער מיט זיין לעבען, ווען מען פערגעסט אז ער איז א יוד. דאס זענען די אנוסים פון דעם 19־טען יאהרהונדערט, דאס איז א שלעכטע ביטערע קרענק.

דער יוד ערוויטערט זיך פון זיין פאלק, ווייל ער מיינט אז אויף דעם אופן וועט ער מעהר געשיצט זיין פון האס און פעראכטונג, אבער דאס איז אלין א טעות, זעהר א גרויסער טעות. אונזערע שונאים האבען א גוטע נאז, א שטארקען הויש־הריח און געפינען דעם פערשטעקטען יודען, ער קען זיך ווי פערמאסקירען, פערטוליען און פערשטעלען זיך... און וואס איהר האט מעהר מורא, וואס איהר שעמט זיך מעהר מיט דעם נאמען יוד, אלין מעהר לאכט מען פון אייך, אלין מעהר האסט מען און פעראכטעט אייך... צוויטויזענד יאהר האט איהר געלעבט אין פחד און אין פערמאסקירען זיך, אבער ניט פיעל האט איהר דערמיט געוואונען. פריווט דאך ענדליך א מאל אוועקווארפען די מורא, הערט אויף פערמאסקירען זיך, זאמעלט אייערע צערשטרייטע גלידער, גיט אין זיי אריין נייעס לעבען און זייט מודה ווידער פאר דער גאנצער וועלט, אז איהר זענט איין נאציאן! איהר וועט געוויס קיין חרטה האבען, און איהר וועט געווינען דורך דעם די אכטונג ביי די פעלקער, וועלכע האבען אייך ביז יעצט ניט אבגעגעבען קיין בעזונדערען כבוד... נור דער וואס אכטעט זיך זעלבסט, פערדיענט אז אויך אנדערע זאלען איהם אכטען...

מיר שטעהן יעצט ביים אויסגאנג פון א יאהרהונדערט, מיר שטעהן פאר א וויכטיגען היסטארישען מאמענט און איהם אויסצונוצען איז א הייליגער חוב פאר יעדען יודישען פאטריאט. די ציוניסטישע בעוועגונג איז גענוג שטארק, קיינער דארף ניט און קיינער קען זי ניט אויפהאלטען אויף איהר וועג. זי איז א כאראקטעריסטישעס צייכען פון היינטיגער צייט. דאס יודישע פאלק זוכט זעלבסטשטענדיגקייט ווי אלע אנדערע נאציאנען. אונזער בעוועגונג איז ענטשטאנען ניט אויס גאוה, ניט אויס עקשנות, נאר אויס נאטוועגדיגקייט. די ציוניסטישע בעוועגונג איז געבארען פון דעם שטרעבען צו לעבען, פון דער לעבענדיגער קראפט וואס ס'איז דא אין יעדער באשעפעניש, און וועלכע צווינגט איהר צו לעבען און ניט אונטער צו געהן. די יודישע צרות געהן אריין ביי יעדערען פון אונז אין מארך און ביין, אין קאפ, און הארץ; מיליאנען ברידער הונגערען און ליידען און זייער געשריי שטייגט ביז דעם הימעל!

וואס שטעהט איהר אזוי לאנג, איהר זאטע און רייכע? פעראייניגט זיך מיט די מענער וועלכע ווילען העלפען און קענען עס ניט, דער ווינד בלאזט אין אונזער זייט, טערקיי איז צו אונז פריינדליך, מיר ווילען גאר ניט פערליערען, מיר קענען אבער אלעס געווינען.

דערמאנט זיך דעם דיכטערס ווארט:

אונד וואס דו אין דעם אויגענבליק אויסגעשלאגען
דאס גיבט דיר קיינע עוויגקייט צוריק.
(דאס וואס דו האסט אין דעם אויגענבליק אוועקגעלאזט
דאס גיט דיר די עוויגקייט קיינמאל ניט צוריק).

דר. מ. מאנדעלשטאם.

אויף אויסצאהלען.

פאר נישט פערמעגליכע לייט איז זעהר וויכטיג צו בעקומען די מעגליכקייט צו קויפען פערשיעדענע שטוב־זאכען און אינסטרומענטען

פרייטאג איז געוועזן אונזער רב, רבי זיינוויל. איך גלויב אז ביי דעם גרעסטען מיניסטער איז ניט אזוי איינגעטיילט די צייט אויפ'ן האר, ווי ביי רבי זיינוולען פלעגט זיין איינגעטיילט דער דאזיגער פרייטאג, פשוט אויסגערעכענט אין מינוטען. און ווי דען ניט? דאוונען דאכט זיך דארף מען, אנבייסען אויך — פרייטאג איז ניט קיין תענית — אין באד געהן ערב-שבת — אודאי, די נעגיל אפשנייזען, שמעקטאבאק אנגרייטען און פיעל אנדערע ערב־שבת'דיגע מלאכות, דערצו מאכט זיך דאך א שאלה, א פאפיק מיט א נאדיל, א צוזאמענגעוואקסענע פאפערקע, א קורץ שטיקעל דין תורה צווישען צוויי מארק-יודען, און דא איז גאר קיין טאג ניט, חמארנע און טונקעל און איידער מע גיט זיך א קער - איז ליכט בענשען. דארום פלעגט רבי זיינווילע אלע ווײלע קוקן אויפ'ן זייגער, געקנייטשט דעם לוח, געטאפט אלע רגע דעם דופק ביי דער שקיעה און געקארגט יעדע מינוט אום בעצייטענס מיט אלץ פארטיג צו ווערען. נאר ווידער די אייגענע מעשה — אלץ איז מזל און ווייטער גאר ניט און אז עס איז בעשערט אנ'אומגליק העלפט ניט קיין היטען זיך, הערט א מעשה.

עס איז געוועזן גראד דער קורצער פרייטאג. רבי זיינוויל איז ווי געוועהנליך אויפגעשטאנען פאר טאג, האט אפגעלערענט זיינע פאר בלעטער גמרא און גענומען טראכטען מכח דאוונען. מיט א מאל קומט אריין א פויער אין א פעלץ, מיט א לאנגער בייטש, מיט א וואגען שנײ אויף די שטיוועל, מיט אנגעפרארענע וואנצען, טראגט אן פול דאס ספרים-שטיבעל מיט קעלט און ווינט, שלעפט ארויס פון קוטשמע א צונויפגעקנייטשט בריוועל און דערלאנגט דעם רב. וואס איז? — בעריל בייבאך, דער רייכער ישוב'ניק פון דער סביבה, בעט דעם רב אויף א ברית ביי זיין יונגער שנור, איז איהם מכבד מיט סנדק, און שיקט נאך איהם א פוהר. בעריל בייבאך איז אפילו לא עלינו ניט געוועזן קיין גרויסער שרייבער, און זיינע בריוולעך זענען ניט געוועזן אזוי גרינג צו לייענען, נאר דאס מאל האט דער רב גלייך פערשטאנען דאס ענין, ווייל דאס בריוועל האט געהאט צו זיך עטליכע פרושים. דער ערשטער פרוש איז געוועזן — א צאפעלדיגער דריירובלדיגע, וועלכע איז געווען איינגעקנייטשט אין פוס, און האט פערענטפערט אלע גרייזען, באלד נאך דעם האט דער פויער יורקע אריינגעטראגען דעם צווייטען פירוש, א זאק בולבעס מיט א רעבעדיגען גאנער. להרחב באור האט נאך דער ישוב'ניק געשיקט זיין גרויסען פעלץ מיט א פאר וואוילעקעס, דעם רב זאל זיין ווארעם צו פאהרען. ניט אנגעהמען אזא איינלאדונג נאטירליך פאסט דאך ניט, בפרט רבי זיינוויל איז ערשט ניט לאנג רב געווארען, האט געהאט ווי עס פיהרט זיך א צד שכנגד, און איינ'ברוגז'ן אזא בעל-הבית האט איהם ניט געלוינט, דערצו איז איהם טאקי דאס לעבען אויך גענוג נודנע געוועזן און אויספאהרען זיך אביסעל, אפפרישען זיך, האט איהם גאנץ גוט פערשמעקט, און דער רב האט זיך באלד גענומען צוגרייטען צו דער נסיעה. די רביצין האט אפילו געזאגט אז עס איז א רייזקע אונטערנעמען אזא נסיעה אם קורצען פרייטאג, נאר רבי זיינוויל האט קיין זאך ניט געוואלט הערען, ער איז געזעסען גאנצע טעג פערשימעלט און פער'חשך'ט אין ספרים שטיבעל, און האט איצט גאר אפגעלעבט, ער איז ארומגעלאפען פערסמאיעט איבער'ן שטוב, ניט צו פערגעסען וואס נייטיגעס, און באלד איז ער געוועזן פיקס און פערטיג. אויסגעפוצט אין די שבת'דיגע זופעצע, אויבען דעם פיינעם פעלציל זיינעם, און נאך אויבען דעם גרויסען שווערען פעלץ בעריל בייבאך'ס, מיט'ן רויטען גארטיל און א פאר וואוילעקעס ווי די קלעצער, וועלכע ער האט קוים כח געהאט צו שלעפען. און ווען ער וואלט זיך ניט ארויסזעהן פון צווישען דעם גרויסען קאלנער די מאגערע צירקעלע מיט דעם שפיציגען בערדיל וואלט מען געקענט מיינען, מי-יודע וואס פאר א גבור, א פאניע, א גזלן עס שטעקט דרינען. דער רבי האט זיך געזעצט אין גרויסען שליטען, ברייטליך צושפרייט. איינגעדעקט די פוס מיט היי און היידרא אויף דער רייזע.

דער וועג איז געוועזן גוט. מיט איינינע טעג צוריק איז געווארען רעכט ווינטער. דער פרישער שניי האט געבלישצעט און פרעהליך געחרוסצעט, דער שליטען האט זיך געגליטשט ווי אויף א גלאז, יורקע האט לוסטיג אונטערגעפייפט און די נסיעה האט גאר ניט געדויערט. אין א שעה צייט ביז עס איז גוט ליכטיג געווארען, איז שוין דער רב געוועזן אין דארף אין דער גרויסער געמויערטער קרעטשמע, וואו עס האבען אויף איהם געווארט דער בעל-שמחה מיט'ן גאנצען עולם. נאכ'ן ברייטען שלום-עליכם האט מען געטרונקען א גלעזיל וואראמס, און באלד געשטעלט זיך דאוונען מיט'ן מנין ווי געהעריג. פון דער סביבה זענען זיך צוזאמענגעקומען א פאר מנינים יודען, עס האט זיך ארויסגעוויזען אז דער קצב וואס איז געקומען קויפען אין דארף קעלבליך איז א רעכטער בעל-תפלה, זיין שען קול האט נאך מעהר פערשענערט דאס דאוונען און זעהר גע-

אויף אויסצאהלען, דעם קליידער־שראנק, די נעה־מאשין און דערגלייכען בעקומט דער קויפער באלד נאך דער ערשטער ראטע און דעם רעשט צאהלט ער זיך אויס ביסליכווייז, מיט דער צייט. דאס פערקויפען און קויפען אויף ראטען איז אויך איין ארט שפּאַרקאסע אין די טונקעלע קעלער־שטובען, וואו איין גראשען זעהט אנדערש נישט דען צווייטען.

דאס איז אבער נור איין זייט פון דער מעדאיל, די גוטע זייט, וואו די געקויפטע זאך קומט אן לייכט, ברענגט באלד נוצען און צאהלט זיך גאנץ אפט, ווי די נעה־מאשין אליין אויס. עס האט אבער, ווי אלע זאכען, נאך א צווייטע זייט און די זעהט שוין גאר אנדערש אויס.

דער פערקויפער מוז זיך רעכענען פאר דער צייט, פון דער ערשטער ביז דער לעצטער ראטע, א געוויסען פּראָצענט, און דער געהט גאנץ אפט איבער אין ליהווע.

דער פּראָצענט מוז זיין א גרויסער שוין דעריבער, ווייל דער קויפער גיט באלד ארויס די זאך, און די קויפער אויף אויסצאהלען זענען געוועהנליך נישט קיין רייכע לייט, עס פערשטעהט זיך, אז וואס קלייגער עס איז די זיכערהייט, גרעסער מוז זיין דער פּראָצענט.

דער פערקויפער מוז זיך נאך פערזיכערן, אז דער פּרייז פון דער פערקויפטער זאך זאל ווערען אויסגעצאהלט ריכטיג צו דער צייט, ערשטענס — "צייט איז געלד", צווייטענס, — וואס מעהר פערלענגערטע ראטען, וועניגער זיכער איז דער חוב. דעריבער פערשרייבט מען קנס; נעמט אויף זיך דער קונה צו בעצאהלען שטראף פאר יעדען פערלאזטען טערמין, און דער שטראף פאלט נאך שווערער אויפ'ן ארימאן, עס איז שוין די צווייטע ליהווע. עס ווערט נאך געוועהנליך אויסגערעדט אלס שטראף, אז אויב דער קונה וועט פערשפּעטיגען איין ראטע, ווערט די קניה בטל, די זאך געהט צוריק צום מוכר און די בעצאהלטע ראטען ווערען פערפאלען.

אום זיך נאך בעסער צו פערזארגען איז דער מוכר געפאלען נאך אויף איין המצאה, ער רעדט זיך אויס, און דער קונה התמ'ט איהם, אז די זאך, וואס ווערט געקויפט און פערקויפט אויף אויסצאהלען, געהט איבער פון מוכר צום קונה אלס אייגענטהום ערשט נאך דעם, ווען עס וועט איינגעצאהלט ווערען די לעצטע ראטע, ביז דאהין אבער בעקומט זי דער קונה נור צום נוצען, און אזוי בלייבט די זאך אלס משכון פאר'ן געלד, האטש זי איז שוין ביים קונה אין דער האנד, ווייל, דער קונה, אויב ער וועט זי פאר דער צייט פערקויפען אדער בעהאלטען, קען גע־ריכטליך בעשטראפט ווערען פאר צואייגענונג (פריסוואיעניע).

דער נוצליכער קאנטראקט אויף אויסצאהלען איז אויף אזא אופן געווארען געפעהרליך פאר ארימע לייט און לעגט זיך זיי ווי א שטריק אויפ'ן האלז. צי האט זיך עמיץ שלעכט בערעכענט און געמיינט אז ער וועט זיך קענען אויסצאהלען, צי עס האט עמיצען אין דער צייט פון אויסצאהלען איין אונגליקס־פאל געטראפען און ער איז שטעהען געבליבען, — פערליערט ער די זאך מיט'ן געלד צוזאמען און מען קען איהם נאך שלעפען אין געריכט אריין און בעשטראפען.

אמאל פלעגט מען זאגען, אז יעדער קאנטראקט, וואס מענשען בעשליסען און שרייבען אונטער מיט'ן פרייען ווילען, איז הייליג, איז פאר זיי א געזעץ, וואס מוז ווערען געהאלטען און אויסגעפיהרט. אין מיטעל־אלטער האט מען זיך געמעגט אויסרעדען אלס קנס אפילו א פונד פלייש פון קערפער; לויט די היינטיגע געזעצען קען מען זיך נור פערקנסען מיט געלד, און ווייל "ממון איז דמים" איז יעדע בעדינגונג וועגען געלד־שטראף וויכטיג און אויספיהרליך.

לייכט איז דאך איינצוזעהען, אז אין א קאנטראקט איז גאנץ אפט איין צד שטארקער און פרייער פאר'ן צווייטען און נוצט אויס די לאגע נישט עהרליך, נישט מאראליש, און אז דער געזעצגעבער מוז זיך אין דעם אריינמישען, נישט לאזען, אז דער שטארקערער זאל אויסניצען דעם שוואכערן.

ארויסגעהענדיג פון דעם שטאנדפונקט האט דאס געזעץ פערוועהרט ליהווע, לאזט עס נישט אויסצאהלען די ארבייטער מיט קוויטליך אויף שפּייז און געטרענק, נאר מיט באר געלד, מאכט עס פעסטע טערמינען, ווען מען מוז דעם ארבייטער צאהלען וכדומה.

דאס רוסישע געזעץ נעמט זיך יעצט (ווי עס בענאכריכטיגט דער קוריער ווארשאווסקי נו' 398) צום רעגולירען דעם קאנטראקט אויף אויסצאהלען.

פרעהט די עטליכע ווייבער. ער האט אפילו אביסעל מאריך געווען, און געפּו־טעט אין די עברי, נאר קיינעם האט דאס ניט געטשעפעט, אדרבה פאר וואס ניט אביסעל הנאה האבען פון דער וועלט, און אלע זענען געווען העכסט צו־פרידען. מע האט געפּטרית דעם ברית, דעם קליינעם יודעלע אפּגעטהון זיין רעכט, און א צאפּעלדיגען מיט פערפּענטענטע הענדליך און פיסליך, רויט ווי א בוריקיל און א קוויטשענדיגען אהן אנ'אטהעם האט מען איהם משלח געווען צו די ווייבער און גענומען זיך צום מיטאג. א מיטאג האט בעריל געמאכט מיט דער פולער האנד כיד המלך; א מכנים אורח איז ער געווען אלע מאל, כפרט גאט האט איהם מזכה געווען דערלעבען דאס ערשטע איייניקיל, האט ער זיך ארויסגעגעבען, ווי מע זאגט, אויף ו'אס די וועלט שטעהט, און האט קיין זאך ניט געקארגט. פלייש און פיש לרוב, גאנצע שיסלען "פשוט אהן חכמ'ית" א צי־מעס פון ציטעסלאנד מיט געפּולטע העלזליך און ברוסט, אביסעל בראנפען פער־שטעהט זיך האט אויך ניט געפעהלט און דוקא א רעכט ביסעל, א גוטער טראָ־פען ווידער "פשוט אהן חכמות", א הייל ביסע' שפּירעט וואס מע רופט, און דער עולם האט זיך פעסט גענומען צו דער ארבייט בעריל האט זיך צוהוליעט. די ברייטע פעטע צורה מיט דער גרויסער געלע' בארד האט געפלאקערט, די אויגען האבען ביי איהם געבלישטשעט דעם ווייב האט ער גערופען באבע, זיך — זיידע, געפאלען דעם רב אויפ'ן האלז קושען זיך, און האט ארויף גע־טראגען פון טיעפען קעלער א פלעשעלע פון אלטען בראנפען, געל ווי בוימעל. די געסט האבען זיך ניט געלאזט בעטען און האבען אפּגעגעבען דעם אלטען שנאפּס כל הכבוד. א כלל מע האט זיך פערבראכט בכבוד, שען און פיין. און אייי־דער מע האט זיך ארומגעזעהן איז געווארען רער זייגער איינס. רבי זיינוולע האט א פאר מאל אפילו דערמאנט אז איהם איז צייט צו פאהרען, נא־ בעריל האט גא־ ניט געוואלט הערען, לחיים רבי, און ווידער לחיים, און טאקי "חיים רבי, הלואי זאל מען זוכה זיין, לחיים!"

גם ושתי המלכה עשתה משתה בבית הנשים. די בייבאך יכע האט אויך געמאכט א מאלציט אין קיך, פאר די דינסטען מיט'ן פאראבעק טיט א פאר שכנים, און אויך יורקע איז געווען פון די גערופענע געסט. יורקע האט זיך זעהר משמח געווען וואס מען האט דעם קליינעם יודעלע דארטען אין קרעטשמע געמאכט פאר א מענש, און האט זיך אויף דער שמחה ניט געלאזט בעטען, האט אריינגעגאסען אחת ואחת, צאפּענדיג פון פעסיל פאר די אורחים, און איז קוים געשטאנען אויף די פיס.

אז דער רב האט זיך לסוף ארויסגעקליבען פאהרען אהיים איז שוין גע־ווען קרוב א זייגער צוויי און עס האט אנגעהויבען ווערען טונקלער. אויפ'ן גאס איז געווארען חמארנע, דער פראסט איז געפאלען און א פריש שנייעלע האט זיך פאמעליך אנגעהויבען שיטען. ווארעם איז רבי זיינוולען געווען אין פעלץ ווי אין אנ'אויער, איגוועניג האט איהם אויך גוט צעווארעמט, דאס אלטע ביסעל בראנפען איז א גוט פייער-טעפּיל. דער שליטען האט זיך גלאט אהן רעש גע־גליטשט, דער ווייכער שניי האט זיך לאנגזאם געשאטען ווי פערשלאפען, און פול געמאכט די גאנצע לופט ווי מיט לייכטע פוך, רבי זיינווילע האט זיך גוט איינגעטוליעט, אריינגעקאכען ווי א קרויט אין דעם היי און — איז געשמאק אנשלאפען געווארען.

יורקע האט פון אנהויב וועג אביסעל געערדט צום פערד עפּיס שלא כדרך און ווי מען איז אביסעל איינגעפאהרען איז ער — גם כן איינגעשלאפען און האט זיך פערלאזט אויף דעם וואס פיהרט די גאנצע וועלט, ער זאל אויך איהם פיהרען ווי צום בעסטען.

דער איינציגער וואכער און ניכטערער פון אונזערע רייזענדע איז גע־בליבען סיווקע דער אלטער גרויער פערד, נאר א פערד, מישטיינס געזאגט, בלייבט א פערד, און אז ער האט דערפיהלט אז ער איז אהן אדונים, אז פאר איהם איז א פרייע וועלט איז ער זיך באלד אראפּ פון דרך הישר, און האט זיך געלאזט וואנדערען אויף וייטיגע וועגליך און שטעגליך. אויב איהם איז געלעגען אין זינען די זומערדיגע גרינע לאנקעס מיט דעם פרישען היי און ער האט זיך דאס אוועקגעלאזט זוכען יענעם שענע לאנד, אדער ער האט גלאט פערלארען דעם וועג און איז געגאנגען ווי א בלינדער, ווי די מעשה איז, ער האט זיך א היבשע פאר שעה ארומגעשלעפט אהן א טאלק איבער וועגליך און שטעגליך, לאנקעס און וועלדליך, פערטראכטערהייט געהענדיג וואו די פיס האבען געטראגען פלוצלינג אבער האט ער עפּיס דערזעהן אדער דערהערט, האט זיך דערשראקען, האט זיך א ווארף געגעבען אויף א זייט, פערטשעפּעט מיט'ן שליטען אן א פיען

נעמליך, דער פינאַנצמיניסטער לעגט פאַר אַ געזעץ, לויט וועלכען עס וועט דער קנס, וואָס דער פערקויפער רעד זיך אויס פאַר נישט האַלטען אטערמין, נישט טאָרען גרעסער זיין פאַר דער ראַטע און דער גאַנצער קנס, צוזאַמען פאַר דער גאַנצער צייט, וועט נישט טאָרען מעהר בעטרעפען ווי אַ צעהנטיל ווערט פון דער געקויפטער זאַך, און דער עקר: אויב דער פערקויפער וויל צוריק נעמען די פערקויפטע זאַך, ווייל דער קונה האַלט נישט קיין טערמין, מוז ער צוריק געבען דאָס געלד, וואָס מען האָט איהם ביז צו דער צייט איינגעצאַהלט, און ער האָט נור דאָס רעכט צו פערלאַנגען נוצגעלד פאַר דער צייט. דאָס נוצגעלד טאָרען די צדדים ניט אָבשאַצען פאַראויס, נאָר עס מוז יעדעס מאָל נעשאַצט ווערען בעזונדער און בשעת מעשה.

צי וועט דאָס געזעץ, וואָס דער רוסיישער פינאַנצמיניסטער לעגט פאַר, און די רעגירונג וועט זיכער בעשטעטיגען, ווירקליך בעשיצען דעם קונה נעגען מוכר, אָדער דער לעצטער וועט נאָך געפינען איין אויסגעוועג אויסצומאַיען דאָס געזעץ, — דאָס וועט זאָגען די צייט. פ.

פאָליטישע איבערזיכט.

נאָך די גרויסע שלאַכטען פון דער פאַריגער וואָך איז ווידער געוואָרען שטילער. די ענגלישע גענעראַלען האָבען בעקומען דעם בעפעהל אָבצוטרעטען זייערע ערטער און קיין זאַך ניט אונטערצונעמען ביז ס'וועלען ניט קומען נייע חיל און דער נייער גענעראַל ראָבערטס, וואָס נעמט איבער דאָס קאָמאַנדאָ אין אַפריקאַ. ענגלישע שיפען פיהרען נייע זעלנער און אין מיטען יאַנואַר וועלען שוין זיין אויפ'ן קריעגספלאַץ נייע 15,000 ענגלישע סאָלדאַטען. די פערשטאַרקונג פון דער ענגלישער אַרמעע וועט די טראַנסוואַלער נור דאַן ניט מאַכען קיין גרויסע שוויריגקייטען, ווען זיי וועלען ביז צו יענער צייט בעוויזען איינגעמען לעדיסמיט, ווייל דורך דעם וועלען פריי ווערען 10000 בויערן, וואָס זענען איצט פערנומען מיט דער בעלאַגערונג. ווי עס ווייזט אויס, נעמען זיך איצט די טראַנסוואַלער ענערגישער צום קאַמפף מיט לעדיסמיט, אָבער צונעמען מיט געוואַלט און שטורם די שטאָדט וועלען מסתמא די טראַנסוואַלער ניט ריזיקירען ווייל דאָס קען זיי קאָסטען צופיעל מענשען. די טראַנסוואַלערס אַרמעע איז זעהר קליין, פון וואַנעט צו נעמען נייע סאָלדאַטען און פון וועמען צו קריגען הילף האָבען זיי ניט. דערפאַר איז זיי טייער יעדער איינציגער מענש און דערפאַר סטאַרען זיי זיך אויסצומיידען ריזיקאַלישע שלאַכטען וואָס ס'זענען פערבונדען מיט גרויסע קרבנות פון זייער זייט. ביי דער שלאַכט מיט גענעראַל בולער האָבען די בויערן סך הכל פערלאָרען עטליכע און דרייסיג מענשען און פון דעסטוועגען האָבען זיי געצוואונגען די ענגלענדער אָבצוטרעטען פון זייער אָרט. ביי יענער שלאַכט איז אין אַ קורצער צייט געוואָרען אויסגעהרג'ט אַ גרויסער טהייל פון די ענגלישע אָפיצירען און אַלע פערד פון די האַראַמאַטען. ביי דער שלאַכט, אַזוי אויך ווי ביי די אַנדערע שלאַכטען, בעשטימען די בויערן אַ געוויסע צאָהל פון מענשען וואָס דאַרפען שפּעציעל זיך ציעלען אין אָפיצירען. די בויערן האָבען גוטעס געוועהר, זייערע ביקסען און האַראַמאַטען שיסען ווייטער ווי די ענגלישע, זייערע סאָלדאַטען האָבען שפּאַקטיוון און דאָס גיט זיי די מעגליכקייט אומצוברייינגען ביי די ענגלענדער אַזוי פיעל מענשען.

די מלחמה הויבט אָן צו זיין צו שווער אי פאַר טראַנסוואַל אי— פאַר ענגלאַנד. די טראַנסוואַלער וואָלטען זעהר שטאַרק געוואָלט, עס זאָל זיך אַריינמישען אַ פרעמדע רעגירונג און פאַרלעגען שלום. די טראַנסוואַלער ווילען ניט קיין לענדער צונעמען פון ענגלאַנד, זיי ווילען נור עס זאָל זיי געזיכערט ווערען זייער פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט, וועלכע ענגלאַנד וויל פון זיי צונעמען. צו דעם צוועק האָט ניט לאַנג הערר קרוגער זיך געווענדעט מיט אַ בריף צום פרעזידענט פון די פעראייניגטע שטאַטען, וואו די סימפאַטיען צו טראַנסוואַל וואַקסען אַלץ שטאַרקער.

ענגלאַנד אָבער, האָטש זי איז זעהר אונצופרידען מיט דער רעגירונג, וואָס זי האָט זיך אַריינגעלאָזען אין אַ מלחמה מיט טראַנסוואַל, איידער זי האָט זיך צוגעגרייט צו איהר, איז נאָך אַלץ פון דעסטוועגען ווייט פון שלום און זי זוכט נאָך אַלץ מיטלען ווי גובר צו זיין די קליינע רעפובליק. אויפ'ן גרענעץ פון טראַנסוואַל, ביים ברעג ים ציהט זיך אַ פּאָרטוגאַלישעס לאַנד דעלאַגאָאַ. דורך דעלאַגאָאַ וואָלט געוועזען די ענג־

אין טראַך — רבי זיינוווילע מיט להבדיל יורקע זענען געבליבען ליגען אין שניי.

אַז רבי זיינוווילע האָט זיך ווי עס איז האַלב טויט האַלב לעבעריג אַרויס געקראַבקעט פון שניי און אַוועקגעשטעלט זיך אויף די פיס, איז דער ערשטער געדאַנק, וואָס איז איהם דורכגעלאָפען ווי אַ בליץ דורכ'ן מוח געוועזען „שבת! גוואַלד שבת! עס איז איהם דורכגעלאָפען אַ פראָסט דורך אַלע גלידער און עס האָט איהם אָנגעהויבען טרעסלען ווי קדחת; אַ קאַלטער שוויים האָט איהם אַרויסגעשלאָגען און ער איז געבליבען שטעהן ווי אַ ליימענער גולם, מיט גלעזערנע אויגען געקוקט אין געקוקט גלייך פאַר זיך, ניט ווייסענדיג אויף וואָסער וועלט ער איז. יורקע האָט זיך געלאָזט האַפען דעם פערד און פעררייכטען דעם שפּאַן, און רבי זיינוווילע איז אַליין געשטאַנען און געשטאַנען. דורכ'ן קאָפּ זענען איהם געפלויגען טויזענדער געדאַנקען, עס האָט איהם געהילכט אין די אויערן און שבת! שבת! האָט ווי טויזענדע פליג געזשומעט איהם אין מאַרך. אַז ער איז אַביסעל געקומען צו זיך איז געוועזען זיין ערשטע דעה — צי בלייבען דאָ און ניט ריהרען זיך פון אָרט, זאָל זיין וואָס עס וויל. ער האָט זיך אַרומגעקוקט אַרום און אַרום. פון איין זייט איז געוועזען אַ וואַלד, הויכע בוימער מיט לאַנגע גערדיכטע צווייגען זענען געשטאַנען אָנגעבלאָזען און בייז און, משונה'דיג שטיל, פון דער אַנדערער זייט אַ גרויסע לאַנקע, ווייס און בלאַס ווי דער טויט, ווי אַ בית-עלמין, אויף וועלכען עס האָבען זיך אַרויסגעזעהן טויזענדער מצבות, קליינע קורטינעס, וואָס האָבען אַרויסגעקוקט פון שניי. די טיעפע חמאַרנע ווינטערנאַכט האָט אויף איהם געקוקט מיט טויזענד פער־דאַרענע גלעזערנע אויגען, און איז פון אַלע זייטען געקראָכען צו איהם ווי זי וואָלט איהם וועלען איינשלינגען. רבי זיינוווילען איז בעפאַלען טויט שרעקעניש, און דער רעיון צו בלייבען אין וואַלד איז שוואַכער געוואָרען; דער דאַרער שוואַכער גוף האָט זיך שטאַרק איזבונטעוועט געגען אַזאַ מסירת נפש, און מיט אַלע רמ"ח פערטרוקענטע אברים, מיט אַלע שס"ה שוואַכע אָדערען האָט ער געשריגען אין איין קול „לעבען, גוואַלד! איך וויל נאָך לעבען!" און רבי זיינוווילע האָט אָנגעהויבען מודה זיין אַז בלייבען אין וואַלד איז טאַקי אַ גרויסע סכנה. ערשטענס די קעלט. פאַלענדיג האָט ער אָנגעשעפּט פולע וואַזילעקעס מיט שניי, דער גאַרטיל האָט זיך אָבגעבונדען, און דער שפּיץ נאָז מיט די פינגער האָבען אָנגעהויבען פריערען און שטעכען ווי מיט נאָדלען. היינט גזלנים. מילא שדים האָטש עס שטעהט וועגען דעם אין ספרים קען זיין איז טאַקי אין אונזערע מקומות ניטאָ, אָבער גזלנים. אין שטעטטיל פלעגט מען פיעל דערציילען פון זייערע מעשיות מיט זייערע גבורות, און אַז אַט שפּרינגען זיי אַרויס און מאַכען מיט איהם אַ נ'עק. אמת, ער האָט ביי זיך ניט אַ גראָשען אין זיי האָבען ביי איהם ניט וואָס צו גזלנ'ען, אָבער וואָס העלפט דאָס, פריער קוילעט מען און נאָכדעם ערשט ראַבעוועט מען, אַז מע וואָלט געקענט פריער ראַבעווען און נאָכדעם קוילען, וואָלט אודאי געווען אַנדערש און פיעל מענשען וואָלטען געבליבען לעבען. אַ צוגאָב נאָך ווילדע חיות. צוריסען ווערען פון אַ חיה רעה איז אויך ניט קיין מאכל, און חיות איז אין וואַלד אָהן אַ שעור. און רבי זיינוווילע האָט שוין אין זיין שרעקעניש געזעהן ווי עס קריכען פון די לעכער הונגעריגע וועלף און גלאַנצען מיט די פייעריגע אויגען פון אונטער די קורטעס; דאָרט טרעשצעט עפּיס גרוילעג, דאָס קומט מסתמא רבי בער אליין אין גרויסען פעלץ מיט די לאַפּעס מיט די נעגעל און באַלד וועט ער איהם שמאָקצען דעם מאַרך, און גלאַט פּיקס און מיני האָזען און סתם חיות רעות. ניין, ניין ער וויל בשום אופן ניט שטאַרבען, און איז ניט מחויב צו שטאַרבען, פאַהרען איז אַ שבות, און כפרט אַזאַ שוגג. אַ קיצור, יורקע האָט צוגערעכט געמאַכט דעם שליטען און רבי זיינוווילע האָט זיך מיט אַוועהטאָג אין האַרצען ווי עס איז אַריינגעזעצט.

לא עליכם כל עוברי דרך! איך ווינש דעם ערגסטען שונא ניט אַזאַ נסיעה, ווי רבי זיינוווילע האָט געהאַט. די לאַנגע לאַנגע חמאַרנע ווינטערנאַכט האָט זיך געצויגען אָהן אַ סוף, געשלעפּט ווי פון פעך. די גרויסע בעריאָזעס, מיט די הוילע דאַרע צווייגען, ווי שיטערע צופּידערטע האָר, זענען געשטאַנען ביים וועג אין געשאָקעלט מיט די קאָסמאַטע קעפּ און געפינטעלט מיט די אויגען; די גראָבע דעמבעס, מיט ווייסע שנייענע קוטשמעס, זענען געשטאַנען ווי איינגעגראָבען און פערשעמט און שטיל געהורזעט. יונגע גרינע יאָלקעס האָבען אַרויסגעשטעקט די שפּיציגע קעפּליך פון אונטער דער שנייווייסע קאָלדרע און האָבען פערוואונדערט געקוקט ווי ר' זיינוווילע פאָהרט אים שבת. און רבי זיינוווילע איז געזעסען האַלב טויט און פערקלעמט און האָט געטראַכט און געזיפצט שווער און ביטער. דער שליטען האָט זיך געוואָרפען אין אַלע זייטען, געשלעפּט זיך אָהן אַ וועג איבער געאַקערטע פעלדער, קניטעס און בערגליך, יורקע האָט געשאָלטען מיט הילכיגע טויטע קללות דעם פוילען פערד וואָס האָט שוין קוים געשלעפּט

לענדער אַ סך גרינגער אַריינצוטרעטען אין טראַנסוואַל. צוליעב דעם צוועק פיהרט איצט ענגלאַנד פערהאַנדלונגען מיט פּאַרטוגאַל אבצוקויפען ביי איהר דאס דאזיגע לאַנד. די פערהאַנדלונגען ווערען געפיהרט און געהאַלטען בסוד, ווייל אין פּאַרטוגאַל האַלט דאס גאַנצע פאלק פאַר טראַנסוואַל.

אין עסטרייך האָבען זיך אַלע פּאַרטייען וואַרם אבגעזעגענט מיט קלאַרי'ן, און צווישען זיי אויך די טשעכען, וואָס האָבען איהם אַנגעמאַכט אַזוי פיעל שוועריגקייטען און וואָס האָבען אין פּאַרלאַמענט איהם געזידעלט און בעליידיגט. אַלעמען פערדריסט וואָס קלאַרי, דער וואָס האָט זיך אַזוי פיעל מיה געגעבען צו ברייגען אָרדנונג און שלום אין עסטרייך און צוריקצוגעבען דעם פּאַרלאַמענט זיין פריהערדיגע מאכט און צוריק צו שאַפען אַכטונג אין פאַלק צום געזעץ, מוז אבטרעטען זיין שטעל, אַלע ווייסען גאַנץ גוט אַז צוזאַמען מיט קלאַרי פאַלט אויך דער פּאַרלאַמענט און די האָפנונג אויף אַ גיכען שלום צווישען די עסטרייכישע פעלקער.

איין גוטע זאַך האָט דאָך בעוויזען דאס מיניסטעריום אַראָבצונעמען די אַבצאָהלונגען אויף צייטונגען. דער אַבצאָהל עקזיסטירט שוין פון לאַנגע צייט אין עסטרייך און עס האָט שטאַרק געשטערט דער ענטוויקלונג פון צייטונגען און צייטשריפטען אין עסטרייך. פון לאַנג אָן איז אין לאַנד געווען אַ שטאַרקער קאַמפף געגען דעם אַבצאָהל. און ערשט איצט איז דער פערהאַסטער אַבצאָהל אויף צייטונגען, וואָס טראָגען אַריין ליכט און בילדונג אין פאַלק, אַבגעשאַפט געוואָרען.

דער פּרעזידענט פון נייען מיניסטעריום וויטעק איז ביז איצט געווען אייזענבאַהן־מיניסטער. ער האָט געדינט אין פערשידענע מיניסטעריען, וואָס האָבען געהאַט פערשידענע ריכטונגען, די פראַגען וועגען דעם קאַמפף איבער די שפּראַכען אינטערעסירט איהם ווייניג. ער איז אַ טיכטיגער פערוואַלטער און אַ עהרליכער בעאַמטער, און איצט נעמט ער אויף זיך אויסצואַרבייטען און צו בעשטימען דעם בודזשעט און צו רעגולירען פערשידענע פינאַנץ־פראַגע צווישען עסטרייך און אונגאַרן. — זיין ערשטער שריט איז געווען צו פערמאַכען דעם פּאַרלאַמענט, ווייל ער מוז דאס אַלעס דורכפיהרען לויט דעם 14טען פונקט פון דער עסטרייכישער קאָנסטיטוציאָן, פון וועלכען מיר האָבען געשריבען אין פאַריגער נומער. ווי לאַנג וועט זיין דער פּאַרלאַמענט פערמאַכט ווייס מען נאָך ניט אויף געוויס, מע רעכענט אַז נור ביז מיטען יאַנואַר, ווייל ביז צו יענער צייט וועט ער בעוויזען דורכצופיהרען די געזעצען אויף וועלכע דער פּאַרלאַמענט האָט ניט געוואָלט מסכים זיין.

אין דעם לעצטען טאָג פון דער פּאַרלאַמענטס־אַסיפה האָבען די דייטשען פּאָרגעלעגט אַז מען זאָל דעם 14־טען פונקט אויסמעקען פון די געזעצען אָדער אומענדערען, און דאַ האָט זיך אַרויסגעשטעלט די מאַכט פון די סלאַווישע מיטגלידער, וועלכע האָבען אין דער קאָמיסיאָן געהאַלטען אין דעם פונקט גלייך מיט די דייטשען, דאַ אָבער האָבען זיי אָפּגעגעבען זייערע שטימען געגען דעם פּאָרשלאַג פון די דייטשען. אויף אַזאַ אופן איז דער 14־טער פונקט געבליבען און עסטרייך ווערט איצט ווידער רעגירט אָהן פּאַרלאַמענט.

אין פראַנקרייך געדויערט נאָך אַלץ דער פּראָצעס פון די רעוואָלוציאָנערען. דער משפט געהט זעהר לאַנגווייליג און ברייגנט ווייניג נייעס, נאָר פון צייט צו צייט רופט ער אַרויס שקאַנדאַלען, וועלכע ווייזען וואָס פאַר געפעהרליכע גאַלאַוועשקעס מיט פייער האָבען געברענט אין פראַנקרייך, וועלכע ס'וואָלטען געקענט אונטערצינדען דאס גאַנצע לאַנד, ווען זיי וואָלטען ניט דורך דער ענערגישער אַרבייט פון דער רעגירונג אויסגעלאָשען געוואָרען. אַ נייעם שקאַנדאַל האָט איצט געמאַכט אין סענאַט דערולעד. ער געהערט צו די קרעפטיגע און ענערגישע מענשען, וואָס ווילען ברעכען וואַנד און מויערן. אַזאַ אַרט צערישטערענדע ענערגיע געפעלט שטענדיג און עס איז זיך ניט צו וואונדערען, וואָס דערולעד האָט געהאַט אַ סך אַנהענגער אין פראַנקרייך. פון דרייפוס'עס משפט אָן האָט ער זיך געשטעלט אין קאַמפף געגען דעם אמת. דער קאַמפף האָט איהם געפיהרט אַלץ ווייטער, ביז ער איז געקומען צו דער פאָדערונג, אַז די גאַנצע איצטיגע רעגירונג, מיט'ן פּרעזידענט, מיט'ן פּאַרלאַמענט און סענאַט דאַרפען אפגעשאַפט ווערען און אַז עס דאַרף געשאַפען ווערען אַ נייע רעפּובליקאַנישע אָרדנונג אין דער רעגירונג און פערוואַלטונג. בשעת ס'איז געווען דעם פּרעזידענטס פאָר'ס לויה, האָט ער געפּרובט געווינען אויף זיין זייט די אַרמעע, איהר איבערצורעדען צו געהן מיט איהם געגען

די פיס און פון וועלכען עס האָט געשלאָגען אַ פּארע. און די נאַכט, די לאַנגע חמאַרנע נאַכט האָט געהויזעט אויף אַלע פיער משונהדיג געקרעכצט, געסאַפּעט און געקוקט, געקוקט אויף דעם אונגליקליכען רבי זיינוווילע, און געקלעמט געקלעמט איהם דאָס האַרץ, אָהן אשיעור אָהן אַניעק. ערשט שפּעט נאָך האַלבער נאַכט האָט זיך יורקע אַרויסגעשלאָגען אויף אַ וועג און דער שליטען האָט זיך דערשלעפּט צו עפּיס אַנ'אומבעקאַנטע קרעטשמע, וואָס איז געשטאַנען ניט ווייט פון אַ דאָרף, גאַנץ אָבגעזונדערט, מיט אַבאַרג שנייע אויפ'ן שטרויענעם דאַך און מיט אָנגעפראָרענע קליינע פענסטערליך. — פאָהרען ווייטער האָט יורקע בשום אופן ניט געוואָלט, דער פערד האָט קוים געפלאָנטעט מיט די פיס און רבי זיינוווילע איז ניט וועלענדיג אַריין אין קרעטשמע, וועלכע עס האָט איהם געעפענט אַנ'אַלטער באָרוויסער פויער. אין קרעטשמע איז געווען פוסט און קאַלט, די הויזלייט זענען טיעף געשלאָפען אין דער זייטיגע קאַמער, אויפ'ן טיש, וועלכער איז געווען בעדעקט מיט אַ ווייס טישטוך, זענען געשטאַנען שבת'דיגע מעשענע לייכטערס און זענען געלעגען ברעקליך פון דער וועטשערע.

ר' זיינוויל האָט זיך אָהן כחות אַוועקגעלעגט אויף דער האַרטער לאַנגער באַנק, מיעד איז ער געווען ווי מוצאי יום כפור, דער קאָפּ האָט געראַוושט די קעלט האָט איהם געטרייסעלט דורך און דורך, און דאָך האָט ער לאַנג ניט געקאָנט שלאָפען, צו פערטרייבען די טרויריגע געדאַנקען, האָט ער געפּרופט זאָגען „על חטא", מכוין זיין הרהור תשובה, חזר'ן אויסווענדיג משניות, און ערשט אין אַ צייט אַרום איז איהם בעפאַלען אַ שווערער שלאָף. ער איז געלעגען ווי אַ קלאָץ און טיעפע זיפצער האָבען אָפט געשטערט זיין אָטהעם.

און די לאַנגע ווינטערנאַכט האָט זיך אַלץ געצויגען און געצויגען, ביז עס האָבען אָנגעהויבען קרעהען העהנער, און דורך די פערפרוירענע פענסטער האָט זיך אָנגעהויבען אַריינקוקען אַ סערע ליכטיגקייט. יודקע גלאָמפּ, דער קרעטשמער, האָט זיך שוין געשמאַק אויסגעשלאָפען און חאָטש שבת האָט ער ניט געהאַט וואָס צו טהון פאַרטאָג, איז ער פון געוואָנהייט אויפגעשטאַנען, ברייט אויסגעגענעצט זיך, אַרויפגעשלעפּט דעם פעלציל און אַרויס פון קאַמער — אין קרעטשעם אַריין. ער זעהט, איינער ליגט אויפ'ן באַנק און חראַפּעט. ער געהט צו, טהוט אַ רוק אונטערען קאָלדער — און פּלוצלינג איז ער געבליבען שטעהן ווי אַנ'איבערגעשמיסענער דער רב !!! ער האָט זיך גענומען רייבען די אויגען און זיי ניט געוואָלט גלויבען. דער רב ליגט זיך צונויפגעדרייט אין דרייען, מיט אַ בלייכען פנים, ליגט און שלאָפט. רבונו של עולם, וואָס טהוט זיך מיט מיר, בין איך שכור, צי משוגע, עס קען ניט זיין. ער לויפט אַרויס אויפ'ן גאַס און פרעגט דעם קעלנער, און יורקע זאָגט זיך פראָסט אַז דאס איז טאַקע דער רב, אין פאַהרט פון אַ ברית. יודקען האָבען זיך די האָר אויפגעשטעלט קאַפּויר, דער שווערער מוח האָט אָנגעהויבען אַרבייטען, און פּלוצלינג האָט זיך יודקע געגעבען אַ פּאַטש אין שטערן, אַז דער שאַרבען האָט געטרעשציט. יודקע בהמה! וואָס פערשטייסטו ניט. מסתמא האָב איך אַ טעות געהאַט און היינט איז ניט שבת, נאָר פרייטאָג אָדער זונטאָג. יע יע, אַנדערש קען ניט זיין. אַ גאַנצע וואָך איז מען פערדרעהט און פערהאָרעוועט מיט די פויערען, און עס איז קיין חדוש ניט אַז מע זאָל פערגעסען, וואו מע האַלט אין דער וועלט. נאַ דיר אַניעסק! ווי יודקע איז געווען פראָסט און אַ גרויסער עם הארץ, פון דעסטוועגען, האָט ער בעקומען שרעקליכע יסורים, און ניט געוואוסט וואו ער זאָל זיך אַהין טהון פון בזיונות. שטייט אַזאַ חרפה, אַ יוד, זאָל ניט וויסען ווען צו פּראַווען שבת, עס וועט דאָך מיט איהם אויף זיין די וועלט. ער וועט די אויגען ניט קענען ווייזען אין שטעדטיל, און דאָ דאַרף מען נאָך אָנקומען צו לייטען, אַ מאַייד ווי אַ קלאָץ, וואָס מע דאַרף טהון אַ שרוק. געוואַלד, וואָס טהוט מען? יודקע איז געווען אַ פּראָסטער חי וקים, לאַנג טראַכטען האָט ער ניט געקענט, און ער האָט זיך באַלד געכאַפּט צו דער אַרבייט, פערריכטען ווי עס איז דעם טעות און פערגלעטען ווי ווייט מעגליך. גאָט צו דאַנקען דער רב שלאָפט געשמאַק, אפשר האָט ער נאָך גאָר ניט געמערקט און קיינער וועט פון דער גאַנצער מעשה ניט וויסען. קודם כל האָט ער אַקאָרשט אַראָפּ געכאַפּט די לייכטער פון טיש, אַראָפּגעשלעפּט דעם טישטוך און גענומען זיך מאַכען וואַכעדיג אין שטוב

די ווייב מיט די קינדער האָט ער באַלד אַרויס געהויבען פון בעט, און געהייסען אָנטהון זיך וואַכעדיג און נעמען זיך צו די וואַכעדיגע מלאכות. די יורענע האָט אפילו געפּרופט ניט וועלען פאָלגען, נאָר יורקע איז אַריין אין כעס, האָט שטיל געשיפּעט ווי אַ שלאַנג „בהמה, רייד ניט", ביז זי האָט פערשטאַנען און אין שטוב איז געוואָרען אַ „ותהום", אַ גאַנצער יריד, דעם קוגעל מיט דעם גאַנצען טשאָלענט האָט מען שטילערהייט געבעטען מחילה און משלח געווען לעזאָזל,

דעם פרעזידענט לובע. די אַרמעע איז געבליבען טריי דער רעגירונג און דערולעדען האָט מען אַרעסטירט. ביי זיין מִשְׁפָּט האָט ער אָנגערופען דעם פרעזידענטען מיט די שענדליכסטע ווערטער, ער איז אָבער פון פּראָצעס אַרויס פריי. איצט האָט מען איהם חוֹשד געווען אַז ער איז געגאַנגען צוזאַמען מיט די רעוואָלוציאָנערן, וואָס האָבען געוואָלט אומוואַרפען אין פראַנקרייך די רעפובליק. דערולעד'ן האָט מען נאָך אַמאָל אַרעסטירט און איצט געהט זיין פּראָצעס אין סענאַט. ביי דער לעצטער זיצונג האָט ער ווידער אַזוי שטאַרק בעליידיגט דעם סענאַט און דעם פרעזידענטען, אַז איידער עס האָט זיך נאָך געענדיגט זיין פּראָצעס, האָט מען איהם שוין אָפּגע'מִשְׁפָּט פאַר די בעליידיגונגען צוויי יאָהר געפענגניס. מיט דעם צוזאַמען וועט ער אויך פערלירען זיין אָרט אין פאַרלאַמענט, וועלכען ער האָט אַלס דעפּוטאַט.

י. ל.

בריעף פון ארץ־ישראל.

IV

18 יאָהר קעמפּפען מיר אין ארץ ישראל,

מיר קעמפפען זייט דער גאַנצער צייט אָהן אָנ'אויפהער און נור אונזער בעשטענדיגער קאַמפף האָט צו אונז צוגעצויגען פיעלע טויזענדער פון אונזערע ברידער אין חוּץ לאָרֶץ. דאָס איז אַ קאַמפף פאַר אונזער אידעאַל, און דערום קען ער נור לאַנגזאַם, רוהיג, אָבער אויך אָפט מיט פיעל ליידען און קָרְבָּנוֹת דורכגעפיהרט ווערען. דאָס איז אונזער קאַמפף פאַר דער אויפלעבונג פון אונזער הייליגען לאַנד, אונזער פערגעסענער רייכער הייליגער שפּראַך פון אונזער פערפאָלגטען, צוזייעטען פאָלק!

איך וויל אייך ניט שרעקען, מיינע ליעבע ברידער און שוועסטער מיט דעם וואָס איך רוף אָן די שטילע, רוהיגע אַרבייטער פון אונזערע ערשטע קאָלאָניסטען — פאַר אַ קאַמפף מיט אָפּפער מיט ליידען און שמערצען, ווייל די וואָס ווילען פאַר איין אידעאַל אַרבייטען טאָרען זיך ניט שרעקען; די וואָס דענקען אָבער דאָס עס ערוואַרטעט זיי דאָ באַלד מילך און האָניג און ביי דעם ערשטען אָפּפער פערלירען זיי אַלעס, די טויגען ניט פאַר אונזערע זעלנער, די קענען אין די פאַרפאָסטען ניט שטעהען...

די פאַרפאָסטען זענען אַלע אונזערע ביז איצט געגרינדעטע קאָלאָניען מיט זייערע קאָלאָניסטען און אַרבייטער, פון ווייט אין צָפוֹן פון דער קאָלאָניע מְתוּלָה ביז דָרוֹם פון דער קָאלאָניע קאַסטיניע; פון מִשְׁמַר הַיַרְדֵן אין מִזְרָח און רִאשׁוֹן אין מַעֲרָב זענען צעוואָרפען אונזערע איינינע און צוואַנציג פונקטען, וועלכע האָבען אונז אַזוי פיעל געלד, צייט, און אָפּפער געקאָסט; דאָ אין גְדֵרָה איז געפאַלען פון אַ קויל איין יונגער העלד איין אַרבייטער; דאָרט אין קאַסטינע איין שרעקליכער בעפאַל פון הונדערטער ווילדע אַראַבער; אין וואַדיהאַניז געקוילעט איין קאָלאָניסטען, אין פתח תקוה דערהרגעט דריי; דאָרט געשטאָרבען פון פיעבער, יונג און אַלט; דאָרט געליטען פון אויגען, הונגער און דאָרשט; ליידען קער־פערליכע, ליידען מאָראַלישע — יאָ, עס איז איין לאַנגער שווערער קאַמפף געוועזען!...

און אונזערע פיאָנערען קענען מיט שטאָלץ ווייזען וואָס זיי האָבען אויפגעטהון פאַר אונזער גייסטיגער אויפלעבונג; זיי קענען ווייזען די שענע קאָלאָניען, וואו עס זענען ביז זיי וויסטע לענדער געווען; די שענע פעלדער, די רייכע וועלדער, די בליהענדע גערטנער, זיי קענען ווייזען די הונדערטער קינדער, פון וועלכע מען הערט אונזער קלינגענדע, אויפגעלעבטע שפּראַך...

אַ בעזונדער שווערער קאַמפף איז אויסגעפאַלען אויף איינע פון אונזערע גרעסטע קאָלאָניען הֲדֵרָה, נאָך דעם שֶׁטַח לאַנד וואָס די קאָלאָניע בעזיצט (איבער דרייסיג טויזענד דונאַם) איז זי די גרעסטע אין גאַנץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָבער אויך איהר צוקונפט איז איינע פון די בעסטע און זיכערסטע, וועלכע עס קען נור געבען ווען די הדרה'ער העלדען וועלען נור אימשטאַנד זיין אויסצוהאַלטען. הדרה איז ניט נור גוט פאַר אַקערבוי, נאָר אויך פאַר וויינגערטנער; זי האָט אויך לאַנד פאַר באַיאַרעס (פאָמעראַנצען און ציטרינען), זי האָט אויך לאַנקעס פאַר פיה; אַ האַלבע שעה פון דער קאָלאָניע האָט זי איהר אייגענעם פאָרט בייםֿ יָם, וואו עס קומען זומער די זעגעלשיפען אָבצונעמען די בעריהמטע אין דער גאַנצער געגענד אַרבוזען, וואַסער־מעלאָנען. אויך געטריידע און אַנדערע פּראָדוקטען.

איינגעהייצט דעם אויבען, און גענומען האַקען און קלאַפּען. יורקע אַליין האָט אויסגעטראַכט אַ־ע מיטלען צו מאַכען וואָס וואַכעדיג׳ר און פערטרייבען יעדען חשד, ער האָט געקאָמאַנדעוועט מע זאָל איינמאַכען אַדוויזע מיט ברויט, האָט אָנגעטהון די אַלטע היטעל מיטין פערשמאָלצענעם פעלץ, אויף איין אַרבעל פאַרקאַשערט און גענומען לייגען תפלין און זאָגען ברכות. די גרויסע מזיד האָט בעקומען אַקלאַפּ און ניט געסמייעט אַפּיפּס טהון נאָר געגלאָצט מיט די אויגען און געשיילט כולבעס. מיט איין וואָרט, אין איין ווילע האָט זיך איבערגעביטען די גאַנצע דעקאָראַציע און פון אַשטילען רוהיגען שבת־פריה איז געוואָ־ען אַטומולדיגער וואָכען טאָג, מיט אַלע קליפּערליך, און אַז רבי זיינוווילע האָט זיך לסוף אויפגעכאַפּט און געעפענט די אויגען, האָט ער אָנגעקוקט די קרעטשעם מיט ריזעלבע שטומע פערענדערונגען פונקט ווי פריהער אַוויילע האָט אויף איהם געקוקט יורקע, און האָט אויך ניט געקענט פערשטעהן וואָס דאָ טוהט זיך. געקומען איז ער שבת ביי נאַכט, ראָס טישטוך איז געלעגען און די לייכטער, צוויי מעשענע עדות זענען געשטאַנען אויפ׳ן טיש און אָהן דבורים עדות געזאָגט אַז עס איז שבת אויף דער וועלט. און יעצט איז שוין גאָר אין דער וואָכען. ווי רבי זיינוועלין איז געווען אויפ׳ן האַרץ קענט איהר אַליין פערשטעהן, יעדער געדאַנק וואָס האָט איהם דערמאַנט זיין אומגליק און זיין פּאַלאָזעניע, האָט איהם געלעכערט ווי פיילען, און ער איז האָטש גערען געווען אַז יודקע האָט איהם אַריינגערוקט שלום און אָבגעטרעטען כלומרשט ווי ער האַלט און דאַוונען. יורקע האָט מורא געהאַט אַריינלאָזען זיך אין לאַנגע דבורים, און רבי זיינווילע האָט אויך וועניג חשק געהאַט מאַכען אַגרויסען ווערטען פון זיין קומען. נאַ, האָט ער געטראַכט, ווי עס ווייזט, איז ער אַגאַנצען מעת לעת אָפּגעלעגען ווי טויט אין הינערפלעט, און אַז ער האָט הערזעהן דורכ׳ן פענסטער אַז יורקע האָט שוין איינגעשפאַנט האָט ער בשפה רפה אָפּגעזאָגט יורקען דעם זייט געזונד און ווי אַגנב אַרויס געמאַכט זיך פון שטוב.—

און ווידער איז געשטאַנען אַשענער ווינטער פריה מאָרגען. דער בלויער הימעל האָט בעשיינט די וועלט, דער פרישער שניי האָט געגלאַנצט און געחרנסצעט אונטער דעם שליטען, די זון האָט פרעהליך געשיינט און האָט אויסגעשאָסען אין אַגאָלדענעם געלעכטער, שוואַרצע וואַראָנעס זענען לוסטיג און לעבעדיג אַריינגעשפּרונגען איבער׳ן וועג, און אַ פרישער ווינטעלע האָט געשפּיעלט מיט די ביימער און געפלוידערט מיט די צווייגליך, וועלכע זענען געווען בעהאָנגען מיט זילבערנע קריסטאַלענע פליטערליך, ווי קאַרשענבוימער מיט בליהונג. די נסיעה האָט ניט לאַנג געדויערט און פונקט אויף אַזייגער אַז דער גאַנצער עולם איז געגאַנגען פון שול און בעת די גאַס איז געווען פול מיט אויסגעפּוצטע ווייבער און יודען מיט טליתים אונטער די פעלצען און עס האָט זיך געהערט פון אַלע זייטען „גוט שבת, גוט שבת", איז ווי אַדונער צווישען אַשטאַרע שעפּסען אַריינגעפאַלען דער שליטען מיטין רב, וועלכער איז נאָך ערשטען גוט־שבת וואָס האָט איהם אַקלונג געגעבען אין די אויערען געפאַלען אין חלשות.—

עטליכע וואָכען איז רבי זיינוועלע געלעגען קראַנק אויף געהירן ענטצינדונג, איז געווען אַנרויסער מסוכן, און האָט געפאָכעט מיט דער נשמה. די שטעדטיל האָט זעהר מיטלייד געהאַט מיט איהם, קיינער האָט ניט געסמייעט לאַכען פון זיין אומגליק, אדרבה, אפילו דער צד שכנגד איז געוואָ־ען צו געטהון צו איהם, געגאַנגען איהם יעדען טאָג מבקר חולה זיין און געהאָלפען ווי ווייט מעגליך. בערקע באַיבאַך האָט דאָס לעבען געלייגט, געשיקט אייער און הינער און פלעש־יך וויין, מיט אַמזומנ׳עם גראָשען אויך. באַלד ווי ער איז געזונד געוואָרען האָט ר׳ זיינווילע צוזאַמען גערופען דעם עולם, האָט שטאַרק געוויינט און האָט זיי אָפּגעגעבען דעם כתב־רבנות מיט דעם חשבון פון תלמוד תורה. עס האָט ניט געהאָלפען קיין ביט און קיין בעט, ער איז פעסט בעשטאַנען דאַרויף אַז איוד וואָס איז געפאָהרען אים שבת דאַרף און טאָר קען רב ניט זיין אין אַ יורישער שטאָדט, און קרוב פאַר פסח איז ער אַרויס געפאָהרען אין גאַנצען ערגיץ ווייט אין חערסאָנער גוב׳, וואו ער איז געוואָרען אַ מלמד, און ווי איך האָב געהערט לעבט ער אין גרויס דחקות, ער טהוט נאָך אַלץ תשובה אויף די אונשולדיגע עבירה, פאַסט אונטער אָפט אַ שני־וחמישי, און יעדען פרייטאָג געהט ער אַרום קלייבען אויף חברה שומרי־שבת אין נעכטיגט אין שול.

ל—ן.

לײדער אָבער איז דער קלימאַט פֿון חדרה דער ערגסטער אין גאַנצען לאַנד, דורך די גרויסע, ביז פֿיער טויזענד דונאַם זומפּפען, וועלכע געפֿינען זיך אין דער קאָלאָניע הערשט דאָ, איבערהויפּט צום ענדע זומער, דער געפֿעהרליכער געלבער פֿיעבער, די מאַלאַריאַ. די חדרה'ער קאָלאָניסטען האָבען עס גאַנץ גוט געוואוסט; מען האָט זיי עס פֿאָרויס געזאָגט, אָבער זיי זענען בײ זייערס געבליבען; צו אַרבײטען אויף דעם פּלאַץ אַזוי לאַנג, ביז דער קלימאַט וועט זיך פֿאָלקאָמען אויסבעסערען. — „פּתח תקוה" האָט אויך די ערשטע יאָהרען געליטען, האָבען זיי געזאָגט, און זיי האָבען אויסגעפֿיהרט, דער פּלאַץ איז יעצט געזונד; מיר ווילען אויך אַזוי לאַנג קעמפּפען ביז חדרה וועט אויך בליהען, ווי די איבריגע קאָלאָניען! אין דער צייט האָט דער געוויסער נָדיב, דער באַראָן ראָטשילד, זיך גענומען פֿערפּלאַנצען די זומפּפען מיט קאָליפּטוס בוימער דורך וועלכע דער קלימאַט ווערט פֿערבעסערט; עס זענען איבער 200 טויזענד פֿערפּלאַנצט געוואָרען, אין דערזעלבער צייט אָבער זענען פֿון פֿיעבער געשטאָרבען עטליכע יונגע קאָלאָניסטען, דעם פֿאָריגען יאָהר זענען אין איין וואָך אַליין געשטאָרבען צוויי יונגע לייט פֿון צוואַנציג יעהריגען אַלטער; איינינע פֿאַמיליען זענען אין גאַנצען אויסגעשטאָרבען!...

און די קאָלאָניסטען זענען דאָך אויף דעם פּלאַץ געבליבען! קיינער פֿון זיי איז אַוועק פֿון דעם אָרט, אויף וועלכען מען האָלט געוועהנליך נור מיט געוואַלד גרויסע פֿערברעכער... אונזערע קאָלאָניזאַטאָרם זענען אויך צו הילף געקומען די אומגליקליכע מענשען, וועלכע האָבען נאָך ביז דאַן קיין רעכטע וואָהנונגען געהאַט און זיך געוואַלגערט אַלע צוזאַמען אין איין „חָן", ד. ה. אין אַ גרויסער שטאַל אָבגעטהיילט אויף קלענערע צימערליך, לײדער אָבער איז די הילף ניט אויף דער ריכ[…]ר אָרט געגעבען געוואָרען. אין ד[…]י פֿיעבער לענדער שפּיעלט די וואָהנונג די הויפּט ראָלע; דער פֿיעבער איז אימער שטאַרקער וואָס נעהענטער מען איז צו די ערד, וואו עס האַלטען זיך אויף די מיקראָבען און וואָס העכער פֿון דער ערד מיט דעם וועניגער מיקראָבען געפֿינען זיך אין דער לופֿט. דערפֿאַר ווערען אומעטום וואו די פֿויערן עקזיסטירען נור, די הייזער געבויט צוויי שטאָקיגע; אונטען פֿאַר מאַגאַזינען, שטאַלען, און אויבען די וואָהנונגען; אַזוי איז אין אינדיען, אַמעריקאַ, אַפֿריקאַ. — אונזערע קאָלאָנ־זאַטאָרס אָבער האָבען זייערע פּרינציפּען, און פֿרעגען גאַנץ וועניג אַנדערע און איבערהויפּט די קאָלאָניסטען, נאָך מעהר בְּעֵת דיעזע ברויכטען צו זיי מיט וואָס עס איז אַנצוקומען! זיי זאָגען דאָס דער קאָלאָניסט מוז לעבען אין אַ קליין שטיבעלע; מעג עס זיין אין געזונדע שטעלען אָדער ניט; זיי געהט ניט אָן די פּראַקטיק פֿון אַנדערע לענדער, אַנדערע פֿעלקער, אַבי דער פּרינציפּ: יודישער פֿויער זאָל דורכגעפֿיהרט ווערען... ערשט נאָך איין יאָהר צייט האָט מען זיך איבערצייגט, דאָס אויף דעם פּלאַץ איז אונמעגליך דאָס די חֲדר'ער זאָלען פֿערבלייבען. מען האָט אויסגעבויט זומער באַראַקען ביים יַם, אַ האַלבע שטונדע פֿון דער קאָלאָניע. עס איז איין דאָקטאָר אויף דעם פּלאַץ אַוועקגעזעצט געוואָרען, די קאָלאָניסטען האָבען זיך ווייטער פֿעסט געהאַלטען און ניט געטראַכט אָבצוטרעטען. עס איז אָבער איין צווייטער פֿעהלער געמאַכט געוואָרען! אַם געפֿעהרליכסטען איז צו בלייבען אויף אַזוינע שטעלען ווען מען אַקערט אויף די פֿערפֿעסטעטע זומפּפען, אַם ענדע זומער; דאַן ווערד די לופֿט אײנפֿאַך פֿערפֿעסטעט.

דער באַראָן האָט פֿון זיין זייט איין גרויסען אָפּפֿער ווידער געמאַכט; ערלויבט אַלעס אַנווענדען, מיט אַ פֿרייען קרעדיט, די זומפּפען אויסצוטרוקענען און זיי צו פֿערפּלאַנצען. מען האָט געגלויבט אַז די באַראַקען ביים יַם וועלען העלפֿען צו פֿערבלייבען דאָ, ביז די אַרבייט וועט געענדיגט ווערען (דאָס מוז געדויערען אַ פֿאָר יאָהר).

עס איז אָבער צום אַלגעמיינעם שרעק אָנגעקומען די נאַכריכט אַז אויך אין די באַראַקען זענען אין דער וואָך צווישען ראָש־הַשָּׁנה און יום־כִּפּור ווידער געשטאָרבען צוויי מענשען: אַ יונגערמאַן פֿון 35 יאָהר, טישלער קאַפּלאַן, און אַ יונג קינד פֿון אַ יאָהר 12, סמאָלניק.

דער דאָקטאָר האָט אויסגעהאַלטען דאָס יאָהר און איז פֿון דעם פּלאַץ אַוועק.

מען מוז, ביז די זומפּפען וועלען פֿערפּלאַנצט ווערען, דורכאויס פֿון דעם פּלאַץ אַוועק אויף אַ פֿאָר יאָהר און דאַן קען מען זיכער זיין אַז די קאָלאָניע וועט זיין איינע פֿון די רייכסטע אין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

וועט מען אָבער אַלע נייטהיגע מיטעל אַנווענדען — איז נאָך אַ פֿראַגע. די חדר'ער קאָלאָניסטען, די טאַפּפֿערע העלדען זענען אויך בערייט זאַגאַר, ווען מען וועט זיי ד[…]י מעגליכקייט ניט געבען דיעזען שריט צו מאַכען אימעד אויף דעם פּלאַץ צ[…] פֿערבלייבען, ביז ער וועט ניט אויפֿגעבויט ווערען, עס מעג קאָסטען וויפֿיעל אָפּפֿערס!.. יאָ, לײדער[…]זער, שווער איז דער קאַמפּף, האָטש ער געהט שׁטיל אָהן געשרייען. פֿיעל קָרְבָּנות האָט שוין געקאָסט דער קאַמפּף, די פֿערבליבענע אָבער קעמפּפען מיט דאָפּעלטע טאַפּפֿערקייט, מיט דאָפּעלטען מוטה! און אויף די קְבָרים פֿון די צעהנדליגער קָרְבָּנות וועלען אויפֿגעבויט ווערען אונזערע קאָלאָניען, אונזערע שטעדט; וועט צוריק אויפֿגעלעבט ווערען אונזער אַלטעס פֿערוויסטעס פֿאַטערלאַנד, און דאַן ערשט וועט די געשיכטע דערמאָנען יעדען פֿון דיעזע העלדען. ווער פֿערשטעהט אָבער איצט דאָס גרויסקייט פֿון דעם קָרְבָּן וואָס זיי ברענגען זייער פֿאָלק? ווער טראַכט אָבער איצט וועגען אונזערע ברידער, וואָס קעמפּפען מיט קראַפֿט און מוטה פֿאַר אונזערע צוקונפֿט?

דער אַלטער ציוניסט.

יוּדִישע שטעדְט און שטעדְטלִיך.

בּטבע טהון נאָך קליינע די גרעסערע. די קליינע שטעדטליך טהון אויך נאָך די גרעסערע שטעדט. צום בעדויערן אָבער טהון זיי דאָס רֹוב נאָך די שלעכטע אָדער פּוסטע זאַכען און די גוטע וויכטיגע איינפֿיהרונגען אין די גרויסע שטעדט בעמערקען זיי אַפֿילו ניט.

מען האָט אויפֿגעהערט ווי אַ מאָל יעדען טאָג געהן אין שול דאַווענען שַׁחֲרית, מִנְחָה און מַעֲריב און מען געהט דאַווענען פֿון איין שַׁבָּת צום אַנדערען ווי אין די גרויסע שטעדט, מען האָט אָנגעהויבען זיך קליידען נאָך דער מאָדע ווי אין די גרוסע שטעדט, יודישע כַּלּות האָבען אָנגעהויבען אַנשטאַט אַ „דעקטוך" זיך פֿערדעקען מיט אַ דינעם ווייסען טול אונטער דער חוּפָּה, ווי אין די גרויסע שטעדט. די קליינשטעדטילדיגע חַזָנים וואָס פֿלעגען אַ מאָל זינגען ביים דאַווענען מיט זיסע יודישע נִגוּנים האָבען אָנגעהויבען אויך נאָכטהון די גרויסשטעדטיגע קאָר־חזנים און דאַווענען נור מיט אַ „געמבע" מיט אַ „באַס". אַ מאָל פֿלעגען קליינשטעדטילדיגע געהן איינס צום אַנדערען „גוט־יום ביטען", היינט נעהט מען מיט „וויזיטען" א. ד. ג.

דאָס אַלעס וואָלט נאָך קיין אומגליק ניט געוועזען, ווען מען זאָל אויך נאָכטהון די וויכטיגע זאַכען.

איינס פֿון די גוטע זאַכען איז, וואָס די גרויסע שטעדטיגע געמיינדען זאָרגען וועגען זייערע רַבָּנים אַז זיי זאָלען בְּכָבוֹד האָבען זייער פַּרְנָסָה ד. ה. זיי זאָלען וואָהנען שען, קליידען זיך אַנשטענדיג, ניט וויסען פֿון קיין נויט. יעדער האָט פֿאַר זיי דֶרֶךְ־אֶרֶץ און פֿונ'ם קלענסטען ביז דעם גרעסטען גיט מען אָב דעם רַב כָּבוֹד.

אין די קליינע שטעדטליך וויל מען דערפֿון ניט וויסען:

אין ד ר אַ ז ש נ ע (פּאָד. גוב.), שרייבט דער „המליץ", געפֿינען זיך פֿיעל גְבִירים און פֿערמעגליכע בַּעֲלֵי־בָּתִּים און זייער רַב מיט זיין פֿאַמיליע לײדען הונגער. זייערע געזיכטער זעהען אויס ווי די מֵתִים און דער רב זעלבסט געהט אין צוריסענע שענדליכע קליידער. די דראָזשנער גבירים ווילען דערפֿון ניט וויסען.

ניט נור אין דראָזשנע, נאָר דאָס מעהר פֿון די, די וואָס האָבען דאָס אומגליק צו זיין רב אין אַ קליין שטעדטיל, לעבען ניט בעסער; זייער וואָהנונג, זייערע קליידער, זייער טיש איז ווי ביים ערגסטען אָרימאַן, און זיי לעבען שטענדיג מיט זייערע פֿאַמיליעס אין גרוים נויט, דערצו איז דער רב אָבהענגיג פֿון יעדען, פֿון גרעסטען ביז דעם קלענסטען. וועגען דרך ארץ האָבען, וועגען אָבגעבען כּבוֹד איז גאָר ביי אַזאַ לאַגע קיין רעדע ניט. פֿערקעהרט עַזוּת פָּנים, ער מוז דער רַב אָפֿט אויסהערען און שווייגען. —

אט די קליינשטעדטילדיגע רבנים וואס זיצען זייער גאנץ לעבען על התורה ועל העבודה זענען באמת קדושים, אמת'ע קרבנות.

שוין צייט אז יעדע יודישע געמיינדע זאל פערשטעהן, אז ווען זייער רב לעבט אין דחקות און געהט שענדליך געקליידעט, איז דאס א גרויסע שאנדע פאר זיי זעלבסט, פאר יעדען יודען. זיי ברויכען זיך שעמען ווי גלייך זיי זעלבסט זאלען חו"ש געהן שענדליך געקליידעט.

א רב איז דער פארשטעהער, דער שפיגעל פון שטאדט און יעדער יוד פון גרויס ביז קליין איז מאראליש מחויב צו זעהן, אז דער רב מיט זיין פאמיליע זאלען פיהרען א בכבוד'יג לעבען.

אין דער זאך מעגען די קליינשטעדטילדיגע נאכטהון און זיך אבלערנען פון די גרויסע שטעדט. אויך מעג מען נאכטהון קיעוו. דער דארטיגער קארעספאנדענט „לבנון" שרייבט אין דער זעלבער צייטונג: איינער פון אונזערע דאקטוירים, ד. י. בענדערסקי איז געווארען א „מלמד" פון מצוה וועגען. ער האט גענומען לויט געזעץ א מלמד'ישע „סווידעטעלסטווע" און האט אויפגעעפענט א „חדר" מיט א שילד אויף זיין נאמען. דער חדר איז פאר ארומע קינדער. 2 לעהרער האט מען גדונגען אויף העברעאיש לערנען. פאר אנדערע שפראכען, רעכענען א. ד. ג. זענען דא אומזיסטיגע לעהרער. דער ציוניסט ה' לאזינסקי געפינט זיך אויך צווישען זיי.

מעהר אזוינע דאקטוירים וואס אויסער קראנקע היילען זיי אויך געזונדע, מעהר אזוינע ציוניסטען, וואס אויסער קלויבען שקלים, קלויבען זיי ארומע קינדער און מאכען פון זיי מענשען.

אין אדעס געפינט זיך אויך א ציוניסט וואס האט די טעג געוויזען א גרויס בריה'שאפט. דער צייטונג „בודושטשנאסט" שרייבט מען וועגען דעם: אויף איינעם פון די לעצטע מאסקען-בעלער פון דער „רעטונגס געזעלשאפט אויפ'ן וואסער" איז געקומען איינער א הערר, אנגעטהון אין מאסקען-קליידער, אויף וועלכע עס האט זיך געפונען איין אויפשריפט „יונגער יוד". אויף די פלייצעס איז געווען אויפגעקלעבט א לאנדקארטע פון פאלעסטינא, אויף דעם הארץ א וויזיט קארטאטשקע פון ד"ר הערצל מיט איין אויפשריפט „אם אין אני לי מי לי" (אויב איך וועל ניט טהון פאר זיך ווער דען וועט טהון פאר מיר?) אויף דעם קאפעליש זענען געהאנגען דריי קאלירענדיגע לענטעס מיט אויפשריפטען: „1-טער באזעלער קאנגרעס", „2-טער באזעלער קאנגרעס", „3-טער באזעלער קאנגרעס". אין די הענד האט ער געהאלטען א פאן מיט אויפשריפטען אויף איין זייט: „ווידער אויפלעבען", און אויף דער צווייטער זייט: קיין באנק האט ניט אזוי פיעל אקציאנערען ווי די ציוניסטישע".

אויף די אבענדס געפינען זיך מייסטענטהיילס אפיצירען. דער קאסטיום האט אויף דער געזעלשאפט געמאכט א אונגעהויערען איינדרוק(?) די אדעסער ציוניסטען און ניט ציוניסטען זענען זעהר אויפגערעגט פון דער געשיכטע.

אויף דעם צווייטען טאג איז דער פריסטאוו געקומען צו דעם „ציוניסט" (?) און האט איבערגעשריבען אלע אויפשריפטען.

וואס איז דאס? פרעגט די צייטונג, א נארקרימעניש אדער א משוגע'נע רעקלאמע?

דאס איז א משוגענער ציוניסט — קענען מיר ענטפערען אויף פראסט יודיש, ווארום דער ציוניזם נייטהיגט זיך ניט אין קיין רעקלאמעס, נאר עס איז בעוואוסט אז יעדע בעוועגונג רופט ארויס איהרע משוגעים. עס געפינען זיך פערשיעדענע ציוניסטען אזוי ווי עס געפינען זיך פערשיעדענע יודען. ווער קען ערקלערען וואס פאר א יוד עס איז ר' מענדיל מילער פון סלאנים (גראד. גוב.)? די חברה ציוניסטען, — שרייבט פון דארט די דערמאנטע צייטונג, — האבען בעשלאסען דעם זעקסטען טאג חנוכה, שבת צו נאכטס, זיך צוזאמען קומען אין דער גרויסער סלאנימער שול און בענשען חנכה ליכט. וועגען דעם האבען זיי מודיע געווען אין אלע בתי מדרשים.

אין דער בעשטימטער צייט זענען געקומען צו דער שול עטליכע הונדערט מענשען, נאר אלע טהירען פון שול זענען געווען פערשלאסען...

ווי עס האט זיך נאכהער ארויסגעוויזען, האט דאס אבגעטהון דער סטאראסטע פון שול ר' מענדעל מילער, ווייל ער האט זיך בעליידיגט וואס מען האט איהם דעם שבת ביים אויפרופען צו דער תורה ניט געגעבען קיין „עליה". עס איז צו בעמערקען, אז דער זעלבער ר' מענדעל צוזאמען מיט דער רב ה' הורוויץ האבען פריהר ערלויבט די ציוניסטען צוזאמען געהן זיך אין שול. זיי האבען זיך דערצוגענרייט, נאר דער גרויסער עולם איז אומזיסט געשטאנען נעבען דער שול און דער רעגען האט זיי געוואשען.

איינער דערצעהלט אין דער אנטיסעמיטישער צייטונג „ראלא":

פארנאכט בין איך ארויסגעגאנגען אביסעל אין גאס, איך גיב א קוק אין קלויסטער לייכט זיך, איך געה אריין און זעה עס איז א חתונה: א חתונה א גרויסארטיגע, נאר עפיס שמעקט מיר ניט מיט איינענס... איך גיב א קוק: עטליכע יודליך דרעהן זיך. איך פרעג און דערוויס זיך אז עס האט חתונה איין איניקעל פון איין בעוואוסטען פוילישען גראף מיט א יודישער טאכטער פון פראסטען שטאנד וואס רופט זיך „גילדענע פען", אדער „זילבערנע בליישטיפט", גענוי ווייס איך ניט. דער עיקר בין איך געוואהר געווארען, אז די כלה, א פראסטי באנקערסקי „שרה" האט זיך איבערגעביטען אויף „העניקע" אדער „סטעפאניא" און עטליכע טעג פאר דער חתונה איז זי געווארען א קריסטען, כדי זי זאל קריגען דעם טיטעל „גראפיניא". און דער גראף האט מיט איהר חתונה געהאט צו ליעב די צוויי מאל הונדערט טויזענד רובעל נדן וואס שטאמען פון פראצענט און פון אנדערע אזוינע געשעפטליך...

די פיס האבען אונטער מיר אנגעהויבען ציטערען וואס אזא גרויסארטיגע פוילישע פאמיליע, אזא צירונג קריעכט אריין אין יודישע הייזער און פאר וואס? פאר דעם גראשען, וואס ער איז צוזאמען גענומען געווארען פון פראצענט!..

איז שוין א זעלכע צייטען היינט, דאס אפילו אזא געלד וואס קומט ארויס פון מיסט און געמאכט פון שווינדעל שמעקט יעדען און קיינער פרעגט נישט: קערבעל פון וואנען קומסט דו ארויס?.. נאר איך האב מיר געטראכט, דאס דער גראף האט א גליק וואס איך בין נישט זיינס א קרוב, ווארום דאמאלס אז איך וואלט איהם געטראפען מיט דער געשעפטס-פרוי, אדער איך, אדער ער וואלט געבליבען א קאליקע."

איך מוז מודה זיין אז גראדע אין דעם האב איך אין דער „ראלא" ניט געפונען קיין שום אנטיסעמיטיזם, וואס דאס איז זעהר זעלטען, איך האב מעהר ניט געפונען אז דער „ראלא" געפעלט ניט דער שידוך, און איך קען פערזיכערען אז מיר געפעלט אויך ניט דער שידוך און ווען די פרישגעבאקענע יודישע גראפיניא זאל מיר אנקערען א קרובה וואלט איך פון איהר ניט געמאכט קיין קאליקע, נאר איך וואלט געזאגט: געה, געה, וואהין דו ווילסט, נור בלייב ניט צווישען אונז. פוילע בלעטער ווע זיי פאלען, זאלען זיי מיסטיגען אנדערע פעלדער...

עס ענדיגט זיך דער נייגצעהנטער יאהרהונדערט און — עס האט זיך אנגעהויבען דער סעזאן פון אויסשרייבען צייטונגען. פאר א יאהר הונדערט אין דער צייט האט קיין שום יוד ניט געוואוסט פון אזוינע זאכען און יעצט האבען מיר זיך פערלעבט צוויי טעגליכע צייטונגען אויף לשון-קודש און יודישע צייטונגען אויף עברי-טייטש. צום סעזאן האבען זיי אנגעהויבען וואקסען אין דער לענג און אין דער ברייט, איינע פאר דער אנדערער וויל גרעסער ווערען; נעכטען האט איינע אנגעהויבען געבען איהרע אבאנענטען מעהר פאפיער און אז די צווייטע האט דאס דערזעהן האט זי נאך מעהר פאפיער צוגעזאגט געבען איהרע אבאנענטען אויף דעם נייעם יאהר הונדערט. און די אומאניער אבאנענטען ווייסען גאר ניט וואס צו טהון אין דעם יעצטיגען סעזאן.

איינער פון זיי שרייבט אונז פון אומאן (קיעוו. גוב.): אין אונזער שטאדט צעהלט זיך ביז 24 טויזענד יודישע איינוואהנער, צווישען זיי 3 אבאנענטען אויף דעם „המליץ", 3 אויף דער „הצפירה", 3 אויף דעם „יוד" און 3 אויף דעם „וואסחאד". ד. ה. 1 אבאנאמענט אויף צוויי טויזענד יודען, קיין עין-הרע. מיר אומאניער אבאנענטען טראגען זיך יעצט ארום מיט די פאר רובעל און ווייסען דערווייל ניט וואס צו טהון, דער

קאָפּ דרעהט זיך פראָסט, שיקען דאָס געלד אָדער אֶפְשר נאָך אָביסעל צו וואַרטען, פיליכט וועט זיך מאָרגען־איבערמאָרגען אַרויסהאָפּען איינע פֿון אונזערע צייטונגען וואָס וועט נאָך מעהר פּאַפּיער צוזאָגען.

אַ פּאַפּירענעס יאָהרהונדערט און מען קאָנקורירט מיט פּאַפּיער.

צום נייעם יאָהר, אויף דעם צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט ווינשען מיר אונזערע אַלע צייטונגען זיי זאָלען אָנהויבען קאָנקורירען ניט נור מיט פּאַפּיער, נאָר אויך מיט דעם אינהאַלט. אֱמֶת

מען שרייבט אונז:

י״ל ס—ווער פֿון יעליסאָוועטגראַד: די היגע חברה צו העלפען יודישע אָרומע לייט האָבען דעם 5-טען דעצעמבער געעפענט א ביליגע כשרה קיך פאר אָרומע לייט. די קיך געפינט זיך אין א שענעם מויער וואָס ה׳ חיים מיט זיין פרוי הינדע כלאבאדסקי האָבען אויף זייער רעכנונג אויסגעבויט און אוועקגעשענקט צו דעם צוועק.

ריזעלבע הערר און פרוי סלאבאדסקי האָבען אויך געשענקט אַלע נויטהיגע כלים וואָס די קיך ברויכט.

ביים עפענען די קיך איז צוזאמענגענומען געוואָרען נדבות 500 רובל, צווישען די מנדבים איז אויך געווען דער שטאָדט־גאלאווא און דער פאליציימייסטער.

ישראל פון ווארנאוויצא: נעבין אונזער שטעדטיל בויט זיך א באהן און פיעל יודען האָבען דאָרט בעקומען ארבייט.

בן פון מינסק: ביי אונז ווערט געעפענט א נייע מעדכענשולע פאר אָרומע קינדער אויף צו לערנען מלאכות.

אברהם ש—ן פון זיטאמיר: אויף דעם אָבענד וואָס אונזערע ציוניסטען האָבען געמאכט דעם 7-טען טאָג חנוכה האָבען זיך געפונען ד״ר כהן־בערנשטיין און די פאָעטען ש. פרוג און ה. זינגער, אונזער ראבינער ד״ר סקאָמאראווסקע האָט אין נאָמען פון די ציוניסטען געראנקט די געשעצטע געסט.

ד״ר סקאמאראווסקע האָט געהאלטען א רעדע אויף ריסיש, ד״ר כהן־בערנשטיין אין זשארגאָן. ה׳ פרוג און זינגער האָבען געלעזען זייערע געדיכטע. אויף דעם צווייטען טאָג זענען די געסט אוועקגעפאָהרען, אַ גרויסער עולם האָט זיי בעגלייט. ה׳ פרוג האָט פון זיינע פערעהרער בעקומען געשענקט א קראַנץ בלומען.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. די טשעכישע אנטיסעמיטען. די טשעכישע אנטיסעמיטען ווילען זיך שוין מעהר נישט בעגנוגען מיט אויסשלאגען יודישע פענסטער א. ד. ג. זיי האבען זיך יעצט גענומען דרוקען יודען אויף אַנ׳אַנדער אופן, די פויערען אין חאטצען האבען געמאכט איין אספה און בעשלאסען צו מאכען אייגענע מערק און קראמען צו פערקויפען זייער תבואה, מען זאל ניט דארפען אנקומען צו יודען. די סטאליארעס, וועלכע זענען אויך געווען אויף דער אספה, האבען אויך בעשלאסען צו מאכען א חברה׳שען מאגאזין צו פערקויפען זייער ארבייט.

— פראנץ סמאלקא. עס איז געשטארבען דער ערשטער פרעזידענט פון עסטרייכישען פארלאמענט פראנץ סמאלקא. די גאליציאנער יודען בעדויערן זעהר זיין טוידט, דען ער איז געווען זייער בעשיצער און האט פיעל מיטגעהאלפען זיי זאלען בעקומען אין יאהר 1868 גלייכע רעכטע מיט אלע, ער האט געטהון טובות נישט נור דעם כלל יודען, נאר אויך יחידים, און דאס גאנצע פאלק, הן יודען הן קריסטען, האבען אויף איהם געלעגט גרויס כבוד.

סמאלקא איז געווען א הייסער פוילישער פאטריאט, ער איז געווען א גרויסער מענשענפריינד און האט שטענדיג געקעמפפט פאר די רעכטע פון אלע געדריקטע און פערפאלגטע.

פאר זיין אנטהייל אין דער פוילישער מרידה פון יאהר 1831 האט מען איהם געהאט געמשפט צום טוידט, נאר מען האט איהם דערנאך מוחל געווען. די רדיפות פון די יודען אין בעהמען האבען איהם זעהר בעטריבט, און ער האט פון הארצען פיינד געהאט די אנטיסעמיטען. זכרו לברכה!

פראָפעסאר מאסאריק געגען פאָלנאער עלילות דם אין דער וויענער צייטשריפט „די צייט" איז געדרוקט א בריעף פון פראָפ׳ מאסאריק אלס אנטווארט אויף די זידלערייען פון דעם „דייטשען פאלקסבלאט". מאסאריק בעווייזט דאס די עקספערטיזע אין פאלנאער פראצעס איז געווען דורכאויס נישט ריכטיג. די עקספערטען האבען אפילו אבגעלייקענט די זאך, אבער זיי האבען פון דעסטוועגען מודה געווען, דאס זייער עקספערטיזע האט פיעל פעהלער.

יודישע פאלקסביבלאטהעק. אין ברין (מעהרען) האט זיך געמאכט א חברה וואס איהר צוועק איז צו גרינדען א יודישע פאלקסביבלאטהעק, אין וועלכער זאלען געלייענט ווערען אויך פערשיעדענע רעפעראטען איבער יודישע געשיכטע און ליטעראטור.

רוסלאנד. = סענאטס ערקלערונגען. דער סענאט האט אין זיין לעצטער אלגעמיינער זיטצונג ערקלערט דאס דער בעפעהל פון 14-טען אפריל 1899 וועלכער פערוועהרט יודען וואס האבען ראס רעכט צו וואהנען אויסער דער „טשערטא", צו צושרייבען צו זייערע פאמיליעס אלס קינדער אנדערע יודען, וואס האבען ניט דאס רעכט צו וואהנען אויסער דער „טשערטא", בלייבט אין זיין קראפט אויך אויף ווייטער.

= דער „וואָסחאָד" מעלדעט דאס עס איז ניט ריכטיג די ידיעה וואס מעהרערע צייטונגען האבען געבראכט אז עס איז ארויס א נייער בעפעהל מען זאל ניט מעהר געבען יודען די ערלויבניש צו זיין „הויז לעהרער". דאס מיניסטעריום האט אין דער לעצטער צייט וועגען דער שאלה קיינע נייע בעפעהלען געגעבען און יודען מעגען זיין „הויז לעהרער" ווי ביז איצט.

= אין לובלין האט זיך געעפענט א שבת-דיגע שולע פאר יודישע מעדכען. יעדער שבת ביי נאכט קומען צוזאמען די קינדער פון ארימע עלטערן וואס א גאנצע וואך זענען זיי פערנומען מיט ארבייט, און מען לערענט זיי דארט לעזען און שרייבען רוסיש, פאלניש און רעכענען, דאס איז פארלייפיג די צווייטע שבת-שולע וואס איז געעפענט געווארען אין די יודיש פוילישע שטעדט. עס וואלט זעהר רעכט געווען אז די איבריגע יודישע קהילות אין פוילען זאלען דאס נאכטהון, כדי אויך די קינדער פון אונזערע ארימע ברידער זאלען זיך ניט הארעווען ווי שטומע און בלינדע וואס קענען ניט רעדען. קענען ניט שרייבען און רעכענען. מיר וואלטען אבער אויך ווינשען, אז אין די שולען זאל מען ניט פערגעסען און יודישע ענינים, און וואו עס איז ניט מעגליך זיי אויך צו לערנען אביסעל לשון קודש זאל מען זיי תאטש לערנען לעזען עברי און פון צייט צו צייט פיהרען מיט זיי בעשפרעכונגען וועגען יודישער געשיכטע און זיי ערקלערען, וואס בעדייטען די יודישע ימים-טובים, יודישע הענינתים און בכלל איינפלאנצען אין זיי גוטע מדות און ליעבע צו זייער יודישען פאלק.

= אין דעם נו. 25 פונים „יוד" האבען מיר נאכדערצעהלט פון דעם „ווארש דניעווניק" דאס אין נאווא-אלעקסאנדריע האט מען ניט געוואלט ארייננעהמען אין דעם דארטיגען שפיטאל 3 אבגעברינטע פויערן וועלכע מען האט געבראכט פון א שריפה דערפאר ווייל זיי זענען געווען יודישע. דער דאקטאר פין דעם שפיטאל, אין א בריעף וואס ער האט געשריעבען צום „ווארשאווער דנעוו." לייקענט עס אב אין פערזיכערט, דאס מען האט זיי יא געוואלט העלפען און רעטען, נאר עס איז שוין אבער געווען צו שפעט. די אונגליקליכע זענען באלד געשטארבען.

= די צעכען. די ווארשעווער פיליאלע פון דער רוסישער געזעלשאפט צו שטיצען דעם האנדעל און האנדווערקעריי האט געפינען פאר גלייך פארצולעגען מען זאל ענדערען דאס געזעץ פונים יאהר 1816, און מען זאל אויך אין די פוילישע שטעדט ערלויבען יודישע בעלי מלאכות זיך צו פערשרייבען אין צעך פין די ארבייטער, ווי עס פיהרט זיך אין גאנץ רוסלאנד. צו דעם צוועק האט מען צוזאמען גערופען די פארשטעהער פין די צעכען און מען האט זיי ערקלערט, דאס אזוי ווי די רעגירונג זארגט זיך זעהר דערפאר אז די האנדווערקעריי זאל זיך ענטוויקלען ווי געהעריג, דעריבער איז נייטהיג און וויכטיג אז אלע בעלי מלאכות, מענער און פרויען, קריסטען און ניט קריסטען זאלען זיין פערשריבען אין צעך אין שטעהן אונטער זיין אויפזיכט. דערויף האבען אייניגע פין די פארשטעהער געענטפערט דאס זיי קענען דאצו ניט מסכים זיין. זייערע טענות זענען דאס אויסער וואס די מיטגליעדער פין יעדער צעך זענען פעראייניגט דורך דעם פאך, דורך דער מלאכה, פערבינדט זיי נאך אויך צוזאמען די רעליגיאן. יעדער צעך האט זיין הייליגען און זיין יום-טוב און אז זיי וועלען צולאזען אויך נישט-קריסטען אלס מיטגליעדער וועט דאס געוויס שלעכט ווירקען אויף זייער רעליגיאנס-געפיהל. נאך לאנגע וכוחים האט די פערזאמלונג בעשלאסען מיט 80 דעות געגען 20, דאס מען זאל דאס געזעטץ ניט ענדערען און מען זאל אויך ווייטער ניט צו לאזען קיין בעלי מלאכות פין אנדערע רעליגיאנען זיך צו פערשרייבען אלס מיטגליעדער פונים צעך. —

די יודישע געמיינדע אין ווילנא האט בעקומען פין דעם ניט לאנג פערשטארבענעם ד״ר פין א וויכטיגע ירושה: זעהר א רייכע ספרים-ביבליאטהעק, וועלכע עס האט א צייט לאנג געקליבען זיין פאטער, דער גרויסער יודישער געלערטער, ר׳ שמואל יוסף פין ז״ל. אונלענגסט איז געווען א אסיפה פון די ראשי הקהילה צוזאמען מיט די יורשים פון ד״ר פין, און זיי האבען בעשלאסען אז די יודישע געמיינדע זאל אויסבויען נעבען דער גרויסער שול איין בעזונדער בנין פאר דער ביבליאטהעק. צו דעם צוועק האבען די יורשים געגעבען א געוויסע סומע געלד וואס דער ד״ר פין ז״ל האט איבערגעלאזען דערויף, און די געמיינדע פון איהר זייט וועט אויך צו געבען שטיצע, אום עס זאל זיין גענוג אויף די קאסטען פונ׳ם בנין און צו דער אויסהאלטונג פון דער ביבליאטהעק. מען האט באלד אויסגעקליבען א קאמיסיע וואס זאל זיך בעשעפטיגען מיט דעם בויען און ווי עס איז צו האפען וועט מען צוטרעטען צו דער ארבייט באלד פון אנהויב זומער. —

ציוניסטישע חברות אין קיעוו. אין קיעוו איז געווען דעם 24-טען נאוועמבער איין פערזאמלונג פון אלע דארטיגע ציוניסטישע חברות. אין אלע חברות איז דא בערך 500 מיטגליעדער, מען האט אויסגעוועהלט ד״ר מאנדעלשטאם צום פרעזידענטען פון קאמיטעט. מען האט

איינגעטהיילט די מיטגליעדער פון קאמיטעט אין 5 קאמיסיאנען, 1) פאר פינאנ 2) פאר אגיטאציאן 3) פאר שולען, 4) פאר ליטעראטור און 5) פאר קאנטראל.

די ציישונג בודושטשנאסט מעלדעט: דורך רער איניציאטיווע פון דעם בעקאנטען יודישען שרייבער ד"ר ל. ס. קאצענעלסאהן, האבען זיך אין פעטערבורג צוזאמען גענומען אייניגע וואס שעטצען און ליעבען די העברעאישע שפראך און האבען געמאכט א פעראיין וועלכער נעהמט זיך פאר מיטצוהעלפען עס זאלען ווערען וואס מעהר געדרוקט גוטע ספרים און ביכער אין דער העברעאישער שפראך. אלס פרעזידענט פון דעם פעראיין איז אייסגעקליבען געווארען דערזעלבער ד"ר קאצענעלסאהן.

די יודישע קאלאניע ראמאנאווקא. פון דער יודישער קאלאניע ראמאנאווקא (חערסאנער גוב׳) שרייבט מען אין „בודושטשנאסט":

הונדערט וויערסט פון חערסאן, אין א שענעם טהאל ליעגט א יודישע קאלאניע ראמאנאווקא. די קאלאניע איז גוט איינגעריכטעט. די הייזער זענען גרויס און ברייט, און פאר יעדען איז דא איין גארטען. די קאלאניע איז געגרינדעט מיט 60 יאהר צוריק פון פאלאצקער יודען, די ערד איז איינגעטהיילט אין 90 חלקים, פון 60 דעסיאטין יעדער חלק. די ערד געהערט דער ממשלה און איז אוועקגעגעבען געווארען די קאלאניסטען אויף אייביגע ארענדע. די פעלדער זענען זעהר ווייט פון דארף און דארום מוזען די קאלאניסטען אין דער ארבייטצייט פערלאזען זייער הויז מיט ווייב און קינדער און ארביטען אין פעלד די גאנצע וואך. ווינטערצייט פערנעהמען זיי זיך מיט פערשידענע מלאכות. דער דעלעגאט פון מיניסטעריום צו ערדארבייט ה׳ יעלאציץ, וועלכער האט פאריגען זומער בעזוכט ראמאנאווקא, איז געוועזען זעהר צופריעדען פון דער קאלאניע. אין ראמאנאווקא איז דא א שולע, אין וועלכער מען לערנט רוסישע שפראך, רעכענען און גימנאסטיקע.

סענאטס-ערקלערונג. דער פעטערסבורגער גראדאנאטשאלניק האט נישט געוואלט געבען איין ערלויבניש דעם סוחר פון ערשטער גילדע ה׳ אלבערט ווילקארייסקי אין פעטערבורג צו האלטען ביי זיך דעם יודישען פריקאשצשיק טיטעלמאן, וועלכער האט אליין נישט דאס רעכט צו וואהנען אויסער דער „טשערטא". דער משפט איז געקומען פאר דעם סענאט אין דער זיצונג פון 27-טען יאנוואר 1899, און ער האט געפסקנ׳ט, דאס א יודישער סוחר ערשטער גילדע מעג האלטען ביי זיך יודישע פריקאשצשיקעס, אויך ווען זיי אליין האבען נישט דאס רעכט צו וואהנען אויסער דער „טשערטא"

חמשה עשר בשבט. אין פעטערבורג וועט חמשה עשר בשבט געמאכט ווערען א אבענד, וואס זיין הכנסה וועט געהען פאר דער אדעסער חברה צו ישוב ארץ ישראל. דער אבענד וועט האבען פון אנהייב ביז סוף א נאציאנאלען כאראקטער. מען וועט פארלייענען קאפיטלען פון דער יודישער געשיכטע, און פארשטעלען פערשידענע היסטארישע מאמענטען דורך לעבעדיגע בילדער מיט הילף פון א מאגישער לאנטערנע. דער פאעט פרוג וועט פארלייענען א שיר איבער חמשה עשר בשבט, מען וועט אויך מאכען א צוג וועלכער וועט פארשטעלען יודישע ארבייטער און גערטנער פון ארץ ישראל ווי זיי קומען צוריק פון דער ארבייט.

סענאטס ערקלערונג. דער ערשטער דעפארטאמענט פון סענאט אין זיין בעפעהל פון 8-טען אפריל 1899 לויט נו. 4129 האט ערקלערט דאס א יודישער בעל מלאכה וואס וואהנט אייסער דער „טשערטא" וויל ער בעשעפטיגט זיך מיט זיין פאך האט דאס רעכט זיך צייטענווייז צו פערדינגען אויף אנדערע ארבייט וואס קעהרען זיך ניט אן צו זיין פאך. דער בעפעהל איז הערויסגעגעבען געווארען דורך דעם פראצעס פון משה פריעדמאן א איינבינדער וועלכער האט א געוויסע צייט זיך פערדונגען פאר א קאנדוקטאר ביי דער שטעדטישער פערד-אייזענבאהן. מען האט איהם דערפאר געוואלט ארויסשיקען צוריק אין דער „טשערטא", דערויף האט ער איינגעגעבען א ביטע אין דעם סענאט וועלכער האט ערקלערט ווי אויבען איז געשריעבען. (בודושצנאסט).

איין אבענד פון דער חברה צו פערברייטען בילדונג אונטער די יודען אין רוסלאנד. די גענאנטע חברה האט דעם 24-טען נאוועמבער געמאכט איין אבענד. די הכנסה דערפון איז געוועזען בעשטימט פאר ארומע סטודענטען. מען האט געשפיעלט מוזיק פון רובינשטיין, דער קינסטלער ה׳ מיימון האט פארגעשטעלט לעבעדיגע בילדער: „די מאררא‍נען אין שפאניען", „דער רב פון בכרך", „שיילאק פון באראנאוו".

*

דייטשלאנד. נייע ציוניסטישע חברות אין דייטשלאנד. אין אייניגע דייטשע שטעדט האבען זיך געגרינדעט ציוניסטישע חברות. אין באדען און אין די רהיינ-פראווינצען איז ענטשטאנען איין ציוניסטישער קאמיטעט, און די פיהרער פון איהם זענען אנגעזעהענע מענשען. אין דרעזדען האט מען געהאלטען א רעפעראט איבער ציוניזם, און עס האלט זיך דארט ביי גרינד׳ען א חברה, וואס זאל זיך בעשעפטיגען מיט לערנען לשון קדש. דאס איז בוודאי א נייע זאך פאר דייטשלאנד!

*

טערקיי. א יודישער שפיטאל אין סאלאניקי. די בארא‍נעסע הירש האט אבגעזאגט דער יודישער קהלה אין סאלאניקי 200,000 פראנק, און יעצט האט די קהלה בעקומען די ערלויבעניש פון סולטאן צו בויען פאר דעם געלד א יודישען שפיטאל. מען האט שוין געקויפט א פלאץ, און מען וועט קירצליך אנהויבען בויען.

*

ארגענטינא. אין בוענאס איירעס (ארגענטינא) ערשיינט א זשארגאן-בלאט מיט דעם נאמען „El Sionista" דאס בלאט ווערט ארויסגעגעבען פון דער ציוניסטישער חברה „ליגא טהעאדאר הערצל", און ענטהאלט ידיעות איבער די קאלאניעס און דער ציוניסטישער בעוועגונג אין ארגענטינא.

אלגעמיינע וועלט נייעס.

עסטרייך. געגען מלחמות. די טעג איז אין וויען געוועזען א גרויסע אסיפה פון די וואס ווילען עס זאל קיין מלחמה ניט זיין; זיי רופען זיך די שלום פריינד. די פיהרערין פון אזא חברה אין עסטרייך איז א געוויסע באראנעסע פאן זוטנער. אויף דער אסיפה האט די דאזיגע פרוי געהאלטען א גרויסע רעדע וועגען שלום. זי האט גערעדט מיט געפיהל וועגען דער מלחמה, וואס ס׳איז יעצט צווישען ענגלאנדער און טראנסוואל. „דאס איז זעהר טרויריג — האט באראנעסע זוטנער געזאגט — אז יעצט נאך דער בעוואוסטען קאנפערענץ אין האאג, וואס מע האט געהאפט דאס עס וועט אומעטום זיין שלום צווישען אלע פעלקער, ווערט פערגאסען אזוי פיעל בלוט אין אפריקא". „נאר פונדעסטוועגען — האט די באראנעסע געענדיגט איהר רעדע — דארפען מיר ניט פערלירען די האפנונג, דאס סוף כל סוף וועלען די שלום-פריינד אויספיהרען. אמת יעצט זענען די דאזיגע נאך וועניג און אין ענגלאנד, ווען זיי האבען זיך צוזאמענגעקליבען האט מען זיי געווארפען מיט בלאטע. אבער ווי באלד אונזער אידיאל איז א הויכער וועלען מיר מנצח זיין". — ווייטער האט די באראנעסע דערצעהלט, דאס אין יאהר 1900 וועט זיין אין פאריז א גרויסער קאנגרעס פון שלום-פריינד, אויף דער אויסשטעלונג אין פאריז וועט זיין אפולע בילדער און פאטאגראפיעס, וועלכע שילדערן די שרעקליכקייט און די אונמענטשליכע זאכען וואס מע זעהט אין א מלחמה. —

נאכדעם האט גערעדט דער פראפעסאר קווידא, וועלכער איז געוועזען אין האאג אויף דער קאנפערענץ. אומזיסט בעשולדיגט מען די קאנפערענץ — האט דער פראפעסאר געזאגט — וואס זי האט ניט אויסגעפיהרט, דאס עס זאל שוין מעהר קיין מלחמות ניט זיין. ביי היינטיגע צייטען איז אזא זאך אונמעגליך. גענוג איז אז די קאנפערענץ האט בעשלאסען ווי ווייט מעגליך איינצוהאלטען עס זאל קיין מלחמה ניט זיין, ווען נאר מע וועט קענען מאכען שלום. מיט דעם האט די קאנפערענץ בעוויזען אז זי האלט פארן שלום. אין אלע שלום-פריינד דארפען זיך סטארען פערברייטערן די דאזיגע אידעע צווישען פעלקער. מיט דעם וועט א מאהל קומען די צייט וואס קיין מלחמות וועט ניט זיין אויף דער וועלט".

*

רוסלאנד. = ביי דער רוסישער רעגירונג איז אויפגעקומען א פראיעקט מען זאל בעשטימען א בעזונדער אבצאהל אויף דעם האנדעל מיט פיש. די הכנסה פון דעם אבצאהל זאל געהן אויף צו רעגולירען און טיעפער מאכען די טייכען און צו פעריכטען די ברעגעס.

= די רוסישע האנדעלסציישונג ברענגט, דאס דעם 19-טען נאיאבער האט די רעגירונג בעשטעטיגט, מען זאל ערלויבען די אייער-הענדלער העריין צו ברייגגען פון אויסלאנד נאך רוסלאנד אהן צאהל האלצקעסטליך וואס אין זיי ווערען געפאקט אייער. די לעצטע צייט האט זיך דאס געשעפט פון עקספארטירען אייער קין אויסלאנד שטארק פערגרעסערט דעריבער מאכט די רעגירונג געוויסע פערגרינגערונגען מען זאל קענען דאס געשעפט נאך מעהר פערגרעסערען.

= לויט דעם פארשלאג פונ׳ם פינאנץ-מיניסטער האט די רוסישע רעגירונג ערלויבט מען זאל פון ניי-יאהר 1900 מעגען ברייגגען שטיינקאהלען פון אויסלאנד אהן אבצאהל. די ערלויבניש איז זעהר וויכטיג פאר די גרויסע שטעדט ווי ווארשא, אדעס ניקאלאיעוו, וואו די פרייזען פון שטיינקאהלען זענען איצט זעהר געשטיגען.

דער קאלענדער פון נייעם און אלטען סטיל. די קייזערליכע אקאדעמיע אין פעטערסבורג האט אויסגעקליבען א קאמיסיאן צו בעקלערען די אופנים ווי איינצופיהרען אין רוסלאנד דעם קאלענדער פון נייען סטיל, אין דער קאמיסיאן בעטהייליגען זיך דעלעגאטען פון גייסטליכע און פון מיניסטעריום.

דער פינאנצ-מיניסטער האט ערקלערט, אז פאבריקאנטען פון בראנפען, שפירט א. ד. ג. קענען עפענען אייגענע לאגערען צום פערקויף הורטאס, און זיי דארפען נישט האבען דארויף א בעזונדערען פאטענט. דער לאגער מוז זיך געפינען נעבען דער פאבריק, ווען זיי ווילען אבער עפענען לאגערען אין אנדערע ערטער, מוזען זיי קויפען פאטענטען. אויך מוזען האבען פאטענטען וויינהאנדלען (רענסקאווע פאגרעבען) וועלכע ווילען פערקויפען קאלאניאל-סחורה.

ענדערונגען אין די פראגראמען פון די מיטעלשולען. אים דעצעמבער וועלען זיך אנהויבען אין פעטערבורג אסיפות פון די פארשטעהער פון די לעהרקרייזען, צו בעקלערען די שאלה וועגען איבערארבייטען די פראגראמע פון די גימנאזיעס און בכלל מיטעלשולען.

דון יצחק אברבנאל.

VII.

נאך אלפאנס דעם צווייטענס טויט האט זיך אברבנאל ווייטער גענומען צו דער תורה. ער אליין שרייבט אזוי צו זיינעם א גוטען פריינד:

„און דו בעדארפסט וויסען אז די אלע פירושים און ספרים האב „איך געשריבען נאכדעם ווי איך בין פערוואגעלט געווארען. ווארום אזוי „לאנג ווי איך בין געזעסען אין די קעניגליכע הויפען און אין פאלאצען „האב איך קיין צייט ניט געהאט צו קלערען וועגען ספרים, די בעסטע „יאהרען מיינע זענען אוועקגעגאנגען אין נארישקייטען, אלין נאכצוגעבען „דעם יצר הרע און זארגען וועגען געלד-זאכען. אז נאט האט געבראכט „א אומגליק אויף אונזער פאלק און מיין געלד איז פערשוואונדען געווא-„רען, גלייך ווי אלע אנדערע יודישע עשירות, האב איך אנגעהויבען צו „וואנדערן פון איין ארט אויף דעם צווייטען, צווישען פערשיעדענע פעל-„קער, בערום ובחוסר-כל, אהן געלד, אהן פערמעגען, און דעמאלס האב „איך מיר ווייטער גענומען צו דער תורה, מקיים צו זיין דאסווארט „חסורי מחסרא והכי קתני"; אין נויט נעמט מען זיך צום לערנען."

פון דעם בריעף זעהן מיר, ווי וויט פלייסיג איז געווען אברבנאל. אזא מענשען ווי ער איז דאך לייכט געווען צו קריגען א נייע שטעל, צוריק ווערען א עושר, ער האט אבער ניט געוואלט בייטען די תורה אויף געלד און פון סיציליע איז ער אריבער קיין קארפו.

מיט גרויס התמדה האט ער זיך גענומען צו דער ארבייט און אין א קורצער צייט אויפגעשריבען פיעל וויכטיגע און גרויסע ספרים אויף וועלכע א אנדערער וואלט געברויכט פערברענגען צעהנדליגער יאהרען.

אין קארפו האט איהם גאט צוגעשיקט א אוצר, וועלכען ער האט שוין גערעכנט פאר אפערפאלענעם. דאס איז געווען זיין פירוש אויף דעם חומש "דברים", וועלכען ער האט נאך אנגעהויבען שרייבען זייענדיג אין ליסאבאן און וועלכען ער האט פערלארען ביים אנטלויפען פון דעם פארטוגאלער קעניג יאהאן דעם צווייטען. ער האט געענדיגט דעם פירוש און אין דער הקדמה צו איהם שרייבט ער אזוי:

„און מיט דעם בורא'ס הילף בין איך אהער נעקומען און זיט'ן „היינט אויף דער אינזעל קארפו, און גאט האט מיר צונעשיקט מיין פירוש, „א אלטען פערלארענעם ספר. כ'האב מיך שטארק דערפרעהט איהם זע-„הענדיג, גענומען עס אין האנד און געקושט פיעל מאל".

אין קארפו איז ער לאנג ניט געזעסען און אריבערגעפאהרען קיין מונופולי, דארטען האט ער געוואהנט אכט יאהר. אין דער צייט האט ער אויפגעשריבען א ספר "מרכבת המשנה", און ערב פסח דעם זעלבען יאהר האט ער גענענדיגט זיין ספר "זבח פסח".

אין דער הקדמה בעקלאגט ער זיך זעהר, אז זיין ווייב און די קינדער זענען צושפרייט און צוזייעט און ער אליין איז צווישען פרעמדע מענשען, וואס ער פערשטעהט ניט אפילו די שפראך, וואס זיי רעדען.

אין א יאהר שפעטער האט ער פערפאסט א גרויסען באור אויף "דניאל" און איהם א נאמען נעגעבען "מעיני הישועה". דעם צווייטען יאהר האט ער אויפגעשריבען די ספרים "משמיע ישועה", "ישועות משיחו", אין דעם ערשטען אלול האט ער נעענדיגט דעם באור אויף "ישעיה". אויסער דעם איז אין דעם יאהר פארטיג געווארען זיין ספר "שמים חדשים", אין וועלכען ער ווייזט אויף אז די וועלט איז בעשאפען נעווארען אין א בעשטימ-טע צייט, אז זי עקזיסטירט פון א געוויסער צייט יאהרען, ניט ווי די אנ-דערע פילאזאפען זאגען, אז זי שטעהט אייביג; אהן א אנהויב און אהן א סוף. דעם געדאנקען ערקלערט ער נאך בעסער אין די שפעטערע ספרים "ראש אמונה" און "מפעלות אלהים".

אין 6 יאהר שפעטער איז ער אריבערגעפאהרען פון מונופולי קיין וועניציע, וואו ס'האט זיך בעזעצט זיין זוהן יוסף, וועלכער איז געווען א בעריהמטער דאקטאר. אין דער שטאדט האט ער שוין געלעבט רוהיגער, מיט גרויס כבוד. זיין חשיבות איז נאך וויכטיגער געווארען, ווען איהם איז געלונגען צו מאכען א פשרה צווישען פארטוגאלער מלוכה און ווע-נעציער רעפובליק איבער דעם בשמים-האנדעל, צוליעב וועלכען ס'זענען געווען שטענדיגע קריעג און קאנקורענץ. פון דאמאלס אן פלעגען די גרעסטע לייט קומען צו איהם זיך צו בעראטען אין די וויכטיגסטע זאכען און אברבנאל'ס נאמען האט ווידער הויך געקלונגען.

פון דעסטוועגען איז ער אלין געזעסען "על התורה ועל העבודה" און אין וועניציע ערב שבועות (שנת רס"ד—1504) האט ער געענדיגט זיין באור אויף "ירמיהו" און נאכדעם אויף "יחזקאל" און "תרי-עשר", אויסערדעם האט ער געשריבען אויך פיעל וויסענשאפטליכע און פילאזא-פישע ביכער. בעריהמט איז אויך זיין פירוש אויף דעם "מורה נבוכים" פון דעם רמב"ם.

VIII.

אברבנאל'ס ספרים, אויסער וואס זיי זענען וויכטיג פאר דער לי-טעראטור פון יודישעם פאלק, אויסער די שארפע חקירות וואס אין זיי שטעקט, האבען זיי נאך א גרעסערען ווערט פאר דער יודישער נאציאן. כמעט אין יעדעם ספר בעזונדער האט זיך אברבנאל מיהע געגעבען צו טרייסטען דאס פאלק, יודען זאלען חלילה ניט פערלירען דעם מוטה און ארבלאזען אין פערצווייפלונג די הענד. זיינע קלוגע נוטע ווערטער האבען געהיילט די וואונדען, געשטארקט די שוואכע און געגעבען כח או קראפט, אז די יודישקייט זאל ניט אונטערגעהען.

אברבנאל איז געווען פאר אונז א מלאך וואס האט בעלייכטען מיט זיין שיין אונזער פינסטערע וועלט.

ראש חודש אדר (שנת רס"ז — 1507) האט דער גרויסער רב פון קאנדיא הר' שאול הכהן געשיקט צו איהם 12 שאלות אין פילאזאפיע, אברבנאל האט איהם געענטפערט מיט א לאנגען בריעף. אין בריעף בע-קלאגט ער זיך, אז די כחות געהן איהם אויס, ער איז שוין אלט און שוואך, — די שטענדיגע ענמת נפש וועגען דער יודישער טרויעריגער לאגע האט איהם קראנק געמאכט און אויף דעם איין און זיבציגסטען יאהר איז געשטארבען דער למדן און פירשט דון יצחק אברבנאל.

מען קען זיך לייכט פארשטעלען, וואס פאר א רושם זיין טויט האט געמאכט אויף אלע יודען. אויף זיין לויה זענען מיטגעגאנגען די גרעסטע עדלע-לייט פון וועניציע, זיינע קינדער האבען איהם אוועקגע-פיהרט קיין פאדוא. דאס איז געווען אים יאהר (רס"ח - 1508); נאכ'ן טויט איז איהם אבער אויך ניט בעשערט געווען צו ליעגען רוהיג, ווייל אין א יאהר שפעטער איז געווארען א גרויסע מלחמה, דער שונא האט איינ-גענומען פאדוא און צערשטערט דעם בית-הקברים.

דון יצחק אברבנאל איז כמעט דער לעצטער פון די יודישע נשיאים, וואס זענען געווען זעהר חשוב אין קעניגליכע הויפען. ביי אונז יודען איז זיין נאמען אזוי גרויס, אז מען פערגלייכט איהם אפט מיט ר' יהודה הנשיא.

דער קאנאריק.

עס טרילערט דער קאנאריק
אין פרייען וואלד אליין,
ווער קען זיין שמחה פיהלען ?
ווער קען זיין פרייד פערשטעהן ?

עס טרילערט דער קאנאריק
אין רייכסטען פאלאץ שען,
ווער קען זיין וועהטאג פיהלען ?
ווער קען זיין שמערץ פערשטעהן ?

מאררים ראזענפעלד.

דאס קראנקע יונגעל.

(מאנאלאג).

מאמישי, איך וויל דיר אויסזאגען א סוד; דער עקר—דער טאטע זאל נישט וויסען!

פרעגסט פאר וואס ? ווייל דער טאטע האט מיך וועניגער ליעב..

ניין, מאַמישי, איך זינדיג מיט די רייד; וועניגער ליעב האָט ער מיך נ י ש ט; ער האָט מיך נור אַ נ ד ע ר ש ליעב!

ער איז דאָך אַ טאַטע, איז ער יִשטרענגער...

דער טאַטע האָט אַ לאַנגע באָרד; אַ טאַטענס פּנים איז נישט אַזוי צום גלעטען, ווי דער מאַמעס אַטליסען פּנים... און אויגען האָט ער גאָר אַנדערע, גאָר איין אַנדערן בליק. דו, אַז דו קוקסט אויף מיר, האָסט דו עפּיס אַזוינע לאַבענדיגע, דערביי פייכטע — — האָסט דו עפּיס אַזוינע גוטע, לוסטיגע און דערביי האַרציג־רחמנות׳דיגע אויגען, אַז דו ביזט אַ מאַמע מיט אַ חבר צוזאַמען, אַז פאַר דיר קען איך קיין סוד נישט האָבען, — מיט די אויגען שעפּסט דו מיר איהם פון האַרין אַרויס...

דער טאַטע קוקט גאָר אַנדערש, יִשטענדיג ערנסט, מכּלומר׳ש קאַלט...

ניין, מאַמישי, עס זענען גאָר אַנדערע, אַנדערע אויגען!

קינדווייז, מאַמישי, פלעג איך וועניגער פאַרכט האָבען פאַר׳ן טאַטען. איך געדענק, ווי איך פלעג איהם אַרויפשפּרינגען אויף די קניען, יִושויבערן דעם גאַנצען קאָפּ, צוּבערשטען און פערפּלעכטען די באָרד, איבערבייגען די ליפּען, און אַז ער האָט געוואָלט אַבשטעלען אַ בייזערינען בליק, האָב איך איהם גאָר אַראָבגעדריקט די ברעמען און די אויגען פערמאַכט...

היינט קען איך נישט... איינמאָל, קראַנקערהייט, האָב איך מיך אויפגעהאַפּט, ווען איהר ביידע זענט געשטאַנען ביי מיר ביים בעט... דו האָסט אַזוי שטיל, אַזוי שטיל־האַרציג געוויינט... און דער טאַטע... מאַמישי! דעם טאַטינס פּנים איז אַזוי שרעקליך געוועזען... ער איז בייז געוועזען אויף גאָט! פאַר שרעק האָב איך צוריק די אויגען געשלאָסען — — —

פון דעמאָלט אָן קען איך נישט צוטרעטען צום טאַטען ווי אַמאָל.. עפּיס האַלט מיך איין; אָפּט וויל מיר דאָס האַרין אַרויסשפּרינגען, איהם אַקעגען לויפען, נאָר איך קען נישט!

מיינסט, איך האָב דעם טאַטען וועניגער ליעב... זאָל גאָט היטען... איך האָב דעם טאַטען זעהר ליעב, איך קריעג איהם מיט יעדען טאָג, מיט יעדער מינוט ליעבער... אַז ער געהט צו מיר צו, קלאַפּט מיר דאָס האַרין פאַר פרייד; ציטערט אין מיר די נשמה פאַר האָפנונג, אַז אָט וועט ער מיך אָננעמען ביי דער האַנד, אָט וועט ער מיך צודריקען צום האַרין...

ביי דיר ציטער איך נישט, דו האָסט מיך שטענדיג גלייך ליעב, האָסט שטענדיג צו מיר צייט, דו האַלזט מיך און קושט מיך יעדע מינוט, דו ביסט שטענדיג, שטענדיג מיין, בשעת ווען דער טאַטע האָט אַזוי פיעל געשעפטען...

ער וויל איך זאָל זיין רייך!

ווילסט שוין, מאַמישי, וויסען דעם סוד?

איך שעם מיך!

פאַר אַ מאַמען, — זאָגסט דו — דאַרף מען זיך נישט שעמען? אמת... דאָך... ווייסט דו וואָס, מאַמישי? אָט, זעץ דיך דאָ אויף דעם שטוהל נעגענאיבער דעם פענסטער... גוט אַזוי!

אַח, ווי שען די זון געהט אונטער, ווי שען לעגעי זי איהרע לעצטע רויטליך־נעפעלדיגע שטראַהלען אויף דיין עדעל בלאַס פּנים...

אַח מאַמישי, ווי שען, ווי עדעל שען דו ביזט!

וואַרט... אַצינד וועל איך מיך זעצען דיר צו פיסענס... דו זאָלסט מיר אין פּנים אַריין נישט קוקען, ווען איך וועל פערציילען... אויפ׳ן פיסענבענקעלע וועל איך זיצען און אַרויסקוקען פון פענסטער...

ניין... נישט גוט אַזוי! איך וועל מיך שעמען פאַר דער זון... אי מיטען טאָג ברענט זי, פאַרנאַכט געזעגענט זי זיך מיט אונזער וועלט אַזו טרויעריג, אַז איך שעם מיך פאַר איהר צורעדען פון זיך...

איך וועל אָנשפּאַרען מיין קאָפּ אויף דיין שויס, איך וועל די אויגען פערמאַכען, און דו — — דו לעג נאָך אַרויף דיין האַנד מיר אויפ׳ן שטערן...

איז דיר נישט שווער, מאַמישי? ניין?

זערצעהן יאָהר איז אַלט דיין קינד און האָט אַזאַ קליין, נישטשווער קעפּעלע... און איך אין גאַנצען — — — —

קרעכץ נישט, מאַמישי! גאָט האָט מיך נישט פערטהיילט... ער האָט מיר וועניג פלייש, דערפאַר פיעל אַנדער גוטס געגעבען... דיך, דעם טאַטען... טעג און נעכט מיט וואונדערליכע חלומות... און היינט — אַ סוד...

אַצינד זעה איך נישט, מיט געשלאָסענע אויגען ווע איך איהם קענען פערציילען...

עס איז אַזוי יִש ו ו ע ר צו פערציילען...

דאַכט זיך גאָר נישט, אַ נעין פון עטליכע וואונדערליכע יִשטראַהלען— און דאָך ליגט עס מיר אויפ׳ן האַרין ווי אַ שטיין... נישט ווי אַ קיזעל שטיין... עס איז נישט קיין שטיין פון גאַס, צי פון פעלד...

עס איז אַ ט ה י י ע ר ע ר יִשטיין... עס שטראַהלט... עס לייכט...

עס ליעגט ביי מיר טיעף אין האַרין און זייעט אַרום און אַרום אין אַלע גליעדער אַריין אַזוי פיעל ליכט, אַזוי פיעל הײמליכע, וואַרימע, לעבענדיגע ליכט...

עס זאָל נור ניט אויסלעשען, מאַמישי!

עס לעשט זיך אַזוי פיעל אויס!...

הערסט, מאַמיישי!

ניין, וואַרט! אַזוי פראָסט צוגעהן צו דער זאַך קען איך נישט...

נאָר הער! געדענקסט, מאַמישי, נעכטען האָסט דו מיר קליין־געלד געגעבען? געדענקסט?

איך האָב נאָך גאָר נישט אויסגעגעבען און עס פעהלט מיר שוין...

עס פעהלט מיר אַ צעהנעריל!

צי איך האָב עס פערלוירען? ניין... דו גיבסט דאָך מיר פאַר אָרימע לייט, פאַר אָרימע קינדער, וואָס איך טרעף אויפ׳ן שפּאַציר, און אָרים־געלד וועל איך יייִשט פערלירען.

צי איך האָב עס אַוועקגעגעבען? געוויס... צי איין אָרימאַן? איך ווייס נישט... אפשר יאָ און אפשר ניין... הער, וועסט דו אפשר וויסען!

נעכטען איז אויך שען אונטערגעגאַנגען די זון... אפשר שענער...

דו האָסט מיך אויסגעלערנט קוקען, און איך קוק און זעה, וואָס אַנדערע פון מיינס גלייכען זעהן נישט... דעריבער שפּאַציער איך געוועהנליך אַליין... און שפּאַצירט האָב איך הינטער דער שטאָדט, דאָרט, וואו מען זעהט זי אין גאַנצען אַרויס, ביים טייך, ווי דו ווייסט... די הייזער הויבען זיך העכער און העכער איינס איבערן צווייטען, איינס איבערן צווייטען... די, וואָס שטעהן ווייטער, ווילען אַריבערקוקען, גאָטס וועלט זעהן, און הויבען זיך, וואָס ווייטער אויף העכער און העכער, און די זון, אונטערגעהענדיג קוקט אויף זיי, שפּרייט אויף זיי אויס די לעצטע שטראַהלען... געזעגענט זיך... קושט זיי...

און איך זעה, ווי די שאָטען יאָגען אונטער די שטראַהלען און לעגען זיך אַלץ דיקער און דיקער, און פליעסען און זאַפּען זיך אַריין וואו נור זיי קענען, און פערפילען אַלע לעכער צווישען די הייזער, אַלע פרייע ערטער צווישען די מויערן, און הויבען, און טרייבען דאָס רויטליכע לעצטע ליכט אַרויף, אַרויף, צוריק אין הימעל אַריין... „אין אייער רוה אַריין שטראַהלען, אַצינד איז א ו נ ז ע ר צייט!... אַ גוטע נאַכט!"...

און פאַמעליך ווערט אַלץ טונקלער און טונקלער, און דער הימעל ווערט טיעפער און טיעפער... באַלד ווערען זיך איינס נאָכ׳ן צווייטען אָנצינדען די שטערן... אַזוי קוקענדיג, בין איך געקומען צו דער סטאָליאַר־גאַס, צו דער הינטער־גאַס וואָס לאָזט זיך אַלץ טיעפער און טיעפער אַראָב ביז צום טייך, נישט ווייט פון דער גרויסער שוהל...

און איך בין צוגעגאַנגען נעהנטער צו דער שוהל.

ביי טאָג זעהט זי שרעקליך אויס, אָרים, אָבגעריסען, פערשוואַרצט... די אויסגעהאַקטע שויבען ווילען די שפּינען פאַר רחמנות פערוועבען און פערשטעלען... בשעת ווען געגענאיבער, אויפ׳ן באַרג, אי׳ן

אנהויב גאס שטעהט דער הויכער שפיציגער קלויסטער און לאכט...

פארנאכט האט די שוהל גאר אנדערש אויסגעזעהן... דאס ערשטע מאל האב איך זי אזוי געזעהן.. א לייכטער, ליעבליכער, טונ־קעל־בלאהער נעפיל האט זי ארומגענומען... די אויסגעהאקטע פענסטער זענען נישט בלינד געוועזען און ערנסט און טיעף געקוקט אין דער וועלט אריין... אין דער הויך די געזימסען האבען געלעבט, כמעט גערידהרט זיך.. עטליכע שייבען האבען זיך געוואלט אבררייסען פון דער וואנד... אט, אט, הויבען זיי אן ברילען!

מיינסט, אז דאס איז דער סוד? א, ניין, מאמישי! דאס אייגענט־ליך, האב איך ערשט אצינד געזעהן, ערשט אצינד מיט די נעכטיגע אויגען.

אח, מאמישי, אז איך וועל זיין רייך!..

וואס איך וועל טהון?

איך וועל אויפריכטען די שוהל!

איך וויל זי זאל אויך זיין הויך, זי זאל אויך שפארען אין הימעל אריין, און זי מוס זיין העכער, ווייל זי שטעהט נידריגער! און א גאל־דענעם דאך זאל זי האבען, און קריסטאלענע פענסטער!

הערסט, מאמישי, איך קלער מיר אזוי: אהן א שוהל קען מען זיך בענעהן, גאט איז אומעטום... וואו עס פאלט א טרעהר, זעהט ער! וואו עמיץ הויבט די אויגען אויף צו איהם, זעהט ער, וואו עס קרעכצט א טרויעריג הארץ הערט ער!.. נאר האט מען א שוהל, מוז זי זיין הויך, שען און שטראהלענדיג ערנסט.

אזוי האב איך נעכטען אויך געטראכט, אין מיטען — הער איך א געוויין! אזא שטיל טרויעריג געוויין... זיס און טרויעריג, און הארציג...

דו, אז דו שפיעלסט, ציהסט דו א מאל ארויס אזא געוויין...

און איך האב געמיינט, מאמישי — דעם אמת זאגענדיג, האב איך געוואלט מיינען, איך האב מיך אמישנע נישט אומגעקוקט, איך זאל קע־נען וואס לענגער מיינען, אז דאס וויינט און ברומט פון דער שוהל ארויס... אז דארט אינעווייניג זיצט אין א לייכט־בלויען נעפיל איינגעהילט די נשמה פון דער ארימער שוהל און וויינט, און ברומט...

און זי קלאגט זיך, וואס די זון פערטהיילט זי... וואס זי שיט גאנצע בינטען גאלדען ליכט אויפ'ן קלויסטער דאך און קארגט איהר א שטראהל, און ווארפט איהר אין מיטען שענעם העלען טאג, ווי א נדבה, קוים א בלאסען שטראהל... גליטשט זיך איבער איהר און גנב'עט זיך באלד אוועק ווי פערשעמט!..

און דאך איז עס נישט געוועזען די שוהל...

עס איז א קליין מיידעלע געלעגען אויפ'ן זאמד, עס האט עפיס געזוכט און געוויינט...

ווי איך האב מיך אומגעקוקט, האב איך נור איהר אלט־אבגערי־בען קליידיל, ווי א טונקעל־גרויען פלעק אויפ'ן געלען זאמד געזעהן... א פאר אויסגעקרימטע שיך...

נאך עפיס האב איך געזעהן.

מאמישי... איך שעם מיך... עס ווערט מיר עפיס אזוי ווארעם...

שטעל דיר פאר א פאליע רויטע, רויט־פלאמענדיגע האר... עס האט פונקען געשלאגען...

— וואס וויינסט דו, מיידעלע, וואס זוכסט דו אין זאמד?..

הערסט, די מוטער האט איהר א צעהנעריל געגעבען, און עפיס קויפען געשיקט, האט איהר עמיץ, דורכגעהענדיג, אונטערגעשלאגען די האנד, און דאס צעהנעריל איז אין זאמד אריין... דעריבער וויינט זי...

איך זאל איך־וויים־וואס פערליערען, וואלט איך נישט געדארפט וויינען...

איך פרעג זי: א גרויסען צעהנער צי א ווייס צעהנעריל?

— א ווייס! — זאגט זי און קוקט זיך אפילו נישט אום.

— איך וועל דיר העלפעי זוכען, — זאג איך.

איך בויג מיך אראפ, מאך מיך זוכענדיג, און געפין א ווייס צעה־נעריל פון מיין קעשענע.

— נא!

זי איז אויפגעשפרונגען פאר פרייד. מיט א שטארקען ריהר מיט'ן קאפ האט זי ארונטערגעווארפען די רויטע פאליע האר, און ווי פון א וואלקען איז ארויס א קליין ווייס־אלבאסטער פנים, מיט אויגען, מאמישי — מיט אויגען...

ניין, מאמישי, די אויגען קען איך דיר ניט אויסמאלען...

עס האט אין זיי געבליצט אזוי פיעל פרייד — — — א גאנצע נאכט האבען זיך מיר די אויגען געחלום'ט... א גאנצע נאכט...

אט, דאס איז, מאמישי, מיין גאנצער סוד.

דו לאכסט?

לאך ניט, מאמישי, די אויגען וועל איך קיינמאל ניט פערגעסען...

מאמישי — — —

מעג איך שפאצירען אויף דער סטאליאר־גאס און קוקען — — — אויף דער אלטער שוהל?

י. ל. פרץ.

די יודישע וועלט.

א זאמלונג פון ערצעהלונגען פון מ. ספעקטאר, ווארשא, תרנ"ט.

זעהר זעלטען געפינט מען אויף דעם זשארגאנישען ספרים־מארק ערצעהלונגען פון דער יודישער וועלט; איהר געפינט דארט ערצעהלונגען פון אלע וועלטען, נאר ניט פון דער יודישער. איהר געפינט דארט פער־שוינען פון אלע פעלקער, נאר ניט פון דעם יודישען פאלק; עפיס זעהט מען דארט אזעלכע פערשוינען, מיט אזעלכע אינטריגעס וואס אין דער יודישער וועלט הערט מען ניט און מע זעהט ניט; ס'האט א פנים, אז זיי, אונזערע זשארגאנישע שרייבערס, האפען ארויס א פרעמד פארשווינדיל פון א פרעמדער וועלט, פון א פראנצויזישען ראמאן, און טשעפען איהם צו א פאר פאות, טהוען איהם אן א יארמאלקע מיט א טלית־קטן און שטעלען איהם אויס אויף דער סצענע, און ער קרימט זיך נאך א יודען נעביך...

און דעריבער, בין איך מודה ומתודה פאר אייך רבותי, דאס ווי באלד איך האב בעקומען "די יודישע וועלט" האב איך געהאט וועניג אמונה אין דער גאנצער זאך, עט, קלער איך מיר, מיר ווייסען שוין איי־ערע "יודישע וועלטען" מיט אייערע "ערצעהלונגען"., מסתמא עפיס נאך א ווילדער ראמאן צונויפגעזשעב־עוועט פון דריי פיער פראנצויזישע ראָ־מאנען צוזאמען, און אויפגעפלאכטען אין איינעם, ווי ס'פראקטיצירט זיך שוין פון לאנגע צייטען אן.

נאר קוים האב איך איבערגעלעזען דאס ערשטע בלעטיל איבער דעם אינהאלט פון "דער יודישער וועלט": "יודישע ארעמקייט", יודישע עשירות", יודישע מאן און ווייב", יודישע נחת", א. ז. וו. ע! טראכט איך, עפיס שמעקט עס דאך מיט יודיש, לאמיך פריפען איבערלעזען וועניג־סטענס איין ערצעהלונג און זעהן איבער וואס שמועסט זיך דארט. נאך דעם וועל איך האבען די ברירה צו לעזען ווייטער אדער ניט — און איך לעז...

איך לעז די ערשטע ערצעהלונג: "ארעמקייט". כ'לעז שטארק פער־טיעפט, מיר ווייזט זיך אוים דאס איך בין אין דעם שטעדטיל "מעזבעז". און איך בעקאן זיך מיט "זיינוויל איינבינדער, ווי א לעבעדיגער שטעהט ער פאר מיר. א גאנץ פרומער יוד איז זיינוויל, נאר א גרויסער ליגנער ער זאל מיר מוחל זיין. אז ער האט גענומען א ספר צום בינדען האט ער קיין מאל קיין ווארט ניט געהאלטען, איך געה צו איהם, ער וואהנט אין א קליין שטיבעלע גדעקט מיט פוילע שינדלען און דראניצעס, כ'געה אריין צו זיינוולען אין שטוב וואס בעשטעהט פון א גרויסער קיך, דארט וואהנט ער מיט זיין ווייב און קינדער און דארט ארבייט ער... איך זייך

דארט און איך זעה, און איך הער — זאל מען דאס גאר ניט זעהן און ניט הערען אין קיין יודישער שטוב — איך געה ארויס פון זיינוויל דעם איינבינדערס הויז, עס קלעמט מיר מיין הארץ, ס'ווילט זיך מיר שטארק וויינען... איך האב גאר פארגעסען אז ס'איז ניט מעהר ווי א געשריבענע מעשה. די ערצעהלונג איז אזוי מייסטעריש געשריבען, דאס עס האט זיך מיר פארגעשטעלט גלייך ווי עס וואלט דאס אלין טאקי געוועזען אויף אנ'אמת'ן. איך האב נאכדעם געמיזט פון זיך אליין לאכען, וואס איך האב זיך אזוי פערטראכט.

די ערשטע ערצעהלונג האט מיר געמאכט אפעטיט און ס'ווילט זיך מיר נאך לעזען, איך לעז די צווייטע: "מאן און ווייב". יודישע מאן און ווייב; ס'קוועלט אן דאס הארץ לעזענדיג, א יודישעס פאמיליען־לעבען, אזוי כשר, אזוי איינפאך, אזוי ריין; די קאפריזען, דאס בייזערען, זיך, אלין יודיש, אהן גיפט, אהן גאל, אהן פאלשקייט, אהן א מאסקע. איבערלעזענדיג, בין איך עפיס געווארען ביי זיך שטאלצער, האפערדיגער, כ'האב בעקומען, פאר אייך זאגענדיג, עפיס איין גאוה, א גרויסקייט, דעם מין גאוה וואס פאטער און מוטער בעקומען נאך דער דרשה וואס זייער זוהן האט געדרשנט צו זיין בעל־מצוה...

איך לייען ווייטער: "שלום געמאכט" א בילד פון חסידישען לעבען. עס שטעלט זיך מיר פאר איך בין דארט אליין געוועזען, איך האב אלין געזעהן מיט מיינע אויגען, געהערט מיט מיינע אויערען... איך לעז ווייטער: "אין שטוב און אין גאס". א יודישע שטוב, א יודישע גאס, בעקאנטע מענשען, בעקאנטע פארשוינען, איך קאן זיי, איך פערשטעה זיין מענשען וואס איך בעגעגען זיך און זעה זיך מיט זיי טאג טעגליך, נאך ניט צייט צו קענען?..

וואס זאל איך אייך דא פיעל ערצעהלען רבותי? דאס בוך האט מיך אזוי דורכגענומען אז איך בין עפיס געווארען אזוי ווי א צודילטער. איך האב גענומען לעזען ווייטער: "א ראמאן אין פיער טהייל!" איך זאג אייך דעם אמת, דאס כ'האב זיך אויף זיך אליין געוואונדערט, וואס איז עס מיט מיר מיט א מאל געווארען? ווי קומט עס צו מיר? איך, וואס איך האב פיינט צו לעזען ראמאנען בכלל, און זארגאנישע ראמאנען איבערהויפט; דען איך ווייס דאך פון די קריטיקעס, איבער די "העכסט־אינטערעסאנטע ראמאנען", וואס דארט טהוט זיך אב! איך, וואס איך האב פיינט א ראמאן, גלייך מיט די היינטיגע "מגידים" אומשטיינסגעזאגט, איך, זאל פלוצלינג וועלען לעזען א ראמאן?! נאר וואס טויג אייך די אלע מעשות, איך האב געלעזען דעם ראמאן, אלע פיער טהייל, (באמת זאגענדיג פארנעמט ער נור בסך־הכל צעהן זייטען), און נאך מעהר הדויש, ער איז מיר געוועזען "העכסט אינטערעסאנט", נאר שאדע צו קורץ אביסעל.

קורץ — איך האלט שוין ביי דער 161־טער זייט: דא הויבט זיך אן אנ'ערצעהלונג, מיט דעם נאמען "ארץ־ישראל פושקע" — דא האב איך זיך אביסעל געמוזט אפשטעלען. עפיס רעדט זיך דא פון א מין ענין וועלכער אינטערעסירט יעצט כמעט יעדען יוד.

* * *

איך לעז: אין דעם שטעדטיל ...N איז אויך געווארען א חברה "חובבי־ציון" און ווי עס פיהרט זיך ביי יודען איז דער אנהויב געוועזען מיט א ברען, ווי מע זאגט, "מיט פייער". דאס "פינטעלע יוד" האט זיך ביי יעדען דערווארעמט און אנגעצינדען; כמעט מעהר ווי א האלב שטעדטיל האבען זיך פערשריבען פאר חברים, אפילו פרויען מיט פריילינס האבען זיך אויך פערשריבען (פרויען? פריילינס? זאל ער מיר מוחל זיין דער פערפאסער, דא האט ער שוין אביסעלע איבערגעחאפט די מאס!) יעדער האט באלד בעצאהלט אין דער "חברה" זיין נדבה פאר דעם ערשטען חדש: אפילו דער גבאי דער פראצענטניק (?) וואס האט גערעכנט היינט מארגען א לייטישען שדוך טהון מיט זיין בתולה (א!) האט איצטיגעס מאל ניט אפגעזאגט די יונגע גבאים פון דער חברה, וואס זענען געקומען צו איהם, און האט זיי באלד געגעבען צוויי קערבליך; די יונגע לייטליך האבען אנגעקוואלען וואס זיי איז געראטען אז ביי זיי אין שטעדטיל איז אויך געווארען א חברה חובבי ציון — און טאקי באלד, האט א היגער משכיל וועגען דעם מודיע געוועזען אין די יודישע צייטונגען, מיט א פייערדיגער קארעספאנדענציע, ווי אזוי זייער שטעדטיל וואס איז פון תמיד אן געזונקען אין דער פינסטער א. ז. וו. און איצט האט אריינגעשיינט צו זיי אויך די ליכטיגע זון א. ז. וו. — עס איז ביי זיי אויך געווארען א חברה "חובבי ציון"; אויסגערעכענט ווען מען האט געמאכט פאר א גבאי, קאסיער, א. ז. וו. און צום מעהר אפגעלויבט זייער גביר פאר זיינע צוויי רובל וואס ער האט געגעבען; אויסגערעכענט דעם גביר'ס מעלות, אז כמעט דאס גאנצע שטעדטיל לעבט פון איהם, ד. ה. פאר פופצעהן יאהר, ווען דאס שטעדטיל איז ניט היינט געדאכט אפגעברענט געווארען, און מענשען האבען זיך געוואלגערט אין די גאסען און געשטארבען פון הונגער, האט דער גביר געשענקט צוויי קארענע זעקליך מעהל...

איין יאהר איז פון דער צייט אוועקגעגאנגען און — ווער מיר חברה? וואס מיר חברה? עס האט זיך אזוי געענדיגט ווי עס ענדיגט זיך שטענדיג ביי יודען, אנגעהויבען האט מען מיט א ברען, נאר וואס ווייטער איז מען קעלטער און קעלטער געווארען; דעם צווייטען חדש האבען שוין ניט אלע מיטגליעדער בעצאהלט, דעם דריטען נאך ווינציגער, דער גביר פון שטעדטיל וואס מען האט איהם פאר א יאהר אזוי אבגעלויבט אין די צייטונגען, האט שוין אודאי מעהר ניט געוואלט צאהלען די צוויי רובל יעדען חדש, ווייל מיט זיין בתולה האט ער שוין א לייטישען שדוך גע־טהון, היינט צו וואס זאל ער יעצט ארויסווארפען צוויי קערבליך? — פריער האט דאס איהם געפאסט צו א שדוך, אבער איצט, צו וואס טויג עס איהם?

מיט איין ווארט, אין א צייט פון איין יאהר איז נעווארען אויס חברה "חובבי־ציון" אין .N נאר געציילטע עטליכע יונגע לייט האבען געקרעכצט און געזיפצט וואס פון דער חברה איז אזוי גיך אויסגעווארען... מעהר פון אלע האט זיך גענומען צום הארצען איין אמת'ר חובב ציון פון .N, גרשון ליפמאן, א יונגער מאן פון א יאהר דרייסיג, ניט קיין גביר, נאר אויך ניט קיין ארומאן, ער האט געהאט א אמת יודישע פרוי וואס האט איהם מיטגעפיהלט אין אלעמען. ליפמאן האט פראסט דאס הארץ ווטה געטהון, וואס עס איז אזוי גיך געווארען אויס חברה; די זאך האט איהם אריינגעבראכט אין עפיס א מין כעס אויף אלע יודען בכלל און אויף N־ער יודען בפרט, און ער פלעגט עס אפט מיט כעס ארויס־זאגען זיין פרוי:

— אומזיסט! עס איז ניט דא מיט וועמען צו ארבייטען! יודען זענען דען אויך מענשען? צו יעדער זאך חאפט מען זיך אן אין קיין זאך האלט ניט אוס; ווי וויכטיג און נייטהיג איז דאך א חברה "חובבי־ציון", דאס דאכט זיך דארף יעדער יוד פערשטעהן... ניין מיט יודען עט מען גאר ניט מאכען. פינף קאפיקעס איז ביי איניגע יודען טייער פון אלע יודען מיט דעם יודענטהום צוזאמען; זעהסטו, דאווגען א סך, לויפען אין וואסער, שאקלען זיך ביים דאווגען, אט דאס זשאלעוועט דער יוד ניט, נאר גלויב מיר אז ער טהוט דאס אויך נור דערפאר, ווייל דאס אלעס קאסט איהם קיין געלד ניט.

— אז דו ווערסט אין כעס ווייסט דו שוין גאר ניט וואס דו רעדסט — האט איהם זיין ווייב דערויף געענטפערט — דו זאלצסט שוין גאר איבער, גרשון; ניט אלע יודען זענען אזוי ווי דו מיינסט, עס זענען דא וואוילע יודען, אמת'ע יודען, עס זענען דא שלעכטע אויך. צום בעדויערען ווען מען וויל מאכען ביי יודען א גוטע זאך ווענדעט מען זיך דאס מעהר ניט צו אמת'ע יודען; און נאך מעהר איז דאס שלעכט וואס אין דער גוטער זאך צווישען יודען זענען די רעדעל־פיהרער צום מעהרסט פאלשע יודען, און פאר דעם גראשען זענען זיי גרייט אלעס צו פערקויפען. ניין גרשון, יודען זענען א טייער פאלק!...

אין א צייט שפעטער איז גרשון געקומען אהיים א צוטראגענער, מיט כעס א ווארף געטהון אויפ'ן טיש א בלאט צייטונג און זיך אנגע־רופען: — נא! אט האסטו דיר, מיין ווייב, דיינע טייערע יודעליך, וואס דו קוועלסט אזוי אן פון זיי; און גרשון האט איהר דערצעהלט אז איניגע יודען זענען זיך גאר בעגאנגען מיט דעם געלד — וואס מען האט צוזאמען געקליבען פאר ישוב ארץ ישראל — ווי מיט זייער אייגענס... נא, קען מען עפיס מאכען ביי יודען? — האט גרשון ווייטער ניט אויפגעהערט

ריידען מיט זיין פרוי — מען איז נור א נאר וואס מען מיינט אז מען קען נאך עפּיס טהון. אזא מעשה זאל זיך טרעפען!

— באלד בעשולדיגסטו אלע יודען, איבער צוויי דריי פערדאר־בענע מענשען, גנבים, וואס האבען זיך אליין געמאכט ביי יודען פאר רעדעלפיהרער; זייט ניט קיין נאראנעם און שיקט ניט קיין געלד יעדען ווער עס וועט נור זאגען „שיקט מיר", מיט וואס־זשע זענען שולדיג אלע יודען? דאס יודישע פאלק? די טייערע אידעע פון יישוב ארץ ישראל? פאר וואס־זשע דארף מען שוין ביי זיך אראפּפאלען און גאר ניט וועלען טהון פאר דער אידעע?

אין יאהר 1890 ווען די רעגירונג האט ערלויבט די חברה צו שטיצען יודישע קאלאניסטען און בעלי מלאכות אין ארץ ישראל, איז גיך ווי זונען־שטראלען די גוטע נייעס אנגעקומען אין אלע שטעדט און שטעדטליך וואו יודען וואהנען; דער ערשטער אין אונזער שטעדטיל N. האט זיך דערוואוסט גרשון ליפמאן. א פרעהליכער א יום־טוב'דיגער האט ער יעדערען דערצעהלט פון דעם גוטען נייעס... איצט קענען מיר טהון, איצט וועט שוין ניט זיין ווי ביז אהער ווער עס האט נור געוואלט, דער איז געווארען א רעדעל־פיהרער ביי יודען, און געהייסען זיך שיקען געלד, אויף איבער צו שיקען „וואו מען דארף"; איצט זענען מיר באמת זיכער אז יעדער גראשען וועט טאקי אנקומען „וואו מען דארף".

— וואס זשע דארף מען איצט טהון? האבען איהם איינגע געפרעגט — וואס הייסט וואס, לויט דעם אוסטאוו פון דער חברה וועלען מיר זעהן עס זאל זיין א סך מיטגליעדער, וואס זאלען צאהלען געלד.— וואס זשע וועט דערפון ארויסגעקומען? האט זיך איינער אנגערופען, עס וועט זיין דאס זעלבע וואס פריהער, אין אנהויב וועט זיך יעדער פערשרייבען און בעצאהלען און וואס ווייטער וועט ווערען וויניגער, מען וועט קאלט ווערען, מען וועט אפילו פערגעסען צו צאהלען; אויף אזא אופן וועט די נייע חברה ווייניג קענען געדויערען, עס דארף ניט וויניגער ווערען נאר ווערען אלע מאל מעהר, דאן קען מען עפּיס טהון און קומען צו א צוועק. — איך מיין, רבי גרשון, אויסער מיטגליעדער זאל מען איינפיהרען צווישען יודען עפּיס אזעלכעס מיט וואס דער יוד איז פון תמיד אן געוואהנט ער זאל שטענדיג געבען געלד. איך מיין, מען זאל איינפיהרען „פושקעס" — „וואס הייסט פושקעס?" האט ר' גרשון געפרעגט פערוואונדערט — איך מיין פּראסטע „פושקעס" אזוי ווי „ר' מאיר בעל־הנס פושקעס" — פון די גראשענס וואלט זיך א סך מעהר אנגענומען ווי פון די סומע וואס א „מיטגליעד" דארף צאהלען, און דער עיקר וואס דער יוד וואלט קיין מאל ניט אויפגעהערט צו ווארפען אין פושקע גראשענס. דאס האט דער יוד ליעב, אויף דער „פולע וואך" ווארפען אין פושקע ניט נור דער בעל־הבית נאר אלע אין שטוב, אפילו די קינדער; ווערד איינער געזונד פון הס־ושלום א קרענק, ווארפט ער אין פושקע; בכלל איז איינגעפיהרט ביי יודען צו זאגען: אז איך וועל אויספיהרען דאס אדער יעניץ, וועל איך בלי־נדר אריינווארפען אין פושקע אזוי פיעל אדער אזוי פיעל. און מען הערט ניט אויף צו ווארפען גראשענס; דאס יודישע פאלק ווייסט ניט און וויל ניט וויסען פון דעם נייען סיסטעם צדקה געבען א. ז. וו...

גרשון האט זיך ענטשלאסען מאכען א אנהויב, ד. ה. ביי זיך אין שטוב מאכען א פושקע; ער האט געשיקט נאך אליקום דעם אלטען בלעכער, דער האט זיך א סך געדונגען, גרשון האט איהם מעהר ניט געוואלט געבען ווי א האלבען רובל און אליקום האט ניט געוואלט וויניגער ווי א גאנצען רובל, ענדליך איז געבליבען פאר פינף גילדען, נאר אויף דער פושקע זאלען זיין די ווערטער אויסגעפארבט: „צדקה לישוב ארץ־ישראל".

ווען אליקום איז אוועקגעגאנגען האט גרשון מיט כעס געזאגט זיין פרוי: — אט האסטו דיר דיינע טייערע יודען — פאר א פושקע אויף אזא צדקה זאך דינגט ער זיך אויך און וויל נאך פערדינען. איך האב איהם דערצעהלט אלעס אויף וואס די פושקע איז און ער וויל גאר ניט וויסען, ווי גלייך ער איז גאר קיין יוד ניט.

וואס זשע? געוויס איז ער א ארומאן, ער קען ניט ארבייטען אומזיסט. באלד ווערסטו אין כעס אז יענער איז שוין קיין יוד ניט. מען דארף אזוי ניט זיין און זאגען אין דער גיך ווענען א מענש — האט זי איהם געענטפערט.

— געה, עס איז ניטא מיט וועמען צו רעדען, דו ביסט ווי שטענדיג, א קאלטער לונג און לעבער, דיך ארט דען עפּיס? א מענש מיט א פערגליווערט הארץ!

— האסט א טעות, גרשון, איך בין ניט אזוי קאלט ווי דו מיינסט, איך בין נור ניט פון די נאטורען וואס צינדען זיך אן גיך און קיהלען זיך אפּ גיך — האט זי איהם געענטפערט.

* * *

אין מיטען רייסט זיך איבער די געשיכטע פון דער ארץ־ישראל פושקע און עס קומט פאר א שטיקעל ראמאן: „אין דעם ארומען יודישען געסיל". דאס איז א ראמאן צווישען א מיידיל פון א יאהר אכטצעהן, דעם אלטען אליקום'ס אנ'איניקיל, רבקה. ייאס איז געבליבען א יתומה פוי זיין איינציגער טאכטער, מיט יוסף מענדיל א ארבייטער ביי א סטאליאר, זעהר אן'עהרליכער בחור'ל. אליקום האט מיט פרייד געקוקט אויף זיין שענע טאכטער און דעם בחור'ל און געהאפט אז פון זיי וועט זיין א גליקליך פאר פאלק. זיי האבען זיך שטארק ליעב געהאט. זיי האבען צווישען זיך אפּגערעדט אנהייבען צוזאמען קלויבען געלד אויף א מלבוש פאר רבקה'לען, זיי זאלען קענען געהן שפּאצירען שבת פאר נאכט ווי אלע אנדערע... קורץ, זיי האבען צווישען זיך בעשלאסען קלויבען צוזאמען געלד און אין דער קאסע ביי רבקה'לען האט זיך שוין צו ביסליך אנגעקליבען א האלב קערביל... און זייער האפנונג האט זיך געשטארקט, ווארום אז פון איינציגע גראשענס מיט קאפּיקעס קען ווערען א האלב קערביל, קען פון א האלב קערביל אודאי ווערען א גאנץ קערביל א. ז. וו... אזוי אז מיט דער צייט קען ווערען גאנצע צעהן קערבליך און עטליכע צעהנדליג קערבליך, ווארום „געלד געהט צו געלד".

היינט אז אליקום דער אלטער בלעכער איז היינט געקומען אהיים אין זיין קליין ארום שטיבעל פרעהליכער ווי תמיד, דאס האט בעמערקט זיין איניקיל רבקה'לע. (זיין גאנץ פערמעגען וואס איז איהם איבערגעבליבען פון זיין איינציגער טאכטער).— היינט אז זי האט דערזעהן דאס דער זיידע איז פון גאס אהיים געקומען אזוי פרעהליך מיט א ניי שטיק בלעך אונטערען ארעם און האט זיך אזוי באלד נאך דעם עסען פרעהליך גענומען צו דער ארבייט, האט רבקה'לע באלד פערשטאנען אז ער האט היינט בעקומען א גוט שטיקעל ארבייט, ביי וועלכער ער וועט גוט פערדינען, ווארום דאס וואס ער האט געקויפט ניי בלעך איז אודאי א סימן אז ער נעמט א גוטען פרייז. שוין לאנג אז דער זיידע האט ניט געארבייט פון נייעם בלעך; רבקה'לע איז דעם טאג פרעהליך געוועזן, ווייל זי האט געוואוסט אז פון דעם פערדינסט וועט דער זיידע געוויס עפּיס צו לעגען צו דער קאסע. אפשר א גילדען, אפשר א גאנץ פערטעלע, ווער ווייסט? אפּשר נאך מעהר? זי האט היינט מעהר ווי אלע טאג מיט אונגעדולד ערווארטעט דעם פארנאכט, יוסף מענדיל זאל קומען וואס פריהער; איהר הארץ האט אליין ניט געקענט דערטראגען איהר פרייד, זי האט זיך געוואלט טהיילען מיט יוסף מענדלין. דער היינטיגער טאג איז געוועזן צו לאנג פאר איהר, זי האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און אריבערגעלאפען צו דעם סטאליאר, וואו יוסף מענדיל האט געארבייט, טאקי אויף דעם איינענעם געסיל און האט איהם אויף גיך געזאגט אז אויב ס'וועט מעגליך זיין זאל ער היינט זיך סטארען קומען וואס פריהער.

יוסף מענדיל איז טאקי היינט געקומען פריהער ווי תמיד, אזוי אז ער האט נאך דעם אלטען אליקום'ען געטראפען ביי דער ארבייט פונ'ם נייעם שטיק בלעך.

נאך ארבייט איהר ר' אליקום?

יא מיין קינד, איך מוז די ארבייט, היינט ענדיגען זי איז זעהר א נייטהיגע. —

וואס זשע איז'ס פאר ארבייט, צי איז'ס חאטש א גוט שטיקעל ארבייט, אז עס לוינט אייך ארבייטען פון אזא נייעם בלעך און אזוי אייליגדיג?

— יא מיין קינד, ס איז א גוט שטיקל ארבייט, אטייער שטיקל ארבייט. געלויבט זיין ליעבער נאמען וואס איך האב דערלעבט צו ארבייטען אזא ארבייט, איך בין עס ניט ווערט ביי גאט, איך בין שוין ניט קיין יונגערמאן.

— וואס זשע וועט זיין פון דער ארבייט? האט יוסף מענדיל מיט רבקה׳לען צוזאמען פערוואונדערט געפרעגט.

— וואס וועט זיין? הא הא! האט ר׳ אליקום געזאגט און אויף זיין געזיכט האט זיך געוויזען א שמייכעל; שוין לאנג אז די קינדער האבען אויף איהם ניט געזעהן אזא פרעהליכען שמייכעל — וואס וועט זיין, פרעגט איהר? נא, אז איך וועל אייך זאגען אז פון דעם שטיק בלעך וועל איך מאכען א פושקע, נא וועט איהר דען עפיס דערפון פערשטעהן? א פושקע איז א פושקע. איך האב שוין געמאכט א סך פושקעס אויף מיין לעבען. פושקעס אויף צוקער, פושקעס אויף קאנפעקטען, און פאר איינגעמאכטס, פושקעס פאר דעם שמש פון דער חברה קדישא... איך ווייס, איך קען זיך דען אנגעדיינקען? אט ניט לאנג האב איך געמאכט עטליכע פושקעס פאר ר׳ „מאיר בעל נס" ווי מע ווארפט געלד פאר ארומע יודען וואס פאהרען קיין ארץ ישראל שטארבען, יא איך קען מיך דען דערמאנען? ערשט יענע וואך האב איך געמאכט צוויי פושקעס פאר אונזער יודישען דייטש, דעם אריסטאקראט בעריל פייגעס, איין פושקע פאר איהם וואו צו האלטען פאמאדע און שווארצע פארב צו דער בארד, און די צווייטע פאר זיין ווייב, זי זאל האלטען פודרא מיט אלערליי פארבען און געמעלעריי צום פנים, צו די ברעמען; מילא וואס כ׳האב אין מיין לעבען געארבייט אלערליי פושקעס? אבער, קינדערליך. אזא טייערע פושקע האב איך אין מיין גאנצען לעבען ניט געארבייט, ניט איך און ניט קיין שום בלעכער; געלויבט זיין ליעבער נאמען וואס איך האב נאך זוכה געוועזען צו דערלעבען צו מאכען אזא טייערע פושקע. נור איך זעה, קינדערליך, ווי אייך ווילט זיך זעהר וויסען און פערשטעהן וואס איז די טייערקייט פון דער פושקע, וועל איך אייך דערצעהלען.

און דא האט ר׳ אליקום אנגעהויבען דערצעהלען וועגען דעם אמאליגען יודישען לעבען אין ארץ ישראל, וועגען זייער גליק וואס זיי האבען געהאט און וועגען זייערע העלדען, וואס זענען ביי זיי געוועזען. אליקום האט דערצעהלט און דער האמער אונטער זיין האנד האט געקלאפט און געקלאפט, דאס קלאפען פון האמער האט די קינדער ניט געשטערט צו הערען, נאר פערקעהרט, דער האמער האט געקלאפט אין טאקט און עס האט זיך אויסגעוויזען אז ער שטימט איין מיט די געפיהלען פון אליקום׳ס ערצעהלונגען.

טיק טאק, טאק טיק, האט דער האמער פרעהליך געקלאפט, ווען אליקום האט מיט פרייד און התלהבות דערצעהלט פון גליק, און שטיל וויינענדיג האט זיך געדרוכט דאס קלאפען פון האמער, בעת אליקום האט אנגעהויבען צו דערצעהלען, ווי דער בית המקדש איז חרוב געווארען, און ווי פערוויסט און פערפינסטערט איז איצט ארץ ישראל. דערצעהלענדיג פון די צרות אין גלות האט זיך אליקום פערהלינעט, ער האט מעהר ניט געקענט רעדען און א ים טרעהרען האבען זיך אהן ווערטער אנגעהויבען גיסען איבער זיינע באקען.

— טיק טאק, טאק טיק, האט טרויעריג זיך אנגערופען דער האמער איבער דעם בלעך, רבקה׳לען האט עס שטארק אנגענומען און פערקלעמט ביים הארצען, זי האט זיך צוהליפעט און געווישט זיך די אויגען; ביי יוסף מענדלען האבען זיך אויך בעוויזען טרעהרען און ער האט זיך קוים איינגעהאלטען פון וויינען.

— נאר קינדערליך, גאט פערלאזט אונז ניט, האט דער אלטער אליקום געזאגט אויסווישענדיג זיינע פערטרעהרטע אויגען — עס זענען שוין באלד צוויי טויזענד יאהר אוועקגעגאנגען פון דער צייט אן, און מיר יודען לעבען נאך; אונזער תורה, אונזער אמונה איז ביי אונז געבליבען, און אונזער ליעבע צו דעם הייליגען לאנד איז נאך ביי אונז ניט פערלאשען געווארען. די ליעבע צו אונזער הייליגען לאנד, האט זיך אנגעהויבען אין דער לעצטער צייט צו שטארקען אין אונזערע הערצער, פיעל פון אונזערע בעסטע יודישע יונגע לייט, און יודען מיט ווייב און קינדער, האבען אנגעהויבען פאהרען קיין „ארץ ישראל", ניט נור אויף אבצולעבען דארט די עלטערע יאהרען, ד. ה. שטארבען דארט, נאר אויף צו ארבייטען, אקערען, זייען פעלדער, פאשען שאף, אויף אונזער הייליגער ערד; איצט געפינען זיך דארט א סך יודישע דערפער (קאלאניעס) מיט טויזענדער יודישע אקערבויער, און א סך טויזענדער יודישע קינדער וואקסען איצט צוזאמען מיט אונזער הייליגער ערד.

נאר אזוי ווי עס איז נאך אלין דער אנהויב, ברויכען זיך די דאזיגע יודישע אקערבויער, מען זאל זיי מיטהעלפען. צו דעם צוועק האט אונזער רעגירונג אונז ערלויבט געבען געלד צו שטיצען אונזערע ברידער, די קאלאניסטען און בעלי מלאכות אין ארץ ישראל, — און אט פון דעם נייעם בלעך, וואס איהר זעהט, קינדערליך, און וואס איך האב זוכה געוועזען ביי גאט צו ארבייטען איצט, וועל איך באלד מאכען א פושקע, אין וועלכער יעדער וועט מעגען ווארפען געלד, צו שטיצען אונזערע ברידער וואס ארבייטען די הייליגע ערד אין ארץ ישראל; איצט ווייסט איהר שוין, קינדערליך, וואס פאר א טייערע ארבייט איך ארבייט איצט

אליקום האט אויפגעהערט דערצעהלען, און פרעהליכער און גיכער האט אנגעהויבען קלאפען דער האמער איבער דעם בלעך; אזוי, א שעה אין דער נאכט, האט פרעהליך, ווי א גוטע מוזיק, געקלאפט דער האמער, ביז די פושקע איז פערטיג געווארען; דערנאך האט ער אויף דער פושקע אויסגעפארבט, מיט שענע יודישע אותיות: „צדקה לישוב ארץ ישראל" און די פושקע געשטעלט אויף דעם פענסטער טרייקענען איבער נאכט.

* * *

אויף מארגען ווען גרשון איז נאך געזעסען מיט זיין פאמיליע ביי דעם טהיי, האט זיך געעפענט די טהיר, און אליקום, דער אלטער בלעכער, איז אריינגעגאנגען מיט א „גוט מארגען", און מיט א נייער פושקע אין דער האנד. אלע האבען זי ארום געקוקט, און געפונען, אז זי איז אויסגעצייכענט שען געמאכט.

— פון דעסטוועגען האט איהר ר׳ אליקום צו טייער גענומען פאר דער פושקע.

— פינף גילדען פאר אזא פושקע איז ניט טייער, גלויבט מיר איך האב קיין איבעריגע ניט גענומען, געמאכט פון נייעם בלעך, זעהט בעסער ווי זי איז געמאכט גוט.

— מען קען ניט זאגען, די ארבייט איז גוט, נאר א האלב קערבעל וואלט אויך געוועזען גענוג, נאר לאז שוין זיין, שלאגט־זישע צו, אט זא צו דער וואנד נעבען דער טהיר. יועל איך אייך בעצאהלען — האט גרשון געזאגט, און אנגעוויזען מיט דער האנד נעבען דער טהיר פון עס־שטוב.

אליקום האט פון קעשענע ארויסגענומען זיין האמער מיט צוועקליך, און אין צוויי מינוט, טיט עטליכע זיכערע קלעפ, איז די פושקע שוין געוועזען צוגעשלאגען, און זי האט שוין בעשיינט די עס־שטוב; גרשון האט איהם בעצאהלט פינף גילדען, אליקום האט גענומען דאס געלד אין האנד, געשטאנען עפיס, זיך ארומגעקוקט, ווי איינער וואס וויל אז קיינער זאל ניט זיין דערביי, נאר אלע אין שטוב, און די קינדערליך זענען אלין געשטאנען און אנגעקוקט די פושקע; פלוצים האט זיך אליקום אנגערופען: — זייט אזוי גוט, ר׳ גרשון, ערלויבט מיר... מיין נדבה זאל זיין די ערשטע, און אזוי רעדענדיג, ניט ווארטענדיג אויף ענטפער, האט אליקום ארא בגעלאזט די פינף גילדען; פון דער פושקע האט זיך דאס ערשטע מאל געהערט עטליכע קלינג — און אליקום איז שוין געוועזען פון יענער זייט טהיר, און פאר איילעניש, פערגעסען זאגען „א גוטען טאג". —

גרשון איז איהם די מינוט נאכגעלאפען און נאכגעשריען: ר׳ אליקום, קערט זיך אום, נאט אייך אנדערע פינף גילדען פאר אייער ארבייט! נאר אליקום האט זיך אפילו ניט אומגעקוקט, נאר געמאכט מיט די הענד, ווי איינער זאגט: „ניין, ניין!" און איז ווייטער געלאפען, בלאס און רויט און פערשעמט, ווי גלייך ער האט עפיס גע׳גנב׳ט, און מע

יאָגט איהם נאָך, אַזוי אַז דער יונגער גרשון האָט דעם אַלטען אליקום בלעכער ניט געקאָנט חאַפּען...

* * *

די איינינע שטעלען פֿונ׳ם ערצעהלונג "די אר׳ץ ישראל פושקע" מעגען דינען פֿאַר אַ מוסטער אויף די איבעריגע "ערצעהלונגען פֿון דער יודישער וועלט", דאָס בוך גיט אונז ריכטיגע בילדער פֿון יודישען לעבען. מיר רעקאָמענדירען עס אַלעמען, וועֿר עס וויל זיך בעקאָנען מיט דעם לעבען פֿון דער יודישע גאַס.

י. י. וױיסבערג.

ליטעראַרישע נייעס.

— פֿון ערשטען יאַנואַר הויבט אָן אַרויסצוגעהן אין וויען אַ צווייטע אויסגאַבע פֿון "דער וועלט" אין זשאַרגאָן, מיט בעזונדערע אַרטיקלען, וואָס זענען בערעכענט פֿאַר דעם זשאַרגאָן-לעזערקרייז.

— אין לאָנדאָן הויבט אָן צו ערשיינען אַ צייטונגסבלאַט אין זשאַרגאָן אונטער דעם נאָמען "דאָס פֿאָלק", אַרויסגעגעבען פֿון "ציוני-סטישער פּובליקאַציאָן געזעלשאַפֿט".

— פֿרוי שלומית חמודה שריפה, אַ געבאָרענע פֿון אַראַביען, וועלכע וואָהנט איצט אין ירושלים, האָט בעקומען אַ ערלויבניש אַרויס-צוגעבען אַ צייטונג אין אַראַביש און העברעאיש. דערווייל וועט די צייטונג ערשיינען צוויי מאָל אין חדש, דערנאָך וועט זי אַרויסגעהן וועכענטליך.

— אין טשיקאַגאָ ערשיינט אַ נייע וועכענטליכע צייטונג אים העברעאישען "התחיה" אונטער דער רעדאַקציאָן פֿון הערךן וו. שור, דער וואָס האָט פֿריער אַרויסגעגעבען די צייטונג "הפסגה".

היסטאָריע פֿון דער יודישער ליטעראַטור, עס איז אַרויס פֿון דרוק אַ בוך אין ענגלישער שפּראַך מיט דעם נאָמען אַ היסטאָריע פֿון דער יודישער (זשאַרגאָנישער) ליטעראַטור אין דעם XIX יאָהר-הונדערט" (History of Jidish Literature in the XIX century) פֿון פּראָפֿעסאָר לעאָן וויענער אין ניו-יאָרק, דאָס בוך בעשטעהט פֿון 2 טהיילען [1] היסטאָריש-ליטעראַרישען טהייל, וועלכער ענטהאַלט איין אַלגעמיינעם איבערזיכט איבער די זשאַרגאָן-ליטעראַטור פֿון מיטעלאַלטער ביז היינטיגען טאָג. [2] אַ לעזעבוך אין זשאַרגאָן מיט דייטשע אותיות און ענגלישער איבערזעצונג, וועלכעס ענטהאַלט אויסגעקליבענע שטיקער פֿון די ביכער פֿון די בעקאַנטע זשאַרגאָנישע שרייבער: ד"ר עטינגער, צווייפֿעל, גאָלדפֿאַדען, מיכל גאָרדאָן, י"ל גאָרדאָן, מענדעלי מו"ס, שלום-עליכם, פֿרישמאַן, פֿרוג, מאָריס ראָזענפֿעלד, דינעזאָהן, פּרץ און אַנדערע, צו דעם בוך זענען צוגעגעבען רייכע ביבליאָגראַפֿישע ידיעות וועגען דער זשאַרגאָן-ליטעראַטור און אויך אַ רעגיסטער.

צו די געעהרטע לעזער!

מיט דיעזער נומער האָט זיך געענדיגט דאָס ערשטע יאָהר זייט "דער יוד" האָט אַנגעהויבען צו ערשיינען, און עס הויבט זיך אָן

דער 2-טע יאָהרגאַנג 1900.

מיר האָבען שוין אין ערשטען יאָהר בעוויזען ווי ערענסט און הייליג מיר פֿאַסען אויף אונזער אויפֿגאַבע און אונזער הוב צו דיענען דער הייליגער פֿאָלקסזאַך. מיר האָבען דעם "יוד" געמאַכט פֿאַר אַ אָפֿטערען גאַסט אין יודישע הייזער און ער ערשיינט שוין זייט איינינע וואָכען אַלס

"וואָכענבלאַט"

די לעזער קענען זיכער זיין, אַז מיר פֿון אונזער זייט וועלען זיך ווייטער אויך די גרעסטע מיהע געבען, צופֿריעדען צו שטעלען און ניצליך זיין מיט אונזער בלאַט אַלע קלאַסען יודען, יעדער זאָל אין איהם געפֿינען פֿיר זיך וואָס אינטערעסאַנטעס און ניצליכעס, קורץ געזאָגט, אונזער צוועק איז:

די צייטונג

"דער יוד"

צו פֿערגרעסערן און צו פֿערבעסערן כדי אונזער פֿאָלק מעהר נוצען צו ברענגען.

יעדער דאַרף אָבער פֿערשטעהן, אַז אויסצופֿיהרען אונזער גוטען ווילען אין גאַנצען, הענגט אָב נישט נור פֿון אונז אַליין נאָר אויך פֿון די לעזער און די אַבאָנענטען און אין זייער געטריישאַפֿט צו אונזער צייטשריפֿט: יעדער ברויכט צו פֿערשטעהן, אַז דאָס געזונדע ניצליכע לעבען פֿון אַ צייטונג הענגט אָב פֿון די מיטלען וואָס עס גיבען איהר די אַבאָנענטען, און דעריבער איז נויטווענדיג, אַז די אַלע וואָס פֿערשטעהען די וויכטיגקייט פֿון אונזער צייטונג זאָלען זיך מיהע געבען, יעדער אין זיין שטאָדט, אין זיין געגענד, צווישען בעקאַנטע און נישט בעקאַנטע צו פֿאַרברייטען דאָס בלאַט. העלפֿענדיג צו פֿערמעהרען די צאָהל אַבאָנענטען פֿון "יוד" וועט דאַדורך יעדער ברענגען נוטצען דעם כלל, ווי אויך זיך זעלבסט.

יעדער אַבאָנענט דאַרף זיך בעטראַכטען ווי איין שותף פֿון דער צייטונג, דען וואָס מעהר דער "יוד" וועט האָבען אַבאָנענטען וועלען די לעזער בעקומען מעהר דיווידענד אָדער רוח דאַמיט וואָס די צייטונג וועט פֿערגרעסערט ווערען ביי דעם זעלבען פּרייז אָדער נאָך זאָגאַר בילינגערען פּרייז.

מיר האָפֿען אַז די הילף און דער גוטער ווילען פֿון אונזערע געטרייע לעזער און אַלע פֿאָלקספֿריינד וועט אונז ביישטעהן, אַז מיר זאָלען די געוויסע וויכטיגע און ניצליכע זאַך קענען אויספֿיהרען.

אבאנענט פרייז פיר רוסלאנד:

יאָהרליך 5 רובל, האַלביאָהרליך 3 רובל, פֿיערטעליאָהרליך 1.50 רובל.

פֿאַר דיא יאָהרליכע אַבאָנענטען מאַכען מיר אַ פֿערגרינגערונג, אַז זיי קענען די 5 רובל אויסצאָהלען אין 3 ראַטעס, היינו:

ביים אַבאָנירען 2 רובל, דען 1 אַפּריל 2 רובל און די לעצטע ראַטע (דען 1 אויגוסט) 1 רובל.

Издательство „АХІАСАФЪ“, ВАРШАВА (Почтовой ящикъ Nr. 25)

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau.

אינהאלט פון „יוד“

ערשטער יאהרגאנג 1899.

I. פובליציסטיק.

		Nr.
אד"ם.	ווער איז דער יוד?	7
בן־עמי.	קיין באזעל.	1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13
ברייניו ר.	אין וואס איז אונזער הילף?	3, 4
"	אונזער הייליגע שפראך.	8
ברזילי.	יודען אין ארץ ישראל.	2, 4, 7,
ווערנער ד"ר	א בריף צו דעם רעדאקטער	2
וויסבערג י. י.	פאר וועמען זאגט דער מגיד?	5
"	מכה די הדרים.	13
ווארטסמאן, י. סטוד.	דער דריטער ציוניסטען קאנגרעס.	10
"	דער אינזעל קיפערן	17
י־ף ק־ר.	וואס קען טהון דאס פאלק?	3
י. ל.	דער יוד.	21
	אונזערע ווירטשאפט.	25
	די יודישע לעהרער־אספה אין ארץ־ישראל.	23
כהן דר. לעאפאלד.	איבער דער יודישער קאלאניאל־באנק.	5
ליליענבלום מ. ל.	וואס לייענען פראסטע יודען?	1, 2
לובעצקי י. א.	איז גענוג געשריבען געווארען איבער ציוניזם?	24
נארדוי ד"ר מאקס.	שטרעמונגען אין יודענטום.	2
מאירזאמען מ.	א בריף פון א בעל־מלאכה.	11
מאנדלשטאם, ד"ר מ.	בעקענטניס פון א אלטען ציוניסט.	26, 27-28
N.	וואס איז חנוכה?	22
ספעקטאר מ.	דער יוד איז א יוד.	12
פרענק ע. נ.	יודישע מדות.	7
פ.	אויף אויסצאהלען.	27-28
ציטראן ש. ל.	בריף פון דער יודישער גאס.	14, 18, 19
קלויזנער יוסף.	דאס יודישע געפיהל.	25, 26
קליינמאן מ.	ציוניזם — יודישקייט.	11
ר.	דער יוד.	1
"	די יודישע אוצרות.	2, 4, 6, 8, 10, 12
"	ווער איז א יוד?	9
"	די חברה ישוב־ארץ־ישראל אין רוסלאנד.	13, 14
"	נאך דעם דריטען קאנגרעס.	15, 16, 17
"	יודישע טעכטער.	18, 19, 20
ראזענפעלד ש.	א בריף צו די ערוויסנעבער.	1
"	בריף פון א רייזענדער.	4, 6, 13, 19, 20, 21
"	וואס צו איז איבריג?	11
שמואליק.	בריף צו מיין עלטער באבע.	23
(.)	ציוניסטישע פראגען.	22

II. ערצעהלונגען.

		Nr.
איס — על ד"ר.	חנוכה בלעטיל.	22
בן־ציון ש.	גסיסה.	14, 15
ברכות רחל.	יענקעלע.	7, 9
"	נאך דער ארבייט.	19, 20
ג. י.	די אבדה.	17
הורוויץ ה. ד.	דרייפוס.	15, 16, 17
טשארני ג.	די שפעטע וועטשערע.	11
יכנה"ז.	א קורצע שמחה.	12, 13
לאזארעוו מ.	דער מאמעס נחת.	17
"	דער ביטערער מזל.	25, 26
מענדעלי מוכר־ספרים שלמה רבי חיים'ס.		1,2,3,5,6,7,8,10,14,15,19
ספעקטאר מ.	איין ארום־מאלצייט.	4
"	אונטער'ן באנק.	21, 22
"	תכריכים.	23, 24 25
פרץ י. ל.	אייזיקיל שחט.	1, 3, 4
	די פערשאלטענע ברונע.	9, 10
"	קלאין געשיכטען.	23, 24
"	דאס קראנקע יינגעל.	27, 28
פריעדבערג א. ש.	די פאמיליען פאפירען.	6,7,9,10,11,12,13,14,15,16,18
ציטראן ש. ל.	ירחמיאל'קע.	5,6,8,9
ראבינאוויטש א. ז.	די צעלניקערן.	18, 20
רייזען א.	דער שמעק טאבאק.	16
"	אוים בלאטע.	21
שלום־עליכם.	א בוידעם.	1 3
	היינטיגע קינדער.	10, 11, 12
שטיינבערג י.	זיינוויל זייגער־מאכער.	18
ש.	יודישע פאלקס מעשיות.	7, 17

III. געדיכטע.

		Nr.
ביאליק ה. נ.	אויף דעם הויכען בארג.	15
"	נאך איין יאהר־הונדערט.	16
דאליצקי מ. מ.	וואס טויגען די שירים?	16
הורוויץ מ. מ.	אין א אסיען נאכט.	18
"	חנוכה.	22
וואלט אברהם,	א לבנה־נאכט.	26
ווארשאווסקי מ. מ.	אלף־בית (פאלקס־ליעד).	3
"	א בריף פון אמעריקא.	11
זאמאשטשין פ.	דאס תהלים'ל.	3
"	ניט זארג.	9
יפה ל.	א פריהלינגס ליעד.	14
יאנאטאנזאהן י.	מיין וואונש.	22
נאמבערג ה. ד.	דער נביא.	20
פראפוס י. י.	אך פערשטום דו אלטער וועהטיג.	16
"	צום דיכטער.	25
פרוג ש.	מיין ליעד.	2
"	דער ספאדעק.	13
"	דער דור הפלגה.	21
פרץ ל.	אין געה ארום אין פרעמדען וואלד. . .	6
קאפלאן מ.	אמאהל איז געווען.	19

		Nr.
ראזענפֿעלד מאָריס.	דער יודישער מאַי.	1
״	אַ גרים צו ציון.	5
״	אונזער שיף.	11
״	די גרינע.	12
״	דער קאַנאַריק.	27, 28
ריזבערג י.	זינג משורר.	17
רייזען א.	פֿריהלינגס־ליעדער.	6
״	מיין צוריקקעהר אַהיים.	7, 8
״	די גראַמען פֿון אַ יודישען דיכטער.	17
״	אַ יודישע פֿרוי	24

IV. געשיכטע און ביאָגראַפיען.

		Nr.
ברוכאַוויץ י. ל.	רבי יהודה הלוי.	16
הורוויץ ש. ל.	אר״ץ ישראל און איהרע העלדען.	9 11
ספּעקטאָר מ.	די ערשטע יודישע צייטונג (ביבל. בעמערקונג).	9
פֿרייד מ.	דון יצחק אברבנאל.	23, 24, 25, 26, 27-28
שמוקלער ד״ר יצחק.	רמב״ם.	18, 19

V. בריעף.

		Nr.
יעקב בן יוסף.	בריעף פֿון אַרגענטינאַ.	15, 17, 22
דער אַלטער ציוניסט.	בריעף פֿון אר״ץ ישראל	16, 20, 23, 27-28
ה. מאַלאַכאָווסקי.	אַ גרוס פֿון יענער זייט ים.	21

VI. קריטיק.

		Nr.
איס־על ד״ר.	אַ זשאַרגאָנישער פּאָעט	23
בת־קול.	נייע ביכער — יודישע קינדער.	2
״	דער בוקעט בלומען.	3
״	די העלדען פֿון ירושלים.	5
״	זייט געזונד.	7
״	רבי שלמה לוריא.	16
מ. ב.	דער שטראַהל.	19
וויסבערג י. י.	די יודישע וועלט.	27-28

VII. יודישע שטעדט און שטעדטליך.

		Nr.
אמת.		12, 14, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27-28.

VIII. כראָניק.

	Nr.
די יודישע וועלט אין יעדער נומר.	
אַלגעמיינע וועלט נייעס.	21, 22, 23, 24, 25, 27-28

IX. פּאָליטישע איבערזיכט.

	Nr.
י. ל.	21, 22, 23, 24, 25, 26, 27-28

X. צייטונגס שטימען.

	Nr.
פּ—ק.	21, 22, 23, 25, 26

XI. פֿעליעטאָנען.

		Nr.
אבגד האדרעי	בלעטליך פֿון אַ קרעמערס טאָג ביכעל	16, 18
דינעזאָהן י.	נאַרישקייטען	2, 3
היילפּערן מ.	שבלת אדער סבלת	19
זילבערבוש ד. י.	ישראל׳ס דרשות.	12
יהל״ל	משיח געהט.	9
ל—ן	דער קורצער פֿרייטאָג	27-28
לעווינסקי א. ל.	אַ וועלט מיט וועלטליך.	1, 5, 6, 14, 15
ל״ץ.	אַ ליטעראַטור סצענע.	12
פֿרוג ש.	דער פּאַפּירענער בריק.	4, 5
״	דער נייע ראַבינער.	7
״	די לעצטע קאָפּיקע.	10, 11
״	אַ בריעפֿל.	23
פֿרישמאַן דוד	עכוב הקריאה.	26
שלום עליכם	מזל טוב.	8
״	אין ספרים קלייטעל.	17
״	מיליאָנען.	21, 22, 24, 25
שיך ר. י.	גלופּסקער אַלטע נייע העלדען.	20
שבתי מנגיל	אָפּאַטעוווקע אַ בריעף.	19

Съ 21 Ноября выходитъ въ С.-Петербургѣ НОВАЯ ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА

„БУДУЩНОСТЬ“

СЪ ЕЖЕГОДНЫМЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ НАУЧНО-ЛИТЕРАТУРНАГО СБОРНИКА.

„Будущность“—независимый органъ русскихъ евреевъ, стремящійся къ культурному возрожденію и подъему самосознанія еврейской массы. Девизъ ея—„**народность и просвѣщеніе**“. Еврейскій народъ, по своему религіозно-этическому міросозерцанію и духовно-историческому укладу, имѣетъ право на достойное существованіе среди цивилизованныхъ народовъ. Въ этомъ убѣжденіи „Будущность“ ставитъ себѣ задачею, способствуя по мѣрѣ силъ всестороннему разъясненію причинъ нынѣшняго ненормальнаго положенія евреевъ, въ то же время содѣйствовать просвѣщенію евреевъ распространеніемъ научныхъ знаній о іудаизмѣ и еврействѣ и указаніемъ путей къ совершенствованію экономич. и общественн. быта въ духѣ лучшихъ началъ общегражданской жизни.

Въ *еженедѣльникѣ* „Будущности“ введены слѣдующія рубрики:

I. **Статьи по бытовымъ вопросамъ:** о юридическомъ, экономическомъ и культурномъ бытѣ евреевъ.

II. **Еврейская лѣтопись.** А. *Въ Россіи.* 1) Правительственныя распоряженія. Дѣйствія губернскихъ властей, городскихъ и сословныхъ учрежденій. 2) Сенатскія разъясненія законовъ о евреяхъ (въ соотвѣтствующихъ случаяхъ съ изложеніемъ исторіи даннаго вопроса). 3) Обзоръ текущихъ событій еврейской жизни (общественный и общинный бытъ, народное образованіе, профессіональный трудъ, благотворительность). 4) Письма корреспондентовъ „Будущности“ и газетныя сообщенія изъ провинціи. 5) Обзоръ періодической печати о евреяхъ (русской, древне-еврейской, польской, нѣмецкой). Б. *Заграницей.* Иностранное обозрѣніе. Статьи, корреспонденціи и извѣстія о жизни евреевъ заграницей. Палестинская хроника; отчеты и сообщенія о евр. колоніяхъ въ Св. Землѣ и дѣятельности евр. палестинскихъ обществъ.

III. **Научный отдѣлъ.** Статьи по исторіи евреевъ и еврейской литературы, по іудейской этикѣ и религіозной философіи.—Новости еврейской археологіи и другихъ отраслей науки о еврействѣ.—Статьи по антропологіи и демографіи евреевъ.

IV. **Литературный отдѣлъ.** Повѣсти и разсказы изъ еврейской жизни. Стихотворенія Художественныя замѣтки. Еврейское народное творчество (легенды, сказки, пѣсни, поговорки). Критика и рецензіи новыхъ книгъ о евреяхъ (Hebraica и Judaica). Фельетонъ.

Въ еженедѣльникѣ будетъ по возможности въ каждомъ нумерѣ помѣщаться „Справочный отдѣлъ“, въ который войдутъ отвѣты редакціи на запросы юридическаго и библіографическаго характера, имѣющіе общій интересъ.

Въ **ежегодномъ сборникѣ** „Будущности“ будутъ помѣщаться болѣе крупныя по размѣрамъ статьи науч. и литератур. содержанія.

Въ „Будущности“ примутъ участ е слѣдующія лица:

Гг. Н. И. Бакстъ, Бенъ-Ами, г-жа Гемда Бенъ-Тегуда, д-ръ С. А. Вайсенбергъ, П. И. Вейнбергъ, Г. С. Вольтке, Г. Г. Генкель, Гершонъ бенъ-Гершонъ (Г. Г. Лифшицъ), Ю. И. Гессенъ, доц. М. Ю. Гольдштейнъ, О. О. Грузенбергъ, С. М Дубновъ, Р. Ф. Ильишъ, Я И. Израэльсонъ, М. Г. Каганъ, д-ръ Л. О. Канторъ, А. Е Кауфманъ, д-ръ Л. С. Каценельсонъ, Я. Б. Каценельсонъ, А. Р. Кугель, М. И Кулишеръ, И. С. Леви, I. М. Левитъ, С. А. Лурье, К. Н. Льдовъ, Д. Н. Маминъ-Сибирякъ, Ю. В Манасевичъ, М. Г. Моргулисъ, Д. Л. Мордовцевъ, М. И Мышъ, В. Н. Никитинъ, Н. А Переферковичъ, И. Н. Потапенко, Н. О. Пружанскій, д-ръ С. А Скомаровскій, В. Д. Спасовичъ, С. М. Станиславскій, Я. Л. Тейтель, З. I. Темкинъ, д-ръ филос. М. М. Филипповъ, г-жа Б. Л. Флексеръ, С. Г. Фругъ, д-ръ I. А Хазановичъ, проф. Д. А. Хвольсонъ, д-ръ М. О. Шляпошниковъ, О Н Штейнбергъ, I. О. Шульковскій, д-ръ П. М. Ямпольскій, д-ръ С. О. Ярошевскій и мн. др

„Будущность“ будетъ выходить еженедѣльно въ размѣрѣ $2^{1}/_{2}$—3 листовъ. Ежегодный сборникъ „Будущности“ будетъ выходить 1 октября въ объемѣ не менѣе 20 печат. листовъ.

Подписная цѣна: на 1 годъ (съ приложеніемъ ежегоднаго Сборника)—7 руб., на $^{1}/_{2}$ года—4 руб., на 3 мѣсяца—2 руб. Для годовыхъ подписчиковъ допускается разсрочка: къ Новому году—3 руб., къ 1 апрѣля—2 руб. и къ 1 іюля 2 руб. Для учащихъ, учащихся и служащихъ въ еврейскихъ благотворительныхъ учрежденіяхъ, при выпискѣ изъ Главной Конторы, дѣлается уступка (на 1 годъ—6 руб., на $^{1}/_{2}$ года—3 руб.).—Ежегодное приложеніе предназначается только для годовыхъ подписчиковъ. *Подписавшіеся на 1900 г. въ ноябрѣ и декабрѣ* получаютъ газету со дня подписки *Объявленія* для напечатанія въ „Будущности“ принимаются по 10 к. за строку петита въ $^{1}/_{2}$ столбца; на первой страницѣ по 20 коп.

Адресъ редакціи и главной конторы: С.-Петербургъ, Пушкинская, 7.

Редакторъ-издатель **д-ръ С. О. ГРУЗЕНБЕРГЪ.**

פֿריילינען און דאמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין אקורצע צייט דורך בריעף אין זשארגאן, רוסיש און דייטש. די מעטאדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. אויף תשובה אַ מארקע. ניט זוימט און פֿרעגט אַן ביי:

Mme. Naiditsch, Dawid-Horodok, Gouv. Minsk, Russie.

נור מיט עטליכע רובל

קאן יעדער מענש ביי זיך אויפֿ'ן ארט א גוטע פֿרנסה איינפֿיהרען, אַזוי ווי איך גיב צו ערקלערען דורך אַ בריעף געגען אַ 7 קאפּ' מאַרקע.

אדרעסירען:

Mr. Naiditsch, Post-Restant, Warschau, Russie.

הַשִּׁלֹחַ.

יצאה לאור חוברת נאוועמבר ונשלחה להחותמים.

וזה תוכנה:

א) תורת חיים ג. ד"ר ש. ברנפלד.

ב) הטוב והרע (המשך), הלל צייטלין.

ג) זכרונות תונה, ברשדסקי.

ד) מנהג ישראל, ש. א. הארארעצקי

ה) כלי הזמר בישראל (המשך) פ. מינקאווסקי.

ו) משוררת עבריה באמיריקא, יעקב ז. רייזין.

ז) שני נביאים, שיר, י. ל. ברוכוביץ.

ח) מוסר היהדות (המשך), דר. ד. ניימארק.

ט) קהלות יעקב, י. ד"ר ב-ד.

י) מחשבות ומעשים, רבי קרוב.

יא) ענינים שונים (מכתב אל העורך א. א. לוברסקי. מקור השם „וואל“, פ. ה. וועטשטיין „מליצי ישראל“, ב. הערה, נחמן חסיד)

מחירו לשנה 6 רו"כ, לחצי שנה 3 רו"כ.

נמצאו לממכר כרך I, II, IV, V מכורכים ומחיר כל אחד 3,40 ר'.

Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

אַ נייעס, אַ וויכטיגער און אַ זעלטענער ערשיינונג אין דער זשארגאנישער ליטעראטור.

עס איז ארויס פֿון דרוק אַ נייער ספר אין ריין זשארגאָן מיט דעם נאָמען

מצב ירושלים ובנין אריאל

מיט פֿיעלע ריכטיגע ציורים.

אין דעם ספר ווערט בעשריבען ווי אזוי די הייליגע שטאדט ירושלים און אלע הייליגע געגענדען פֿון ארץ ישראל, ווי דער ערשטער בית המקדש וואס שלמה המלך ע"ה האט געבויעט, אויך ווי דער צווייטער בית המקדש וואס הורדוס האט ערנייערט האבען אויס געזעהן אין אונזערע גיטע צייטען, ווען יודען האבען זייער אייגענע מלוכה און זייער אייגענע לאנד געהאט, ווען אלע פֿעלקער פֿון דער גאנצער וועלט האבען בעוואונדערט דעם פראכט און גלאנץ פֿון בית המקדש.

דער ספר וועט עפֿענען דיא אויגען פֿיעלע פֿון אונזערע זשארגאנישע לעזער. לעזענדיג איהם וועלען זיי זעהען וואס פֿאר א גרויס און רייך פֿאלק יודען זענען א מאל געווען, ניט איין מענשען וועט דיזער ספר ארויס רופֿען טרערען, לעזענדיג וואס מיר האבען אמאל געהאט, און נאכהער אנגעווארען.

דער ספר איז ארויס גענומען געווארען פֿון ריכטיגע קיועלען פֿון תלמוד, אויך פֿון ענגלישע, פֿראנצויזישע און רוימישע מאנוסקריפטען, וועלכע מען האט געפֿונען אין וואטיקאן אין רוים. אויך פֿון די שריפֿטען וואס די געזאנדטע פֿון תלמי המלך, דער קעניג פֿון מצרים, האבען בעשריבען.

מיר האפֿפֿען אז יעדער פֿון די לעזער, וועט צופֿריעדען זיין פֿון דיזען טייערען ספר, און וועט דאנקבאר זיין דעם הערויסגעבער.

פרייז 30 קאפּ' מיט פּארטא.

יצחק פֿונק אין ווילנא.

Buchhandlung ISAAK FUNK, WILNO.

עקזעסטירט 25 יאַהרע

פאַרנעמסטע יודישע רעסטאראציאָן

ה. ווינער ראַדאָם, לובלינער שטראַססע Nr. 102 נעגענאיבער האטעל רוימסקי און האָטעל פּאָלסקי אין הויזע ה׳ קאפּפער.

עמפּפעהלט — פרישטיק — מיטטאג — אבענד־ברויט — צו יעדער צייט — וויא אויך נאַכטלעגער אונד עקסטרא צימּמערען צו מעססיגען פּרייזען — נאָבעלסטע ריינקייט — עט שנעלסטע בעדיענונג.

אַכטונגספאלל

חיים ווינער, ראַדאם.

היט זיך!

פיר א נאכגעמאכטען

און פאָדערט נור דעם ריכטיגען און פאַלשטענדיגען ספר **שבט יהודה** מים די צוויי וויכטיגע היסטאָרישע צוגאבען, פון יצחק פונק׳ס פערלאָג.

1) גזרת ת״ח—ות״ט בעשריבען די שרעקליכע הריגות, יסורים, און ענוים, וועלכע יודען זענען דאן אויסגעשטאנען.

2) מסעי הצלב, אריכטיגע היסטאָרישע בעשרייבונג פון די קרייצפאַהרער: אלע שרעקליכע הריגות און שחיטות וועלכע יודען זענען דאן אויסגעשטאנען.

פאָדערט דעם שבט יהודה פון יצחק פונק׳ס פערלאג וועלכער איז דער ערשטער ערשיענען אין דער זשארגאנישער שפראכע און וועלכער איז אם בעסטען אָן גענומען געוואָרען. א בעוויז דאצו דאָס די ערשטע אויפלאגע וועלכע איז בעשטאנען פון פיעלע טויזענדער עקזעמפּליארען איז אין א קורצע צייט פערקויפט געווארען אין גאנצען: און יעצט האָב איך איהם אפגעדרוקט פון דאס ניי נאָך פיעל בעסער און שענער ווי די ערשטע אויפלאגע.

דיזער ספר איז ביז איצט געוועזען אין דער העבראַישע און אויך אין פיעלע אנדערע שפראכען, און איז אנגענומען געוואָרען ביי אלע יודען אין דער גאנצער וועלט און מחמת זיינע פיעלע חשיבות איז ער פערקויפט געווארען לאלפים ולרבבות.

יעצט האָבען מיר געפונען פיר נייטהיג, דיזען טהייערען ספר, איבער צוזעטצען אין ריינעם זשארגאָן בכדי צו צייגען אונזערע לעזער די גרויסע חסדים וואָס גאָט טהוט מיט אונז.

עס איז איבריג צו ריהמען דיזען טייערען ספר, דען וויער פון די העבראַישע לעזער האָט ניט געלעזען אדער געהערט פון דיעזען ספר. ווענען פון די לעזער האָט ניט איבעראשט די פיעלע שרעקליכע און שוידערהאפטע צרות וועלכע יודען זענען אין פיעלע צייטען אויסגעשטאנען: די אלע לעזער וויסען ווי וויכטיג דיזער טהייערער ספר איז.

יצחק פונק אין ווילנא

מערקט אייך און פאָדערט נור דעם ריכטיגען און פאַלשטענדיגען **שבט יהודה** פון **יצחק פונק׳ס** פערלאג.

אדרעססע: **Buchhandlung Jsak Funk, Wilno.**

O współczesnem położeniu żydów.

Mowa Dra Maxa Nordaua

na pierwszym kongresie w Bazylei.

Wydawnictwo „Achiasaf“ Warszawa.

יי״ש לחג הפסח למהדרין ולמבינים.

היי״ש שלי ב״ה נודע כבר בטוב טעמו וריחו ובוך מראהו וכן ביתרון הכשרו (כל הפועלים והעוסקים אצלי המה מאחבנ״י) כמו שיעידו ויגידו הגאונים והצדיקים: מו״צ דק״ק הוראדנא,

ה״ר מרן ר׳ ברוך מרדכי ליבשיטץ זללה״ה אב״ד דק״ק שעדליץ.
ה״ה מרן ר׳ אליהו חיים מייזיל שליט״א אב״ד דק״ק לאדז.
אדמו״ר ר׳ גרשון הינך זללה״ה מראדזין.
ה״ר מרן ר׳ יוסף דובער זללה״ה אב״ד דק״ק בריסק.
ה״ה מרן ר׳ חיים הלוי סאלאווייציק שליט״א אב״ד דק״ק בריסק.
ה״ר מרן ר׳ יצחק אלחנן ספעקטאר זללה״ה אב״ד דק״ק קאוונא.
ועוד ועוד.

כל הקונים יוכלו לקבל היי״ש בבקבוקים חבושי פסים, בני $\frac{1}{20}$ $\frac{1}{10}$ ההין, ישר מהזאוואד שלי מוכן למכירה ישר לידיהם ואינו נחוץ לשלחו להקאזיאני סקלאד.

הקונים הפרטים יקבלו את היי״ש פסח שלי וכן מניקה ויישן בכל הרינסקע פאגרעבין וטראקטירין הגדולים וכן יוכלו לקבל ישר מהזאוואד שלי אך לא פחות מהין שלם (20 בקבוקים בני $\frac{1}{20}$ ההין).

☞ הקונים ידרשו כי על הבקבוקים יהיה העטיקעט שלי ממראה מגן דוד וכן על כל בקבוק נדבק הכשר מהרבנים הגאונים הנ״ל וישימו נא זאת הדורשים יי״ש פסח אל לבם.

נאום דובער בהגאון מוהר״ר מרדכי גימפל זללה״ה יפה.

צוקקער־קאלליאר כשר לפסח.

עס איז צו בעקומען ביי אונז **צוקקער־קאלליאר** פסח׳דיגע בהכשר הרב הגאון ר׳ זרח דישקין.

Zucker Koller-Fabrik in GRODNO. Vorstadt.

האנדעלס שולע אין זגיערז

מיט אלע פראוועס!!!

זיך צו ווענדען אויף דיא אדרעססא

Isucher Schwartz, ZGIERZ, Gouv. Petrokow.

גוטע קאנדיטעריי און קאפעהויז.

נעהמט אן בעשטעללונגען פאַן פערשיעדענע געבעקס אויף האָכצייטען א. ז. וו.

ערפּיללט די בעשטעללונגען אין בעסטער ארדענונג.

I. Karwasser. Warszawa, Franciszkanska Nr. 37.
Filia: Dzika Nr. 17.

☞ להג הפסח. ☜

הויפּט־פערקויף פון יום־טוב׳דיגען שפירט פון גאזעלינער און קאססמאנ׳ס מנישעווער זאוואדען, איז צו בעקומען אויף די בעסטע קאנדיציאנען בייא ה׳ ליבוש יודאשקא ווארשא קופּיעצקא אונד ראַג דזיקא שטראססע.

בריעף אדרעסע:

L. Judaszka, Warszawa, Kupiecka Nr. 18.